

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra demografie a geodemografie

Homogamie a heterogamie manželských svazků z pohledu demografie

Bakalářská práce

Kateřina Krpatová

2010

Vedoucí bakalářské práce: Doc. RNDr. L. Fialová, CSc.

Prohlašuji, Źe jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatn, pod vedenm Źkolitelky Doc. RNDr. Ludmily Fialov, CSc., a Źe jsem všechny pouŹit materiály řdn ocitovala.

Jsem si vědomo toho, Źe připadn vyuŹit výsledků, získaných v této práci mimo, Univerzitu Karlovu v Praze je moŹn pouze po psemnm souhlasu této univerzity.

Svoluji k zapjen této práce pro studijní ucely a souhlasím s tím, aby byla řádně vedena v evidenci vypůjčovatelů.

V Praze dne 20. května 2010

.....

Poděkování:

Především děkuji vedoucí své bakalářské práce Doc. RNDr. Ludmile Fialov, CSc. za podnetne rady, náměty a připomínky, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Děkuji panu RNDr. Borisu Burcinovi, Ph.D. a Ondřeji Košatovi za zprostředkovn elektronické verze některých hře dostupných dat. Dále také kolegyn Anetě Mielniczkov za pomoc při řešení obecnch otázek týkajících se zaverecnch prací. Děkuji též mému příteli a rodině za obětavost a podporu v příběhu psan me bakalářské práce.

Homogamie a heterogamie manřelskch svazků z pohledu demografie

Abstrakt

Cílem této práce je zhodnotit homogamii a heterogamii při uzavrnn manřelskch svazků podle charakteristik novomanřel a její proměny v poslední čtvrtině 20. a na poatku 21. století v esk republice. Na základě teoretických koncepcí, kter se váží k problematice partnersk volby, jsou nastíněny příčiny homogamního výběru ivotnho partnera v posledních letech. Vybran období vykazuje množství změn jak v charakteristikách sňatečnosti, tak ve společnosti obecn. Proměny, ke kterm ve společnosti došlo od roku 1979 do roku 2008 však podle výsledků analýz dat neměly na vývoj homogamie podle věku, vzdělání a národnosti adn komplexn a jednostrann vliv. Pro kařdy ze zmíněných typů homogamie byl na základě dat popsán trend v jejich vývoji, nsledn konfrontovan s teoretickými předpoklady uvedenými v první účasti. Byl tak potvrzen význam zkoumání homogamie jako významného indikátoru přeměn vztahů ve společnosti a ukazatele tlaku společnosti na výběr partnera.

Kliov slova: koncept homogamie; determinanty výběru partnera; vkov, vzdlanostn a nrodnostn homogamie

Homogamy and heterogamy of marriages from demographic perspectives

Abstract

This thesis aims at evaluating homogamy and heterogamy while solemnising marriage, depending on the characteristics of the newly-married couple, and their transformation in the last quarter of the 20th century and at the beginning of the 21st century in the Czech republic. Based on the theoretical concepts related to the selection of partner, the causes of the selection of a homogamous partner in the recent years are outlined. The period chosen shows a number of changes both in the characteristics of the marriage rate and within the society in general. However, the transformation of the society to take place from 1979 to 2008, according to the data analysis results, had no complex and unilateral impact on the development of homogamy according to the age, education and nationality. For each of the homogamy types described, a trend in their development was described based on the data, which was subsequently confronted with the theoretical premises specified in the first part of the thesis. This confirmed the importance of investigation of homogamy as an important indicator of the transformation of relationships within the society and of the social pressure on the selection of a partner.

Keywords: concept of homogamy; determinants of partner selection; age, acquirement and national homogamy

OBSAH

Seznam tabulek	2
Seznam obrázků	3
1 Úvod	4
2 Volba partnera a koncept homogamie	7
2.1 Tradiční a moderní volba partnera	7
2.2 Determinanty výběru partnera	9
2.3 Koncept homogamie	11
2.3 Ostatní teorie partnerské volby	15
3 Zdroje dat a jejich specifika	20
3.1 Zdroje dat	20
3.2 Specifika jednotlivých typů homogamie z hlediska datové základny	21
4 Metody zpracování dat	23
5 Homogamie manželských párů v České republice v letech 1979–2008	25
5.1 Věková homogamie	25
5.1.2 Hypotézy	25
5.1.3 Absolutní věková homogamie	26
5.1.4 Věkový rozdíl, věková vzdálenost a jejich četnosti	27
5.1.6 Indexy věkové homogamie a heterogamie	31
5.1.7 Věková homogamie podle rodinného stavu	34
5.2 Vzdělanostní homogamie	36
5.2.1 Hypotézy	36
5.2.2 Absolutní vzdělanostní homogamie	37
5.2.3 Indexy vzdělanostní homogamie a heterogamie	42
5.3 Národnostní homogamie	47
5.3.1 Hypotézy	48
5.3.2 Absolutní národnostní homogamie	48
5.3.3 Indexy homogamie a heterogamie	50
6 Závěr	53
Seznam použité literatury	55
Přílohy	59
Seznam příloh	60

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Průměrný věk při sňatku a průměrný věk při prvním sňatku pro obě pohlaví	27
Tab. 2	Podíl sňatků podle věkových skupin nevěst	27
Tab. 3	Podíl sňatků podle věkových skupin ženichů	27
Tab. 4	Vývoj věkového rozdílu a věkové vzdálenosti pro dva typy členění podle věku	28
Tab. 5	Procentuální zastoupení jednotlivých navrhovaných skupin věkových vzdáleností ve zkoumaných obdobích	30
Tab. 6	Procentuální zastoupení jednotlivých již publikovaných skupin věkových vzdáleností ve zkoumaných obdobích	30
Tab. 7	Indexy homogamie pro stejné věkové skupiny – muži	33
Tab. 8	Indexy homogamie pro stejné věkové skupiny – ženy	33
Tab. 9	Vývoj indexů homogamie mužů a žen pro kombinace stejných rodinných stavů	35
Tab. 10	Procento homogamních a heterogamních sňatků z celkového počtu	35
Tab. 11	Srovnání věkových rozdílů a věkových vzdáleností pro svobodné a rozvedené za jednotlivá období	35
Tab. 12	Homogamie, hypogamie a hypergamie podle vzdělání novomanželů a jednotlivých období	37
Tab. 13	Heterogenní kombinace s kladným indexem homogamie	44
Tab. 14	Indexy heterogamie pro mužskou hypergamii a ženskou hypogamii	44
Tab. 15	Indexy heterogamie pro ženskou hypergamii a mužskou hypogamii	45
Tab. 16	Procento homogamních sňatků kombinace Čech + Češka za jednotlivá období	48
Tab. 17	Procento homogamních sňatků podle národnosti z celkového počtu sňatků, v nichž ani jeden ze snoubenců nebyl české národnosti	49
Tab. 18	Procento nevěst českých ženichů podle národnosti z celkového počtu sňatků mužů české národnosti	49
Tab. 19	Procento ženichů českých nevěst podle národnosti z celkového počtu sňatků žen české národnosti	49
Tab. 20	Indexy heterogamie pro heterogamní kombinace v jednotlivých obdobích	52

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Zastoupení možných kombinací věku novomanželů ve sledovaných obdobích	28
Obr. 2	Distribuce věkové vzdálenosti manželů	29
Obr. 3	Indexy homogamie ve věku 25–39 let	34
Obr. 4	Vývoj zastoupení jednotlivých typů vzdělání z celkového počtu sňatků – muži	38
Obr. 5	Vývoj zastoupení jednotlivých typů vzdělání z celkového počtu sňatků – ženy	39
Obr. 6	Složení homogamně uzavřených sňatků podle typu vzdělání novomanželů v jednotlivých obdobích	39
Obr. 7	Procentuální zastoupení jednotlivých typů hypogamie muže a hypergamie ženy na celkový počet takto uzavřených sňatků	41
Obr. 8	Procentuální zastoupení jednotlivých typů hypogamie ženy a hypergamie muže na celkový počet takto uzavřených sňatků	41
Obr. 9	Vývoj indexu homogamie pro jednotlivé vzdělanostní skupiny – muži	42
Obr. 10	Vývoj indexu homogamie pro jednotlivé vzdělanostní skupiny – ženy	43
Obr. 11	Srovnání podobných vzdělanostních kombinací s opačným průběhem indexu homogamie v jednotlivých letech	46
Obr. 12	Index homogamie (muži) podle národnosti pro homogamní kombinace v jednotlivých obdobích	50
Obr. 13	Index homogamie (ženy) podle národnosti pro homogamní kombinace v jednotlivých obdobích	51

Kapitola 1

vod

Proces výběru Źivotnho partnera fascinuje jak vdce, tak i laickou veřejnost a je předmětem mnoha diskuzí. Volba partnera na základě čist a nim neovlivnn lásky je jiŹ od romantismu hlavní představou, kter je v souvislosti s tímto tématem zmiřovna. Nakolik je tento proces individuální a zvisl pouze na porozumění a toleranci budoucích manŹel, je vřak sporn. Homogamie, tedy párování na základě přibuznosti charakteristik jedinců, je přirozenm a ovřenm faktem, kter dokazuje, Źe jist determinanty výběru partnera opravdu existují. Tento proces tak není pouze plodem náhody i vroucího citu, ale tŹ společenského peduren. Paradoxem tedy je, Źe a je moderní společnost považována za svobodomyslnou a individualistickou, je přitom siln sociln strukturována (Katrak, 2008, s.18). Nakolik je tendence k homogamii zvisl na promnch struktury společnosti a sňatečnosti a jak je její vývoj v posledních desetiletch je předmětem této prce.

Charakteristiky a promnn volby partnera jsou významným indikátorem stavu společnosti a př sprvn interpretaci mohou ukazovat na sociln mobilitu, propustnost společenských vrstev, genderovou problematiku, i socioekonomick a kulturn preference př navazování vztahů. Pro analyzování očekávaných změn na základě proměn homogamie a heterogamie manŹelskch svazků v esk republice bylo vybráno období 1979–2008, členěno dosek (1979-1981, 1989-1991, 1999-2001, 2006-2008), kter jsou reprezentovány přemrem, kter odstrařuje vliv malých čísel. Zároveň bylo limitováno datovými prameny. Přitom je rok 1989 považován za vznamn mezník pro tendence vývoje homogamie. Prv analýza jednotlivých charakteristik snoubenců mŹe prokázat, jak (a jestli vůbec njak) vliv měly změny provázející transformaci esk společnosti po Sametov revoluci na charakter utváření nových manŹelskch svazků. Rozbor je zaloŹen na studiu homogamie podle věku, vzdělání a národnosti. Vzhledem k povaze tchtodaj je nutné připomenout, Źe se jedná o záznam charakteristik v době sňatku. Analýza a popis těchto dat proto mŹe vypovídat o výběru partnera a charakteristikách novomanŹel, nikoli vřak o homogamii a heterogamii manŹelskch svazků obecn.

středn otázkou této prce je proměna homogamie a heterogamie v souvislosti se zmnmi společnosti poslední čtvrtiny 20. a prvních let 21. století. Na základě teorií i vlastních představ o provm chování jedinců byly formulovány dvě zkladn hypotézy, kter jsou ve vzjemnm protikladu a cílem prce bylo vyvrcen jedné z nich a tm potvrzen druh.

Hypotéza A

V souvislosti s modernizací společnosti a uvolňováním sociálních norem a tlaků na chování jedince došlo k oslabení tendence k homogamnímu výběru manžela či manželky. Tento trend se bude odrážet jak v poklesu procentního zastoupení homogamních svazků podle vybraných charakteristik, tak ve výsledcích analýzy indexů homogamie.

Hypotéza B

Otevření společnosti po roce 1989 a vznik nových možností měly za následek inklinaci k navazování kontaktů s osobami s podobným hodnotovým systémem a podobnými očekáváními. Možnost lepšího sebeprosazení a individualismus vedou ke snaze soužití s jedincem co nejpodobnějšího smýšlení z důvodu vzájemné tolerance a podpory v uskutečňování životních cílů. Větší homogamie manželských svazků tak bude pozorovatelná především v druhé polovině sledovaného období a bude se projevovat jak v procentuálním zastoupení, tak v indexech homogamie a heterogamie.

První část práce (kapitola 2) je věnována teoretickým koncepcím tradiční a moderní volby partnera, jednotlivými determinanty jeho výběru, konceptu homogamie obecně a také dalším teoriím, které se touto problematikou zabývají. Jejich srovnání poskytuje vhled do úvah sociologů, sociobiologů, ekonomů a psychologů o procesu volby partnera a širší pohled na možnosti vnímání něčeho tak osobního a individuálního, jako je vstup do manželství.

Datové zdroje, vysvětlení a popis vybraných dat pro analýzu homogamie jsou popsány v kapitole 3, kde je zároveň věnován prostor vysvětlení specifických rozdílů v datové základně, které se pak promítají do možností zkoumání jednotlivých typů homogamie a heterogamie.

Metodika práce s vybranými daty je předmětem 4. kapitoly. Pro analýzu a popis trendů v homogamním a heterogamním uzavírání manželských svazků byla použita analýza procentuálního zastoupení vycházející z absolutních čísel. Následně byly tyto výsledky srovnány s výpočty indexů homogamie a heterogamie. Je zde uveden také postup konstrukce zmíněných indexů a výpočtu věkového rozdílu či věkové vzdálenosti pro analýzu věkové homogamie.

V kapitole 5 je poskytnut ucelený obraz o výsledcích zkoumání homogamie na základě datové základny. Tyto výsledky jsou srovnány s teoriemi uvedenými ve druhé kapitole práce a dokumentují představy o procesu výběru partnera. Pro každý ze studovaných typů homogamie (podle věku, úrovně dokončeného vzdělání a národnosti) je na základě dat popsán trend v jejich vývoji, následně konfrontovaný s teoretickými předpoklady uvedenými v první části.

V části věnované věkové homogamii je popsán vývoj průměrného věku při sňatku a prvním sňatku, následně zastoupení jednotlivých věkových skupin v celkovém počtu sňatků podle mužů a žen. Důležitým bodem je analýza vývoje věkové vzdálenosti a rozdílu a analýza distribuce věkové vzdálenosti manželů po jednotkách věkového rozestupu. Na základě těchto údajů byla stanovena definice rozsahu homogamie podle věku, která byla konfrontována s definicí uváděnou Katrňákem (Katrňák, 2008). Pomocí zkoumání vývoje indexů homogamie pro věkové skupiny mužů a žen byl zhodnocen trend v navazování partnerských vztahů podle věku.

DuleŹit poznatky poskytlo i třídění a nsledn analýza dat podle věku a rodinného stavu, kter byla provedena jak pomocí procentuálního zastoupení, tak podle indexů homogamie.

Homogamie podle vzdělání je zvisl na vzdělanostním sloŹen sňatkového trhu, kter bylo z tohoto důvodu nastíněno v zaatku asti vnovan vývoji vzdelanostn homogamie. Procentuální zastoupení jednotlivých typů vzdělání na homogamn a heterogamn uzavřených sňatcích je nsledn konfrontováno s výsledky analýzy podle indexů homogamie a heterogamie. Tyto dva typy zkoumání se vzjemn doplnj.

st vnovan nrodnostn homogamii zkoumá trendy vývoje sňatků muŹ a Źen podle vzjemn národnosti opět nejdříve na základě procent, nsledn pomocí indexů homogamie. Je hodnoceno odlišn satkov chování jak podle pohlaví, tak podle národnosti jedince. Indexy homogamie jsou v tomto prpad zajímavou ukázkou jejich omezen funkčnosti na určitých typech dat.

Výsledky potvrzují význam zkoumání homogamie jako významného indikátoru pemn vztahů ve společnosti a ukazatele tlaku společnosti na výběr partnera.

Kapitola 2

Volba partnera a koncept homogamie

Proces výběru životního partnera je složitou a dosud plně neprobádanou oblastí. Ke vzniku párové rodiny¹, či obecně ke vzniku vztahu mezi dvěma lidmi, který vyústí v manželský svazek, je zapotřebí mechanismu, kterým se utvoří pár. Fungování tohoto mechanismu je předmětem rozsáhlých debat, diskusí a zkoumání.

2.1 Tradiční a moderní volba partnera

Všechny teorie, domněnky a teze zaobírající se volbou partnera se opírají o představu volnosti při jeho výběru. Libovolná volba partnera vycházející z romantické lásky (Jandourek, 2001, s.218) je sice mírně zpochybňována snahou o profitování z budoucího svazku (ať již po stránce statusové, ekonomické, zvýšení vlastní hodnoty ... atd.), libovolná z pohledu jedince však je. Individuální volba partnera na základě osobních preferencí však nebyla vždy obvyklá. „Z hlediska sociologického můžeme rozlišit dva typy výběru manžela a manželky – tradiční a moderní. Jedná se o dva ideální typy, které jsou nástrojem analýzy reality“ (Katrňák, 2008, s.24). Tradiční výběr manžela je označení pro situaci, pro kterou je „charakteristická volba rodičů. Potomci, jichž se výběr týká, rodičům v tomto ohledu důvěřují“ (Katrňák, 2008, s.24). Přijetí partnera (budoucího manžela) vybraného rodiči podle charakteristik vhodných pro zachování statusu rodiny tak není nucenou záležitostí. Potomek si je vědom přínosů, které mu svazek zaručuje.

Tradiční volba partnera je procesem, kdy se sňatek stává „nástrojem utvrzování sociálních vztahů, ekonomickým i politickým aktem“ (Jandourek, 2001, s.218). Pro obě rodiny, jak nevěsty, tak ženicha, je svazek mezi jejich potomky důležitým mezníkem, od kterého očekávají pozitivní budoucnost. Sňatek tak není chápán jako vyvrcholení romantického vztahu, ale jako předem promyšlený akt, který díky způsobu svého vzniku zaručuje následující stabilitu tohoto svazku. Domluvený sňatek zohledňuje kulturní a sociálně-ekonomickou příbuznost rodin

¹ „Párová rodina se zakládá setkáním muže a ženy, kteří po intenzivnějším anebo povrchnějším vyjednávání dosáhnou shody v tom, že svazek s trvalostí potřebnou k zajištění reprodukce nastolí. Jejich vzájemná dohoda může být nevyslovená, může být výslovná, leč veřejně nedeklarovaná – a může být i právně registrovaná jako manželství“ (Možný, 2006, s.114).

budoucích manželů a tím zaručuje jak stabilitu a kontinuitu tohoto svazku v čase, tak i podobnost postojů a názorů budoucích manželů (Katrňák, 2008, s.25). Při této formě volby partnera jsou tak uplatňovány podobné preference, jako u individuální volby. Tendence k homogamii tu působí na jedné straně jako důležitý nástroj souznění partnerů a jejich očekávání, ale na straně druhé vede k omezování sociální mobility mezi skupinami a vrstvami obyvatel.

Bezvýznamnost lásky pro vznik něčeho tak intimního, jako je manželství, je z pohledu moderního výběru partnera nepochopitelná. Předem dohodnuté sňatky však požadavek citové vášně mezi partnery primárně splňovat (na rozdíl od moderní formy výběru partnera) neměly. Pro uspokojení všech psychických potřeb plynoucích z přirozenosti navazování vztahu s opačným pohlavím sloužily předmanželské vztahy. Nebyly však považovány za předstupeň manželského svazku, neočekávalo se, že by později k manželství měly vést (Katrňák, 2008, s.25). Z pohledu moderního jedince je zde však jasná disproporce mezi udržováním na citu založeného předmanželského vztahu, který však na manželství aspirovat nemůže, a jasným monopolem manželství na sex. První sexuální revoluce ve středověku mimo jiné znamenala i „úplný monopol manželství na sex a nerozlučitelnost svazku manželského, i když vždy realisticky tolerovala nelegitimní instituci nevěry“ (Možný, 2002, s.119). Legitimita předmanželského sexu je tedy záležitostí poměrně novodobou, nicméně ani ve společnostech tradiční volby není zcela zapovězena.

Moderní výběr partnera je naproti tomu reprezentován individuální volbou každého jednotlivce, v ideálním případě založenou na vroucím citu k jedinci opačného pohlaví zvaném láska². Sňatky tvořené bohatým mužem a mnohem chudší ženou (rozdíl v bohatství partnerů má za účel zdůraznit nezištnou lásku jako důležitý předpoklad uzavření sňatku a též i nepodstatnost vlivu rodiny a jejích zájmů na výběr partnera) se objevují již v divadle 18.století (Singly, 1999, s.62). Rodina je však v pozadí procesu tohoto výběru stále. Inklinace k homogamnímu tvoření manželských párů je totiž důkazem velkého vlivu původu jednotlivce a prostředí, ve kterém byl socializován.³ Její přímý vliv je však omezen. „Individualistické klima, hodnota svobodné volby, zdůrazňování na úkor hodnoty odpovědnosti, a ztráta sociálních distancí v demokratických společnostech způsobily spolu s otevřeností mobilitních drah postupně podstatné oslabení vlivu rodinného původu na potenciální status rodiny prokreační a minimalizovaly tento stabilizující prvek“ (Možný, 2006, s.21). Zdůrazňování romantické lásky a sdílené intimity jako nejvýznamnějších stavebních kamenů vztahu je diskutabilní, neboť i při moderní formě výběru partnera stále dochází k jeho hodnocení i z jiných hledisek, než jsou osobní sympatie a porozumění. I přes velký význam emocí a citů pro pevný vztah „přetrvávají i sňatky motivované ekonomickými a mocenskými hledisky“ (Jandourek, 2001, s.218). Neoddiskutovatelným faktem však je společností obecně přijímaná verze romantického manželství plného souznění a psychického naplnění obou partnerů. V pozdní modernitě podle

² „Láska je specifickým druhem interpersonálního vztahu založeném na silné citové vazbě“ (Slaměník, 2008, s.257).

³ „Socializace = proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Jako socializaci lze označit i každé začleňování do nové skupiny.“ (Jandourek, 2001, s.220).

Katrňáka nejsou vztahy již tak často založeny na společně sdílené intimitě, vedou však k větší toleranci a vzájemnému uznání (Katrňák, 2000, s.314).

2.2 Determinanty výběru partnera

I přes váhu, která je přikládána individuální volbě při výběru partnera, stále existují faktory, kterými je výběr ve většině případů limitován. Ať již společenský tlak, fyzické překážky, či rozdílnost kultur jednotlivých skupin vedou k omezenosti této volby a na druhou stranu také k jejímu zjednodušení. Faktory, které proces párování budoucích manželů ovlivňují a tlačí je k určitému chování, se nazývají systémové determinanty. „Tah k určitému typu výběru spočívá v jeho sociálním omezení: každá společnost je vnitřně rozdělena v subkultury, třídy a teritoria, za jejichž hranice se člověk těžko dostává, natož aby tam měl pohodu k volbě životního partnera“ (Možný, 2002, s.110). I přes uvolněnost společnosti a snahu o prosazování individuálních preferencí je tedy výběr partnera stále limitován.

Ve spojitosti se společenskými determinantami výběru partnera se nejčastěji hovoří o rodině, teritoriální blízkosti, náboženství, sociálním statusu, věku, etnickém původu a vzdělání.

Instituce **rodiny** má na vývoj jedince většinou vliv po celé jeho dětství (nejzásadnější období z hlediska socializace) a vštěpuje mu tak, někdy i nevědomky, hodnoty a vzorce chování, které jedinec následně uplatňuje při hledání vhodného protějšku. Rodina však může mít na výběr i přímý vliv, který je zakotven v autoritě rodičů. Potomek bere svou původní rodinu jako významný zdroj (především finanční) a tak podvědomě vyřadí potenciální partnery, kteří by rodičovským výběrem neprošli (Možný, 2002, s.110).

Další determinanta výběru je založena na fyzické nemožnosti, či zúžené možnosti výběru partnerů z širšího územního okruhu. Jak zjistil Samuel Stouffer (Stouffer, 1940, dle Možný, 2006, s.128), **teritoriální blízkost** zvyšuje pravděpodobnost navázání kontaktu s potenciálním partnerem a i pravděpodobnost udržení dlouhodobého vztahu, později legitimizovaného manželským svazkem. Z geografického hlediska rozlišujeme dva typy homogamního párování, geografickou a sídelní homogamii. Zatímco geografická homogamie vyjadřuje inklinaci k navazování vztahů v menší vzdálenosti od bydliště či působiště jedince (a tudíž by se dala nazvat teritoriální blízkostí), sídelní homogamie vyjadřuje tendenci volit si partnera také podle velikosti sídla původu. Geografická homogamie tak představuje úroveň prostorové - horizontální sociální mobility⁴ a sídelní úroveň kulturních a sociálních rozdílů mezi sídly (Katrňák, 2008, s.32).

Náboženské vyznání jako jeden z faktorů, na základě kterého si jedinec volí svého partnera, je v současnosti v našem prostředí těžko hodnotitelné. Vysoká míra sekularizace společnosti, individualismus a malý význam religiozních hodnot a rituálů v životě většiny obyvatelstva vedl k poklesu náboženské homogamie v Evropě (Katrňák, 2008, s.32, cituje ostatní autory).

⁴ Sociální mobilita je definována jako „přesuny osob nebo skupin z jedné sociální pozice nebo společenské třídy do jiné.“ Horizontální sociální mobilita jako „změna sociálního postavení, profese nebo prostorový přesun jedinců, skupin nebo rodin nemající za následek změnu statusu“ (Jandourek, 2001, s.160-161).

„Podobně jako u jiných znaků, jak se politicky otevřené společnosti postupně stávají i společnostmi kulturně otevřenými, míra náboženské homogamie klesá“ (Možný, 2002, s.114). V České republice, kde je v posledních letech věřících pouze necelá třetina obyvatel (Český statistický úřad, 2003) a postoj k náboženství je víceméně chladný, se nedá očekávat výraznější exaltace volbou partnera na základě náboženského vyznání.

Podle Možného však není proces sekularizace v Evropě tak rychlý a samozřejmý, jak se očekávalo. Naopak dochází k regeneraci náboženského života a náboženská heterogamie a homogamie je tak stále patrná (Možný, 2006, s.114). Nejspíš se ale nejedná o vliv osobních preferencí a požadavků na náboženské vyznání partnera, ale o strukturu příležitostí, kterou mají potencionální partneři k tomu, aby navázali kontakt. Je to dáno společnými zájmy a návštěvami společných prostor.

Do popředí se tak dostávají jiné charakteristiky potencionálního partnera, na základě kterých je důležité ho hodnotit. „Rasový původ či náboženství mohou také ovlivňovat postoje a hodnoty, empiricky se však potvrzuje snižování vlivu rasy a náboženství jako příkladu askriptivních charakteristik“⁵ (Kalmijn 1998, dle Fučík, 2006, s.724)

Status je velice obecný pojem, který zahrnuje nejen charakteristiky připsané, které jsou dědictvím po generacích starších a závisejí tak na rodinném původu, ale též získané, které si jednotlivec získává sám v průběhu života (Jandourek, 2001, s.238). Z tohoto hlediska je možné statusovou homogamii definovat jako homogamii jedinců podle jejich postavení ve společnosti, získaného či zděděného. Hledisko statusu je však mnohdy spojováno s třídním postavením a je tak připsanou charakteristikou ukazující na možnou vertikální sociální mobilitu ve společnosti. Ve společnostech s nízkou sociální mobilitou je tak sňatek osob z odlišných statusových (či třídních) skupin omezen. Společnost sama si tak znovu ustanovuje silnou reprodukci třídního postavení z generace na generaci (Katrňák, 2008, s.28).

Tato klasická podoba výběru na bázi třídního původu se v současnosti vyskytuje už zřídka. Vystávají však nové podoby členění partnerů na základě získaného statusu souvisejícího často s individuálními schopnostmi jedince, které jsou v současné společnosti ceněny. To zároveň může vytvářet nové bariéry ve volbě partnera (Možný, 2002, s.115).

Pro volbu partnera jsou zároveň velmi důležité další faktory, a to věk, etnický původ a vzdělání, které významně predikují kulturní vzorce, hodnoty a postoje jejich nositele. V současnosti je to zpravidla **vzdělání**, které určuje pozici ve společnosti, a též sám proces vzdělávání poskytuje příležitosti k navazování kontaktů, neboť se většinou odehrává ve skupině jedinců podobného smýšlení, zájmů a priorit.

Ty samé skutečnosti však mohou motivovat i tendence ke sbližování a navazování partnerských vztahů s jedinci **podobného věku**. Průběh života mladého člověka v podobném kulturně-sociálním kontextu jako stejně starého partnera předpokládá porozumění v mnoha oblastech. Na druhou stranu je zde očividná tradice v uzavírání sňatků v kombinaci mladší žena a starší muž. Tento fakt může mít původ nejen v rychlejším dospívání dívek, ale též ve snaze založit manželství či rodinu s již emocionálně vyspělým a ekonomicky zajištěným protějškem.

⁵ Askriptivní charakteristika je „daný, připsovaný, vrozený (např. znak, rys osobnosti), opak samostatně a někdy i obtížně dosaženého“ (Radek Kučera & Daughter, 2005, Slovník cizích slov ABZ, heslo askriptivní).

Posledním významným determinantem výběru je **etnický původ**. Nižší míra homogamie manželství dle etnického původu (národnosti) může ukazovat na vysokou míru tolerance společnosti, nízkou míru xenofobie a rasové nesnášenlivosti, ale také na národnostně heterogenní prostředí. Opět je zde ale důležitá otázka hodnot a ještě více kulturních tradic plynoucích z odlišného letitého vývoje etnik. „Některé společnosti zakazují rasově smíšené sňatky prostě zákonem, a mýlil by se ten, kdo by takové zákony hledal jen ve středověku, fašistických režimech anebo mimo industriálně vyspělé společnosti“ (Možný, 2002, s.112).

2.3 Koncept homogamie

Pro účely demografie je otázka výběru partnera klíčová především při interpretaci výsledků analýz sňatečnosti. Studium sňatečnosti je důležitou částí demografie, zabývající se četností vzniku manželství a charakteristikami jedinců, kteří do těchto svazků vstupují, či z nich vystupují. Přitom se sledují také sociodemografické charakteristiky snoubenců, které mohou odhalovat skryté procesy probíhající ve společnosti; pomocí dat lze získat údaje o kombinacích charakteristik, které jsou při výběru manžela či manželky preferovány. Homogamie je potom stav, kdy mají manželé „shodné sociální, fyzické, event. psychické znaky“ (Pavlík, 2005, s.78). Homogamie, definována takto jako preference shodných znaků u manželů, je užitečným nástrojem při sledování změn ve společnosti. „Propojením konceptu homogamie s vybranými sociodemografickými ukazateli, lze usuzovat na společenskou otevřenost, uzavřenost, na rovnost vztahu mezi mužem a ženou, na úroveň tolerance ve společnosti, na geografickou mobilitu“ (Střelcová, 2006, s.14).

Homogamie, neboli „stejnorodost partnerů“ je obecně stav, při kterém do manželství vstupují lidé se stejnou hodnotou jisté charakteristiky (Jandourek, 2001, s.95). V některých případech není stejnost charakteristiky tak jednoznačná z důvodu spojitosti veličiny, která ji vyjadřuje. U většiny typů se však jedná o ordinální či nominální proměnné, které se dají jednoduše porovnat.

V úplně nejobecnější, spíše genetické definici, je homogamie „jev při pohlavním rozmnožování, kdy se častěji vyhledávají partneři se shodnými vlastnostmi nebo shodným genotypem“ (Studio Enfaces, Slovník cizích slov online, heslo homogamie). Z původního významu tohoto slova je však odvoditelné, že tato definice je na pole genetiky přenesena, neboť termín vznikl spojením slov homo stejný a gamie manželské spojení. Tradičně se tak označují manželské sňatky mezi osobami, které jsou si v nějakém znaku vzájemně podobné. Naopak jako heterogamie se označuje manželský svazek mezi osobami vzájemně nepodobnými (Pavlík, 1986, s.260).

Pojmy *homogamie* a *heterogamie* slouží k popisu velikosti rozdílu mezi určitými charakteristikami novomanželů. Těmito charakteristikami mohou být například věk, vzdělání, zaměstnání (kategorizováno do příbuzných oborů), etnická příslušnost a další. V podstatě jde o souhrnné vyjádření o stavu sociální propustnosti společnosti z těchto hledisek. „Homogamie nebo heterogamie totiž neznamená pouze popis uzavřených sňatků z hlediska stejnosti či různosti sociálních charakteristik partnerů, ale odkazuje k sociálním fenoménům, které v obecném slova smyslu souvisejí s reprodukcí společnosti – s přetrváváním nebo změnou

sociální struktury z jedné generace na druhou“ (Katrňák, 2008, s.28). Z této definice je tedy zřejmé, že homogamie a heterogamie vztažena k většímu (reprezentativnímu) množství dat, může být indikátorem změn ve společnosti a v možnosti sociální mobility jejích členů.

Tendence k homogamii je zcela přirozená a logicky opodstatněná. Většina lidí, kteří se rozhodnou uzavřít sňatek, si partnera nebo partnerku nevybírá náhodně, ale na základě podobnosti sociálních charakteristik (Katrňák, 2008, s.23). To je výsledkem nejen struktury příležitostí, ve kterých se potenciální partneři mají možnost potkat a poznat, jejich kulturní a hodnotovou podobností, ale také společenským tlakem na uzavírání takovýchto typů manželství. Tím, že se jednotlivec zařadí do některé socioprofesionální či socioekonomické kategorie, specifikuje místa, kde se vyskytuje v zaměstnání, kde bydlí a kde tráví volný čas, a tam se setkává s jedinci podobného postavení. Podle Králové se příslušníci jednotlivých sociálních skupin setkávají na podobných místech, neboť to odpovídá jejich podobným výchovám a názorovým a hodnotovým preferencím a postojům. Je tedy větší pravděpodobnost, že se setkají jedinci z podobné skupiny (Králová, 1995, s.339). Členění matrimoniálního trhu (trhu potenciálních partnerů pro život) tak samo o sobě zaručuje setkávání jedinců podobné dimenze socioekonomického a kulturního původu (Singly, 1999, s.68).

V literatuře se lze setkat i s dalšími pojmy. *Hypogamie* a *hypergamie* jsou pojmy indikující postavení obou partnerů vůči sobě z hlediska hierarchie jejich charakteristik. Pro tyto charakteristiky je důležitá možnost jejich seřazení. Musí se tedy jednat o ordinální proměnné.

Hypergamie znamená, že člověk s nižší variantou kritéria si bere osobu s vyšší variantou kritéria; například, ožení-li se vysokoškolák se středoškolačkou, pak z hlediska nevěsty jde o hypergamní sňatek. Z hlediska ženicha jde naopak o hypogamní svazek, neboť nevěsta má nižší variantu kritéria (Katrňák, 2008, s.23). Hypogamie a hypergamie jsou tedy odvislé od úhlu pohledu. Musíme vždy definovat, od koho tyto pojmy odvozujeme. Z hlediska koho (jakého partnera z páru) se na problematiku díváme.

Ve většině případů, ve kterých bude v této práci homogamie zkoumána, je ovšem použití těchto pojmů nevhodné. Například věk se v tomto smyslu nedá chápat jako ordinální proměnná, neboť není možné určit, jestli je v páru na vyšší úrovni či lepší být starší nebo mladší. V případě posuzování partnerů podle věku tedy není možné usoudit, z hlediska koho se jedná o homogamii a z hlediska koho o hypergamii, neboť „věk lze v sociálním kontextu z určitého hlediska chápat jako nominální proměnnou“⁶ (Fučík, 2006, s.721). Různé věkové kategorie tak mohou poukazovat na odlišnosti v kultuře a hodnotovém systému jejich zástupců, nedají se ovšem chápat jako vývojová linie.

Naopak vzdělání je výborným příkladem pro použití těchto pojmů. Vzdělanostní kategorie splňují definici ordinální proměnné, neboť jsou seřazeny podle významnosti, která je jim přiřazována jak společností, tak samotným systémem školství.

Zkoumání hypogamie a hypergamie z hlediska etnické příslušnosti je naopak zcela nemožné. Řadit etnické skupiny podle významnosti je totiž naprosto nepřijatelné.

⁶ Nominální proměnné: „Jejich kategorie jsou pouhá jména a nedává mnoho smyslu se ptát, zda určitá kategorie je vyšší, nebo nižší než jiná“ (Disman, 2007, s.188).

Hypergamie má také vypovídací hodnotu z hlediska změny statusu jedince, který je zkoumán. „Hypergamii lze také chápat jako mobilní kanál vzhůru, neboť status rodiny je obvykle odvozen od statusu vzdělanějšího z partnerů“ (Fučík, 2008, s.100).

Standardní představa páru složeného z mladší ženy a staršího muže vychází z předpokladu výměny kapitálů obou zúčastněných. Zatímco žena do vztahu vkládá pečující složku a schopnost postarat se a plodit děti, která je u ní věkem omezená, muž přináší ekonomický a společenský kapitál, který je možné získat v průběhu let. Nepředpokládá se proto, že by muž tímto kapitálem disponoval v mladším věku (Možný, 2006, s.129).

Sbližování **věku** partnerů souvisí s přínosem, který jim přináší původ v podobných věkových kohortách. Dá se tak předpokládat, že vyváženost mezi věkovou blízkostí (a podobným systémem hodnot pramenícím z původu v podobně kulturně se vyvíjejících skupinách) a vyšším věkem muže (jako předpokladem pro jeho vyšší ekonomický a společenský kapitál) je důležitým předpokladem fungujícího vztahu. „Společnosti s vysokou věkovou homogamii jsou společnosti názorové a postoje rovnosti podle pohlaví a věku – nízkých kulturních bariér mezi muži a ženami ve stejných věkových kohortách“ (Katrňák, 2008, s.30). Volba partnera věkově vzdáleného je totiž spojována spíše se snahou o ekonomické zajištění spojeném s odsunutím kritéria stejného hodnotového systému na druhou kolej ve prospěch této ekonomické volby. Postupná větší homogamie manželských svazků z hlediska věku je tak dána možností výběru podle jiných než ekonomických kritérií, a to především ze strany žen, u kterých roste význam jejich vzdělání a schopnosti ekonomické samostatnosti.

Věková homogamie není přímo indikátorem sociální propustnosti společnosti. Neukazuje přímo na mobilitu, ani na změny statusu. Je však ukazatelem povahy manželského vztahu. „Věkově heterogamní manželství (starší muž než žena) indikuje tradiční rozdělení manželských rolí, submisivní postavení ženy a dominanci muže v ekonomické sféře manželství“ (Ware, 1981, dle Katrňák, 2008, s.31). Věková homogamie tak naopak může signalizovat sblížení mužské a ženské role v rodině a postupnou emancipaci.

Výběr partnera podle jeho **vzdělání** opět souvisí s předpokladem, že jedinci z podobných skupin (v tomto případě vzdělanostních) mají podobný systém hodnot, podobný kulturní kapitál a podobné preference při volbě partnera. Také se předpokládá, že jedinec si váží partnera více v případě, že jeho vzdělání dosahuje minimálně vzdělání tohoto jedince. Podobnost z hlediska vzdělání je pro partnerský vztah přínosná i z důvodu shody v postojích a názorech, s porozuměním a shodou v životním stylu (Katrňák, 2003, s.102). A nejen to. Vzdělání jedince je důležitým indikátorem jeho budoucího či aktuálního socioekonomického postavení. Vzhledem ke zvyšování významu získaných charakteristik oproti připsaným jako předpokladům pro sociální status jedince, je význam vzdělání též vyšší, než tomu bývalo dříve. Nejvyšší dokončené vzdělání je nejen prediktorem příjmu, ale i jiných významných proměnných, význam rodové příslušnosti či náboženského vyznání pro volbu partnera tak klesá (Fučík, 2006, s.724). Role vzdělání v důsledku pokračující industrializace roste a je významným indikátorem budoucího socioekonomického statusu (Kreidl, 2003).

Budoucí postavení jedince tak není ovlivněno pouze jeho původem a sociokulturním kapitálem původní rodiny, ale především vlastní snahou a přičiněním. „Byrokratizace zaměstnání a růst velkých neosobně řízených organizací snižují schopnost otců ovlivňovat

status synů. Protože roste význam vzdělání pro dosažený socioekonomický status, je z hlediska aktérů na sňatkovém trhu racionální uchylovat se stále častěji ke vzdělání jako výběrovému kritériu“ (Kreidl, 2003). Vzdělání je tedy velice významným faktorem při volbě partnera, čemuž napomáhá i fakt, že školy samotné jsou významnými místy setkávání jedinců a navazování vztahů.

Vzdělanostní homogamie je proto také indikátorem sociální propustnosti. Vysoká míra homogamie sňatků podle vzdělání může ukazovat na velký význam, který je vzdělání připisován v souvislosti se schopnostmi a sociálním zařazením jedince. Zároveň může indikovat velké sociální bariéry mezi osobami s různým stupněm vzdělání.

Přítom není jednoznačná vazba s věkovou homogamií. Slabá homogamie manželství z hlediska vzdělání tak může být doprovázena silnou homogamií věkovou v případě, že volba partnera je tak díky sociální propustnosti odvislá pouze od podobných hodnot a emocionální roviny, a tak jsou partneři vybíráni v podobné věkové skupině bez ohledu na vzdělání, či slabou věkovou homogamií v případě, že neexistují kulturní bariéry nejen mezi vzdělanostními stupni, ale ani mezi věkovými skupinami (Katrňák, 2008, s.31).

Dalším důležitým aspektem výběru partnera je jeho **rasový či etnický původ**. Tendence k homogamii i v této oblasti je dána kulturním klimatem dané oblasti. Etnická příslušnost s sebou pojí i kulturní a hodnotová specifika dané skupiny, která nemusejí být ostatními skupinami uznávána, či preferována. Etnikum je totiž skupina jedinců, kteří se od jiných skupin odlišují souhrnem kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových faktorů, svou historií, sebepojetím, vědomím společného původu a také tím, že jsou jako etnicky odlišní vnímáni druhými (Jandourek, 2001, s.76). Nutným předpokladem pro správné pochopení této problematiky je odlišení pojmu etnikum od rasy. Dle Jandourka nemají příslušníci etnika takové fyzické znaky, kterými by se výrazně lišili od jiného etnika, zatímco příslušnost k rase je patrnější. Etnická příslušnost je tak spíše otázkou vlastního sebepojetí, ustanovení priorit, hodnot a specifického chování či vyjadřování, které je vnímáno a uznáváno i okolní společností (Jandourek, 2001, s.76).

Dalším často zaměňovaným pojmem je národ, který se však od etnika liší především v tom, že je vnímán nikoli z hlediska tradic a kultury, ale politicky. Neznačená to, že by se příslušnost k národu nevázala s hodnotovými a kulturními specifiky, je však definována jako „občané státu nadané politickými právy“ (Jandourek, 2001, s.168). Definice národu se v průběhu staletí často měnila a dodnes není všude jednoznačná. Národ je však nejčastěji spojován s konkrétním státem původu. Je to „souhrn lidí historicky spjatých společným jazykem, kulturou a zpravidla též ekonomikou, žijící alespoň při jeho vzniku na stejném území“ (Pavlík, 2005, s.46).

V minulosti byla v některých zemích homogamie podle etnické či rasové příslušnosti zákonem přikázána. Například v některých státech USA až do roku 1967 byly smíšené sňatky zakázány (Možný, 2006, s.130). Obdobného typu byly i Norimberské zákony, které platily na území Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1945 a byly namířeny proti židovským obyvatelům (Veselá, 2009, s.2).

Avšak tendence k etnické či národnostní homogamii jsou hluboce zakořeněny a nemusejí být vždy motivovány pouze individuálními preferencemi nebo nátlakem. Pro mnohonárodnostní společnost je obvyklá vysoká míra tolerance k interetnickým vztahům, tyto typy vztahů tak

nejsou v multikulturní společnosti ojedinělé. Naopak je tomu ve společnostech etnicky uzavřených (Střelcová, 2006, s.26).

Nízká míra homogamie u určité společnosti v našich podmínkách může znamenat nízkou míru jejího xenofobního vnímání a nízký význam bariér, které jsou mezi etniky tradičně tvořeny ve společnostech s rasovou nesnášenlivostí, a je indikátorem multikulturní společnosti (Katrňák, 2008, s.32).

3.3 Ostatní teorie partnerské volby

Jako mnohá jiná témata zabývající se chováním a jednáním lidí je i volba partnera z velké části empiricky nepostihnutelná, pohybující se vždy na hranici domněnek a teorií. Vzhledem k šíři problematiky lidského párování je tak možné najít pokusy o jeho vysvětlení v mnoha vědních disciplínách, z nichž lze pro potřeby vysvětlení chování inklinujícího k homogamii či heterogamii považovat za nejdůležitější přístup nejen demografický, ale také sociologický, sociobiologický a psychologický.

Z hlediska **sociologie** je koncept homogamie pouze popisný a neodkazuje přímo na způsob výběru partnera. (Rajrathnam, 2002, heslo homogamy). Podle Fučíka je tak sice užitečným nástrojem pro zkoumání určitých aspektů utváření párů, nicméně je pouze jednou z částí pohledu na změnu partnerské volby v modernitě (Fučík, 2006, s.724). Problematika výběru partnera je v sociologii zkoumána prostřednictvím sociologie rodiny teorií racionální volby a sňatkového trhu.

Sociologové vycházejí z předpokladu, že člověk si nevybírá partnera pouze na základě citu, tedy individuální volby, ale též na základě úvahy, jaký prospěch mu navázaný vztah přinese. Jedinec tedy vyvíjí úsilí k nalezení takového partnera, který mu bude vyhovovat nejen po stránce povahové a názorové, ale též zachová či obohatí jeho socioekonomický status.

Význam společnosti pro život jedince je z tohoto hlediska určujícím faktorem. Jednotliví členové společnosti „svou existenci externalizují do společenského světa a zároveň tento svět internalizují jako objektivní realitu. Jinými slovy, být součástí společnosti znamená podílet se na její dialektice“ (Berger, 1999, s.128). Spokojenost partnerského či manželského života je tak odvíjena od postavení tohoto páru ve společnosti. Podle Mareše je pro jedince primární otázka předávání kulturního, ekonomického a sociálního kapitálu uvnitř rodiny, která si udržuje svou pozici v sociální stratifikaci a tím se stává důležitým prvkem udržování stratifikačního systému. Cílem každého jednotlivce je tedy dosáhnout minimálně stejně dobrého společenského postavení, jakého dosáhla jeho původní rodina. Jedinec se pomocí sňatkových strategií snaží uzavřít takové manželství, kterým by maximalizoval ekonomický, symbolický a emocionální přínos a zároveň minimalizoval ekonomické i symbolické náklady na jeho vznik (Mareš, 2003, s.76). Sociologie tak dává přednost zkoumání chování člověka v rámci společnosti a společností determinované volbě partnera, například v teorii racionální volby.

Teorie racionální volby⁷ popisuje motivaci lidského jednání, včetně výběru partnera, pomocí odkazů na jeho racionální myšlení. Jedinec tedy zhodnocuje, co mu vztah s partnerem přinese. Lidé většinou vstupují do manželství s partnery, kteří jsou jim z hlediska socioekonomických charakteristik podobní, a je tomu tak častěji, než jak by tomu bylo v případě zcela náhodného utváření párů (Kreidl, 2003). Podle teorie racionální volby tak dochází mezi jedinci k výběrovému párování, které je opakem párování náhodného, ke kterému by docházelo, kdyby nebyl při formování partnerských vztahů uplatňován racionální výběr.

Podle Možného (Možný, 2006) nebyl až do druhé poloviny 20. století proces hledání partnera objektem zájmu teoretiků, neboť se vycházelo z předpokladu nepostihnutelnosti zákonitostí tohoto děje z důvodu, že prakticky žádné zákonitosti nemá. Víra ve vliv lásky při výběru partnera, jakožto nového aspektu objeveného v romantismu, způsobila, že sociologové toto téma v podstatě ignorovali. Proces výběru byl považován „za natolik individualizovaný, že jeho teoretická vysvětlení byla přenechávána psychologům“ (Možný, 2006, s.117). Někdy ani tito neměli podle sociologů dostatečné kompetence ke zkoumání tak nepostihnutelného tématu. První teorie, které připouštěly možnost racionální volby při výběru partnera, tak vycházely z teorie psychologa Roberta F. Winche o modelu komplementarity potřeb. Základem tohoto modelu je předpoklad, že lidé hledají doplnění prvků, kterých se jim v životě či jejich vlastní osobnosti nedostává. Jedná se tedy o partnera, který je vůči nám polaritní – princip komplementarity. Toto by ovšem ve svém důsledku popíralo sklon k homogamii mezi manžely, který je však z empirických dat evidentní.

Dále Možný (Možný, 2006) uvádí, že s touto disproporcí se pokoušeli vyrovnat Alan Kerchoff a Keith Davis ve své teorii dvoustupňového filtru při výběru partnera. V prvním kroku je podle autorů z množiny případných partnerů vyfiltrována ta část, která není homogamní (kulturně, věkově, vzdělanostně) k hledající osobě. Teprve ve druhém kroku dochází k sbližování s tímto výběrem a následné filtraci podle modelu komplementarity potřeb. Tento koncept tedy uplatňuje obě stránky věci. Jak empiricky prokázané sklony k homogamii, tak z logiky věci vyplývající snahu doplnit své nedostatky pro to, aby budoucí pár tvořil ve svém součtu téměř bezchybnou dvojici.

I tato teorie se však dle Možného (Možný, 2006) ukázala jako velice zjednodušující a od snahy o spojení teorií homogamie a komplementarity potřeb se ustoupilo. Další koncepce na toto téma nesla název stimulus-value-role theory a jejím autorem byl Bernard Murstein. Podle této teorie probíhá výběr partnera ve třech fázích. První fáze *stimulus stage* se opírá o zkoumání potenciálního protějšku bez přímé interakce s ním. Je tedy hodnocen vzhled a projevy, které ovšem nejsou cíleny na bezprostředně naši osobu. V druhé fázi *value stage* dochází k verbální interakci mezi dvěma osobami opačného pohlaví a posuzování se opírá o tuto komunikaci.

⁷ Základní princip teorie racionální volby, „zavedený původně v ekonomické teorii a postupně rozšířený jako nástroj analýzy lidského jednání v různých oblastech lidské činnosti“ (Jandourek, 2001, s.272), spočívá v jednání jedince podle prospěchu, který mu tato činnost přinese.

Třetí fáze *role stage* je definována jako schopnost s tím druhým kooperovat na základě přidělených rolí, se kterými oba souhlasí a se kterými jsou oba schopni a ochotni se ztotožnit pro zajištění perspektivního vztahu. U protějšku hodnotíme jako pozitivní shodu s našimi názory na oblast sexuální, postoj k manželství a postoj k budoucímu rozdělení rolí v rodině (Murstein, 1970).

Současně s teorií Bernarda Mursteina se rozvíjením své myšlenky zabýval též Robert A. Lewis. Jednalo se opět o schéma několika fází, ve kterých dochází k výběru partnera. Fáze R. Lewise však spíše odhalují proces proměny vztahu sblížujícího se páru, než stádia třídění potenciálních partnerů. (Možný, 2006)

Důležitou součástí sociologické teorie racionální volby a výběrového párování je pojem sňatkový trh⁸, kterým je „obrazně myšlen sociální prostor, v němž se ti, kdo mohou, chtějí a mají zájem, navzájem setkávají, „ořukávají“ a zvažují své vlastnosti s cílem najít toho perspektivního či tu perspektivní“ pro navázání vztahu (Rabušic, 2001, s.216). Výsledek hledání nejvhodnějšího partnera tak závisí na množině a složení účastníků sňatkového trhu. Struktura i počet potencionálních partnerů na sňatkovém trhu procházejí změnami v závislosti na populačních výkyvech, či obecně jiných proměnných odvislých od stavu dané společnosti. Při jeho zkoumání se tak klade větší důraz na zkoumání vlastního sňatkového trhu a jeho charakteristik, než na popis a zkoumání jedinců, kteří na něj vstupují. Množství jedinců na sňatkovém trhu a jejich souhrnná kvalita jsou významnými determinanty výběru partnera (Mareš, 2003, s.85). Sňatkový trh je tedy pojmem, který odkazuje na racionalitu v partnerské volbě, neboť „jedinec alokuje na trhu své zdroje tak, aby při daných cenách v maximální míře uspokojil své preference (opatřil si žádoucí statky), s nimiž na trh vstoupil“ (Jandourek, 2001, s.272).

Proces lidského párování studuje také **sociobiologie**. Ta předpokládá, že chování lidí je formováno evolucí stejně jako chování ostatních živočichů a základním prvkem řídicím výběr partnera a tím i lidskou reprodukci je přírodní výběr (Čechová, 2009).

Podle tohoto pohledu hrají při volbě partnera nejdůležitější roli proměnné, které zajišťují přežití co nejvíce potomků a jejich dobré uplatnění v rámci společnosti. Předpokládá, že „reprodukce je jediným cílem, pro který jsou lidé naprogramováni. Vše ostatní jsou pouze prostředky k jeho naplnění“ (Ridley, Červená královna, 1999, s.9, dle Rabušice, 2001, s.25). Jde tedy o párování na základě vybírání nejlepšího partnera pro rozmnožování. Výběr partnera podle této teorie tedy neprobíhá na základě autonomní volby jedince, ale je výsledkem jeho genetického předurčení (Mareš,2003,s.83).

Hlavním determinantem v procesu volby partnera podle sociobiologické teorie je atraktivita, jejíž vnímání je silně ovlivněno kulturním prostředím, ve kterém byl jedinec socializován (Miklasová, 2007, s.19). Právě atraktivita jedince je podle sociobiologie tím prvním hybatelem při utváření páru.

⁸ Autoři nabízejí také tyto definice: Sňatkový trh je „sociální prostor, v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování, zvažování a vytřídování párů, které potenciálně směřují k manželství. Každý člen společnosti, který má o sňatek zájem anebo by mohl být předmětem takového zájmu, tímto prostorem v určité fázi životního cyklu projde a je jím společensky redefinován“ (Možný, 2006, s.115). Neboli je to „sociální prostor, kde se odehrává při hledání partnera tzv. výběrové párování“ (Večerník, 1998, s.95).

K biologické podmíněnosti párového chování se vztahují i některé teze, jimiž bývají vysvětlovány rozdílné požadavky a představy o vzájemném vztahu mužů a žen. Zatímco muži ve snaze oplodnit co největší počet žen uplatňují predispozici k maximálnímu šíření svých genů, ženy mohou být oplodněny pouze jedním mužem a tak hledají stálého partnera, který by je chránil. Muži spatřují větší šance na přežití potomků v jejich počtu, zatímco ženy v kvalitě jejich ochrany (Giddens, 2005, s.121).

V dalších fázích partnerství je ale nutno počítat i s jinými charakteristikami, ovlivňujícími vývoj vztahu, než těmi, které jsou determinovány čistě biologicky, touhou po potomstvu.⁹ Někteří lidé děti nechťejí vůbec, nebo je již mají a novém vztahu další neočekávají. Proto nelze považovat výzkumy založené pouze na jedincích fertilního věku za relevantní. (Mareš, 2003, s.80).

Volbou partnera a příčinami konkrétní volby jednotlivců i obecně se zabývá i **psychologie**, která ovšem zkoumá empiricky složitě dokazatelné, měřitelné a statisticky zhodnotitelné proměnné při tvorbě páru, který je ideální pro nastolení manželského svazku .

V literatuře se jednotlivé psychologické koncepce vyskytují jak při výčtu teorií předcházejících teorií sňatkového trhu (Možný, 2002, s.101), tak při popisu teorií psychologizujících (Novák, 2003). Je možné se tak setkat s tím, že se vyzdvihuje spíše individuální rozhodování na základě povahových a osobnostních rysů, které má za cíl obohatit člověka přímo psychickým blahem, nebo naopak zdůrazňuje rozhodování na základě současné i budoucí pozice ve společnosti. Jistá provázanost je očividná i s výsledky demografického výzkumu, neboť psychologické a sociologické teorie se snaží zjištěná empirická data vysvětlit.

Zvláště zřetelná je tato provázanost u konceptu homogamie. „Teorie podobnosti – homogamie zastává předpoklad, že čím podobnější jsou si partneři, tím větší je jejich partnerská spokojenost. Zde se uvažuje o podobném systému hodnot, pracovních a volnočasových zájmech, ale i o podobnosti stylu života ve výchozí rodině“ (Novák, 2003). Zmínka o partnerské spokojenosti však odkazuje na těžko měřitelné a postihnutele proměnné, které ji ovlivňují. Podle Šmolky je při tvorbě stabilního páru podstatná slučitelnost hodnotových orientací, která je spojena s podobností původních rodin partnerů, ale také schopnost naplňovat si navzájem svá očekávání (Šmolka, 2010).

Naopak některé teze jsou nepochybně inspirovány sociologickou teorií racionální volby, neboť jedinec si hledá protějšek podle míry uspokojení jeho vlastních potřeb, tedy podle toho, jestli má protějšek k dispozici to, co jedinec postrádá (Novák, 2003).

Psychologizující teorie se orientují převážně na spokojenost v partnerském vztahu a předpoklad spokojenosti jako základní stavební kámen pro manželství. Sociologické teorie předpokládají spíše sociálněji orientované jednání, založené na udržení či získání postu ve společnosti a z něho plynoucích výhod. „Výběr partnera nebo partnerky je v tomto případě vykládán z osobnostních charakteristik individua, což je pro tyto teorie typické, čímž se liší od

⁹ Podle Nováka (Novák, 2003) předložily biologicky komplexní teorii Loveová a Brownová. Tvrdí, že existují tři stadia lásky. Prvním stadiem je přitažlivost, kde hrají podstatnou roli feromony. Následuje zamilovanost s dominancí stimulačního fenyletylaminu. Ten se ovšem během 3 – 6 měsíců vyčerpá. V optimálním případě tím vyklidí pole endorfinům navozujícím pocity klidu, důvěry, bezpečí a spokojenosti.

teorií sociologických. Partnersk vztah analyzuj z pohledu jeho pozice v osobnostním vývoji jednotlivce, z hlediska takových vlastností partnerů, kter jsou předpokladem fungujícího vztahu“ (Střelcová, 2006, s.16).

Na základě čeho je partnersk spokojenosti dosahováno se pokoušel vysvětlit jíž Jung, podle kterého má kaŹd jedinec vytvořen obraz ideálního partnera, kter si nsledn (díky nepřesnostem v analýze potencionálních protějšků) promítá do svého reálného vztahu. Zamilovv se tedy do sebou vytvořeného obrazu, nikoli do reálných objektivních vlastností partnera (Novák, 2003).

Kapitola 3

Zdroje dat a jejich specifika

Pro zpracování tématiky homogamie je vhodné určit takovou datovou základnu, která bude nejen z hlediska správnosti, úplnosti a přehlednosti dat, ale také jejich relevantního řazení odpovídat požadavkům. Jako nejvhodnější se jeví data poskytovaná Českým statistickým úřadem, získávaná při sběru dat pro demografickou statistiku.

3.1 Zdroje dat

Pro udržení logické frekvence vybraných let byla pro práci s daty vybrána 4 období. Každé období sestává ze tří let, z jejichž průměry bude počítáno dále. Toto vymezení bylo provedeno na základě úvahy o relativním malém zastoupení některých charakteristik (například sňatky podle národnosti). Průměr tří let by měl zajistit zmenšení vlivu případných náhlých výkyvů v jednotlivých letech. Období jsou tedy následující:

1. 1979,1980,1981
2. 1989,1990,1991
3. 1999,2000,2001
4. 2006,2007,2008

Poslední uvedené období odpovídá co nejnovějším dostupným datům.

Výběr období byl dán dostupností datové základny. I tak bylo možno studovat pouze homogamii podle věku, vzdělání a národnosti. Ve starším období nejsou přístupná data pro vzájemné vzdělání snoubenců. Naopak z možnosti výzkumu homogamie bylo nutno odstranit homogamii náboženskou a homogamii podle povolání a sociální skupiny, neboť tato data nejsou pro daná období (současnost nevyjímaje) publikována.

Datovým zdrojem je Pohyb obyvatelstva v České republice za příslušný rok. V roce 2005 změnila tato publikace název na Demografická ročenka České republiky za příslušný rok. Přestože má Český statistický úřad velice propracovanou a dobrou evidenci dat, práce s údaji za první dvě období (1979–1981 a 1989–1991) byla ztížena neexistencí elektronické podoby těchto informací. Čitelnost údajů v tištěné podobě pramenných děl je někdy též na špatné úrovni.

3.2 Specifika jednotlivých typů homogamie z hlediska datové základny

Pro analýzu byly vybrány počty sňatků podle pohlaví a **věku** ve věkovém rozmezí 18–49 u mužů a 16–39 let u žen po jednotkách věku a jejich průměr pro každé zkoumané období. Nestejné ohraničení intervalů v závislosti na pohlaví je možné z důvodu odlišného sňatkového chování mužů a žen, též je i důsledkem pramenné základny. V tabulkách tříděných po jednotkách věku byly záměrně vynechány intervaly, neboť práce s nimi v kombinaci s prací s daty po jednotlivých letech by mohla vést ke špatné interpretaci výstupů. Tyto omezení vyčleňují z výpočtů pouze nízké procento sňatků.

Dalšími datovými vstupy byly také údaje za sňatky oboustranně svobodných partnerů. Tyto tabulky byly opět omezeny datovými zdroji a eliminací věkových intervalů tak, aby bylo možné data analyzovat po jednotkách věku, věk 18–29 pro muže a 16–29 pro ženy opět za čtyři období.

Poslední vstupní tabulky jsou tříděny podle rodinného stavu snoubenců. Jedná se o tabulky vzájemného počtu sňatků mezi stavy svobodný, rozvedený a ovdovělý pro každé období. Z těchto údajů byla zhodnocena tendence k homogamii a následné třídění podle rodinného stavu se tak týkalo pouze homogamních tabulek za věkové intervaly (svobodní x svobodní, rozvedení x rozvedení a vdovy x vdovci) pro každé období. Věkové intervaly jsou následující: 18–19, 20–24, 25–29, 30–34, 35–39, 40–44, 45–49, 50–54, 55–59, 60–64 a jsou stejné pro obě pohlaví.

Pro výpočty týkající se vzájemného **vzdělání** novomanželů byly použity tabulky podle vzájemného vzdělání manželů, obsahující tyto stupně dokončeného vzdělání: *základní vzdělání, středoškolské bez maturity, středoškolské s maturitou* a *vysokoškolské vzdělání*.

Data pro první období jsou v Pohybech obyvatelstva strukturována podle těchto čtyř proměnných a dále též podle proměnné nezjištěno. Jelikož v dalších sledovaných obdobích položka nezjištěno nefiguruje, byly všechny sňatky s nezjištěným vzděláním partnera odečteny od celkových počtů. Tento fakt sice ovlivňuje celkový počet uzavřených manželství v tom kterém roce, jedná se však o tak malá čísla (řádově maximálně desítky, spíše jednotky), že nemůže statistiku nijak výrazně ovlivnit.

Z 12 zdrojových tabulek byly zagregovány 4 (pro každé období jedna), se strukturou 4x4 (čtyři stupně vzdělání muže x čtyři stupně vzdělání ženy). Hlavní diagonálu v každé z těchto čtyř tabulek tvoří z hlediska vzdělání homogamní sňatky. Pod hlavní diagonálou se nacházejí hypogamní sňatky mužů a hypergamní sňatky žen, nad hlavní diagonálou hypogamní sňatky žen a hypergamní sňatky mužů.

V důsledku míšení pojmů etnická příslušnost, **národnost a státní příslušnost** je nutné uvést následující fakt. V Pohybech obyvatelstva pro roky 1979, 1980, 1981, 1989, 1990 a 1991 je třídění sňatků uváděno podle národnosti snoubenců, v pozdějších letech (1999, 2000, 2001, 2006, 2007 a 2008) podle státní příslušnosti snoubenců. V těchto pojmech je jasný rozdíl neboť „státní občanství je nutno odlišit od národnosti; v některých státech může žít společně více národností s jedním státním občanstvím, jde o tzv. mnohonárodnostní stát“ (Pavlík, 2005, s.53). Národnost je tedy deklarována na základě vlastního rozhodnutí se k té které národnosti řadit,

státní občanství (nebo příslušnost) na základě občanství uděleného za určitých podmínek státem.

V důsledku změn při publikaci datových zdrojů v Pohybech obyvatelstva a Demografických ročenkách bylo nutné analýzy omezit na ty národnosti či státní příslušnosti, pro které existují datové podklady pro všechna sledovaná období. Zároveň bylo prioritou vybrat ty skupiny osob, které mají v České republice nejvyšší zastoupení. V následující analýze dat tedy figurují národnosti či státní příslušnosti (pro zjednodušení bude v následujících řádcích používán pouze pojem národnost): *česká, slovenská, ukrajinská a jiná*.

Toto rozdělení nemusí absolutně odpovídat pořadí v početnosti zastoupení cizinců na území České republiky, právě z důvodů uvedených výše. *Jiná* národnost byla definována jako součet jedinců všech ostatních národností mimo těchto tří jmenovaných. V případě výskytu proměnné „nezjištěno“ (v prvním zkoumaném období) byla tato též započtena do jiné národnosti, neboť v některých datových výstupech statistického úřadu je položka jiné již zároveň kombinována s položkou nezjištěno (ve třetím a čtvrtém zkoumaném období). Pro úplnost je ještě důležité připomenout změnu v chápání zmíněných národností či státních příslušností v čase. Týká se to slovenské národnosti, jejíž příslušníci začali být vnímáni po rozpadu Československa formálně jako cizinci (do té doby občané jednoho státu). Data ovšem prokázala, že souvislost se změnami má zřejmě to, že v obyvatelstvu České republiky se podíl občanů (nynější) Slovenské republiky snížil, spíše než rozdíl ve vnímání této národnosti.

Kapitola 4

Metody zpracování dat

Každý z typů homogamie má svá specifika a k tomu bylo nutno přihlídnout. Společným rysem je analýza pomocí procentuálních zastoupení jednotlivých proměnných či charakteristik, které mají osvětlit procento homogamně tvořených párů a jeho proměny. Dále také indexy homogamie a heterogamie. Vzhledem k logice, jakou byly tvořeny, se však nejedná o čísla, která striktně ukáží sílu homogamní volby, jak byla definována v předešlých kapitolách. Ukazují spíše homogamii jako „dávání přednosti“ a heterogamii jako „záporný vztah k tomu či onomu znaku osob, které uzavřely manželství“ (Konečná, 1977, s.8).

Výpočty indexů sňatečnosti jsou prováděny „pomocí aplikace nejjednodušších tezí teorie pravděpodobnosti na statistická data o manželstvích roztríděných podle různých znaků ženichů a nevěst“ (Ptucha, 1960, s.319). Jedná se tedy (zjednodušeně řečeno) o zhodnocení faktu, na kolik procent je pravděpodobný sňatek kombinace, pro kterou je index konstruován. Pro výpočet indexů je nutné znát následující proměnné:

- počet sňatků celkem (označeno ve vzorci písmenem T)
- počet ženichů se sledovaným znakem (L)
- počet nevěst se sledovaným znakem (C)
- počet manželství uzavřených mezi soubory C a L (A)

Toto označení uvádí již Ptucha (Ptucha, 1960, s.319), navazuje na něj i Konečná (Konečná, 1977, s.8). V rámci zachování kontinuity bude tedy ponecháno v nezměněné podobě i pro tuto práci. U obou zmíněných autorů nalezneme označení pro index homogamie pro ženichy S' , pro nevěsty potom S'' . V zájmu přehlednosti datových výstupů však budou v této práci nazývány „index homogamie muži“ pro S' a „index homogamie ženy“ pro S'' . Index heterogamie je počítán pro obě pohlaví souběžně a je označován jako α (pro účely této práce opět jako „index heterogamie“). Postup konstrukce indexů je následující.

- pro každou kombinaci je spočten rozdíl $A - CL/T$
 - je-li roven nule, nejví tyto znaky vzájemně žádný kladný, ani záporný vztah
 - je-li větší než 0, jedná se o homogamii
 - je-li menší než 0, jedná se o heterogamii
- pro homogamní kombinace je dále počítán index homogamie jak pro ženy, tak pro muže, pro heterogamní index heterogamie

- index homogamie muži = $(AT-CL)/(L(T-C))$
- index homogamie ženy = $(AT-CL)/(C(T-L))$
- index heterogamie = $(AT-CL)/(CL)$

Indexy jsou na závěr vynásobeny stem pro vyjádření v procentech. Jelikož se indexy opět (stejně jako procentuální vyjádření) opírají o počty v jednotlivých souborech, jsou jimi i ony ovlivňovány. S tímto faktem je nutné při interpretaci počítat.

Při zkoumání věkové homogamie jsou pozorovatelné jisté odlišnosti od ostatních typů z hlediska samotné definice homogamie. Homogamním zde není možné nazývat pouze svazky jedinců naprosto stejného stáří, neboť nejenže existuje zvyk, že se ženy obvykle provdávají za muže o několik let staršího, ale i věk jako takový není nominální či ordinální proměnná. Proto je tedy nutné vymezení hranice věkové homogamie mezi manžely.

Hranice toho, co je homogamní sňatek z hlediska věku, nemůže být nikdy čistě striktní, v každém výzkumu je proto obvykle užíváno mírně odlišné definice. Například Katrňák (Katrňák, 2008, s.47) rozdělil sňatky na homogamní (věková vzdálenost manželů je 0–2 roky), heterogamní se vzdáleností partnerů 3–5 let a heterogamní se vzdáleností 6 a více let. Naproti tomu Fučík (Fučík, 2006, s.728) kategorizoval proměnnou věk na 5-ti leté věkové skupiny. Homogamními pak označuje sňatky osob ze stejné věkové skupiny. Heterogamní sňatky jsou pak děleny podle míry heterogamie vyjádřené počtem kategorií mezi partnery. Obvykle je uváděna hranice pro homogamní manželství se vzdáleností manželů dva či tři roky, nebo vzdálenost až pět let (Katrňák, 2008, s.41)

V případě věkové homogamie není možné další třídění heterogamních sňatků na hypogamní a heterogamní z důvodu již zmíněné povahy dat. Velice důležité rozdělení je však na sňatky staršího muže s mladší ženou, někdy nazývány tradiční, například Katrňákem a na sňatky mladšího muže se starší ženou; u Katrňáka sňatek netradičního typu. (Katrňák, 2008, s.41). Pro potřeby této práce jsou tyto sňatky nazvány pojmy „starší muž“ a „starší žena“. Uvedené dělení je důležité z důvodu odlišné povahy těchto dvou typů sňatků, co se týče vztahu mezi partnery (Katrňák, 2008, s.41).

Výpočet charakteristik, které mají poukazovat na rozdílný věk novomanželů, je možno chápat ze dvou perspektiv. Věkový rozdíl (jak uvádějí Katrňák, 2008, s.45 i Fučík, 2006, s.727) může nabývat kladných i záporných hodnot, věková vzdálenost je potom vyjádřením věkového rozdílu v absolutních číslech.

Kapitola 5

Homogamie manželských párů v České republice v letech 1979 – 2008

5.1 Věková homogamie

Zkoumání věkové homogamie nepřináší jasně interpretovatelné a obhajitelné výsledky, jako například homogamie vzdělanostní, či národnostní. Tento fakt podotýká již Katrňák (Katrňák, 2008, s.30), který též zmiňuje nejasnou definici homogamního páru z hlediska věku z důvodu spojitosti této veličiny. Homogamní věkové složení novomanželů může být provázeno jak nízkou, tak vysokou mírou homogamie jiné charakteristiky. Pro správné zhodnocení výsledků analýz je tedy důležitá teoretická základna a jistá dávka sociologické imaginace.

5.1.1 Hypotézy

V literatuře se uvádí, že tradiční rozdíl věku snoubenců ve prospěch vyššího věku mužů než žen je důsledkem nutnosti určitého vstupního kapitálu, který obvykle přináší do společné domácnosti spíše muž. Rostoucí zaměstnanost žen však zvyšuje jejich ekonomickou samostatnost a tím snižuje význam volby staršího partnera, neboť partner přestává být jediným nositelem ekonomického kapitálu. Spolu s proměnou role muže a ženy v manželství a rodině se tak sňatkový věk obou partnerů sblíží (Katrňák, 2008, s.43). Z této teze lze předpokládat zvyšování věkové homogamie. K obdobné tezi vede i aplikace teorie modernity, kde věk je významnou determinantou hodnotového řebříčku jedince a jeho postojů, jedinci stejného věku si tak jsou kulturně a myšlenkově blízcí. Teorie modernity hovoří o nárůstu významu „sféry intimity, která je v modernitě hlavním polem konstituce vztahů“ (Fučík, 2006, s.724). Jelikož věk limituje intimitu v těchto znacích mezi partnery, stává se tak i on proměnnou, jejíž homogamie by měla v čase růst.

Opačným přístupem je očekávání poklesu věkově homogamních manželských párů z důvodu obecného poklesu významu připsaných charakteristik ve společnosti. Výběr partnera tak bude probíhat spíše na základě jiných charakteristik než věku. Z tohoto důvodu by se měla věková homogamie v čase snižovat. Tato teze opět souvisí (i když z jiného pohledu) s teorií modernity.

Dalším možným přístupem ke sledování proměny věkové homogamie jsou změny skladby sňatků podle rodinného stavu, neboť stále větší díl sňatků tvoří sňatky opakované

uskutečňované ve vyšším věku. Tyto sňatky by měly vykazovat větší míru homogamie¹⁰ také proto, že lze uvažovat „hypotézu učení“. Ta podle Fučíka (Fučík, 2006, s.725) vede k větší homogamii dalšího svazku jedince z důvodu poučení z předchozích chyb a snahy najít si v mnoha ohledech sobě spíše podobnějšího partnera (opět ve smyslu hodnot a názorů). Podobnost hodnot ve vyšších věkových skupinách již není totiž tvořena především rokem narození a kulturním klimatem, ve kterém jedinec vyrůstal, ale jeho životními prožitky, které mohou být podobné i u jedinců odlišného věku.

Hypotéza I.: Vzhledem k rostoucímu významu podobnosti kulturních hodnot a k proměnám genderových rolí v manželství a rodině je předpokladatelný nárůst věkové homogamie v průběhu času.

Hypotéza II.: S přihlédnutím k nárůstu významu jiných charakteristik při výběru partnera než připsaných je očekávatelný pokles věkové homogamie v čase.

Hypotéza III.: Vyšší věkové skupiny budou vykazovat větší heterogamii, než nižší věkové skupiny z důvodu předpokladu většího výskytu opakovaných sňatků v těchto skupinách.

5.1.3 Absolutní věková homogamie

Proces uzavírání manželství prošel od prvního zkoumaného období do čtvrtého značnou přeměnou, jak o tom svědčí průměrný sňatkový věk snoubenců (tab.1). Zatímco v období 1979–1981 byl průměrný věk ženicha při sňatku 25,9 let, v letech 2006–2008 byl již o přibližně pět let vyšší (30,9 roku). Tato změna se týká i nevěst, jejichž sňatkový věk se zvýšil též o pět let (z 23,0 na 28,0 let). Obdobným vývojem prošel i vývoj průměrného věku při prvním sňatku, který se u mužů zvýšil o tři roky (z 23,6 na 26,7 let), u žen o čtyři (z 21,0 na 25,1 let). Z těchto údajů je zřejmé, že rozdíl průměrného věku při sňatku a průměrného věku při prvním sňatku je v posledním sledovaném období větší u mužů (o 4,2 roku) než u žen (jen 2,9 roku). Jedná se zřejmě o důsledek toho, že při opakovaných sňatcích se starší muži žení častěji s mladšími ženami. V jiných relevantních charakteristikách pro věkovou homogamii (zastoupení homogamních sňatků atd.) se sňatky svobodných od všech sňatků významně neliší. Tento fakt dokládá již Katrňák (Katrňák, 2008, s.44), který tuto situaci připisuje dominanci sňatků oboustranně svobodných. Obecně se tyto sňatky vyznačují menším věkovým rozdílem partnerů, ucelenější charakteristiky však poskytnou data s více hodnotami a pro tuto analýzu komplexnějším zastoupením osob na sňatkovém trhu. Proto budou následující analýzy počítány z dat za všechny sňatky.

Po první tři období byla nejčastější věkovou skupinou nevěst při sňatku skupina 20–24 let (se zastoupením okolo 45 % z celkového počtu sňatků nevěst do 39 let), v posledním období

¹⁰ Vzhledem k vyššímu věku mužů, kteří se vrací na sňatkový trh, se dá předpokládat větší pole výběru výrazně mladších žen. Zároveň u žen, vracejících se na sňatkový trh, se dá předpokládat menší orientace na starší muže už jen z důvodu menší potřeby jejich ekonomického a sociálního kapitálu, který si žena v průběhu života stihla sama vytvořit.

byla nejvíce zastoupena skupina 25–29 letých se 45,3 %. U mužů došlo ke zvýšení podílu starších ženichů o jedno období dříve. Zatímco v prvních dvou obdobích byla nejčetnější věková skupina ženicha 20–24 let, v letech 1999–2001 to již byla skupina 25–29 let, která byla nejvíce zastoupenou i v období 2006–2008 s 39,2 % z celkového počtu sňatků ženichů do 49 let. Jestli měla tato změna dopad na vývoj homogamie sňatků bude zřejmé z následujících údajů.

Tab. 1 – Průměrný věk při sňatku a průměrný věk při prvním sňatku pro obě pohlaví

Období	PVSmuži	PVPSmuži	PVSženy	PVPSženy	RVM	RVŽ
1979–1981	25,9	23,6	23,0	21,0	2,4	2,0
1989–1991	25,7	23,1	22,8	20,8	2,6	2,0
1999–2001	28,2	25,2	25,4	23,4	3,1	1,9
2006–2007	30,9	26,7	28,0	25,1	4,3	2,9

Vysvětlivky: PVSmuži – průměrný věk při sňatku mužů

PVPSmuži – průměrný věk při prvním sňatku mužů

PVSženy – průměrný věk při sňatku žen

PVPSženy – průměrný věk při prvním sňatku žen

RVM – průměrný rozdíl věku při sňatku a při prvním sňatku mužů

RVŽ – průměrný rozdíl věku při sňatku a při prvním sňatku žen

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Tab. 2 – Podíl sňatků podle věkových skupin nevěst

Období	16–19	20–24	25–29	30–34	35–39	Průměrný počet sňatků
1979–1981	30,5	44,9	14,4	6,9	3,4	74475
1989–1991	33,8	44,2	12,5	5,6	3,9	75194
1999–2001	6,6	47,3	32,8	9,0	4,3	47546
2006–2007	2,1	23,1	45,3	22,0	7,5	46504

Poznámky: údaje jsou uvedeny v procentech, průměrný počet sňatků v absolutních číslech

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Tab. 3 – Podíl sňatků podle věkových skupin ženichů

Období	18–19	20–24	25–29	30–34	35–39	40–44	45–49	Prům. počet sňatků
1979–1981	5,4	50,5	27,1	9,5	4,6	1,9	1,0	74475
1989–1991	8,3	50,4	23,9	8,5	5,1	2,7	1,0	75194
1999–2001	1,5	29,6	41,0	15,7	7,2	3,3	1,9	47546
2006–2007	0,4	9,7	39,2	32,0	11,5	5,1	2,0	46504

Poznámky: údaje jsou uvedeny v procentech, průměrný počet sňatků v absolutních číslech

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

5.1.4 Věkový rozdíl, věková vzdálenost a jejich četnosti

Z dat je patrná souvislost zvyšování obou typů průměrného sňatkového věku s věkovým rozdílem a vzdáleností věku partnerů (tab.4). Zatímco diference mezi věkovým rozdílem a věkovou vzdáleností je pro obě vymezení věkových rozmezí (jako A je označen výpočet z odlišného vymezení pro muže a ženy, jako B ze stejného pro muže a ženy) po všechna čtyři období přibližně stejná (vzrůstá z přibližně 0,8 na 1,2 roku), hodnoty věkového rozdílu a věkové vzdálenosti jako takové se liší. V posledním období je diference nejmarkantnější, neboť jde o 0,62 roku u věkového rozdílu a 0,52 roku u věkové vzdálenosti ve prospěch nestejných intervalů (typu B). Je to zřejmě důsledek sňatků mužů ve věku 40–49 let s mladšími ženami, které zvyšují hodnotu věkového rozdílu více než věkové vzdálenosti, což dokládá zmíněnou domněnku. Jedná se ovšem o rozdíly v řádech setin, či maximálně desetiny roku, takže použití

nestejných intervalů na výsledek analýzy nemá větší vliv. Pro další výpočty bude tedy použit nestejný věkový interval.

Věkový rozdíl je vždy nižší (právě vlivem odečítání rozdílu věku kombinace starší žena s mladším mužem od kombinace mladší žena se starším mužem). V průběhu zkoumaných období narůstá rozdíl mezi věkovým rozdílem a věkovou vzdáleností z 0,77 na 1,17 roku. To dokládá větší zastoupení sňatků starší ženy s mladším mužem, což je též důvodem proč věkový rozdíl zůstává stále okolo hodnoty 2,9, kdežto věková vzdálenost vzrostla ze 3,69 na 4,08 roku (tab.4)

Tab. 4 – Vývoj věkového rozdílu a věkové vzdálenosti pro dva typy členění podle věku

Období	Věk. rozdíl A	Věk. vzdálenost A	Věk. rozdíl B	Věk. vzdálenost B
1979–1981	2,9	3,7	2,7	3,5
1989–1991	3,0	3,7	2,7	3,4
1999–2001	2,9	3,9	2,4	3,5
2006–2007	2,9	4,1	2,3	3,6

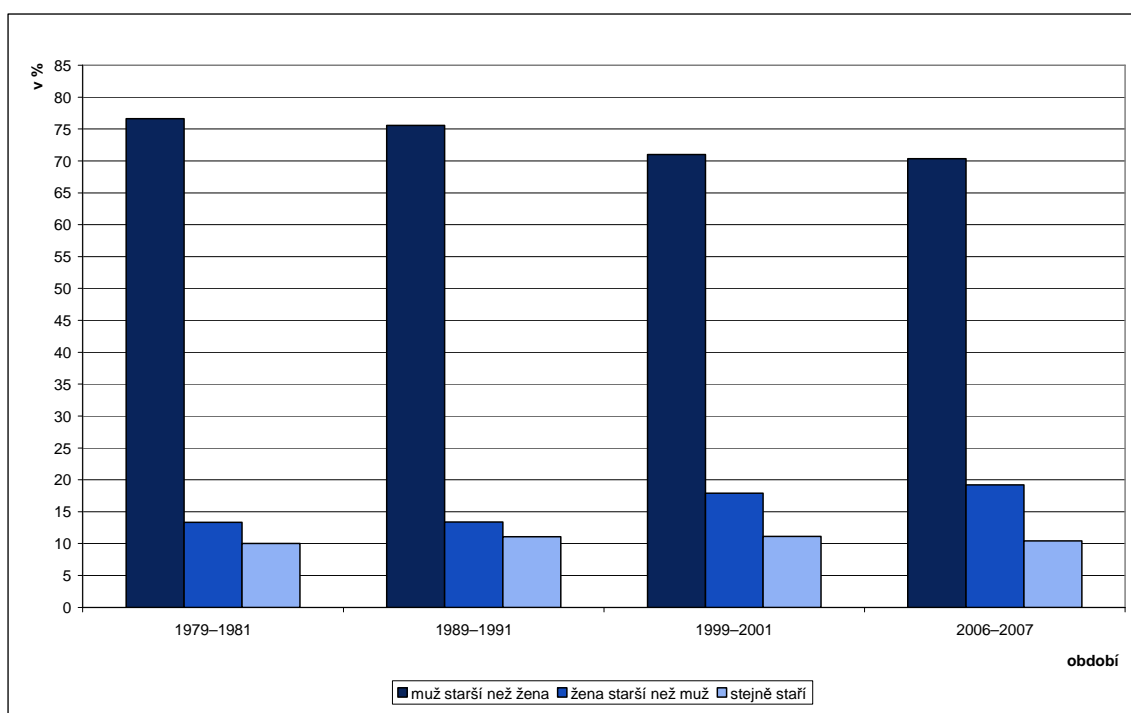
Vysvětlivky: Věkový rozdíl A – ženy ve věku 18–39, muži ve věku 18–49 (stejně pro věkovou vzdálenost A)

Věkový rozdíl B – ženy i muži ve věku 18–39 (stejně i pro věkovou vzdálenost B)

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Se vzrůstajícím sňatkovým věkem v průběhu sledovaného období tedy rostla i průměrná věková vzdálenost partnerů (tab.1 a 4). Kombinace sňatků staršího muže s mladší ženou je typická pro tři čtvrtiny sňatků (obr. 1). V průběhu zkoumaného období se zastoupení této kombinace snížilo ve prospěch kombinace starší žena a mladší muž (která vzrostla mezi krajními obdobími o 5,8 procentních bodů). Zastoupení sňatků stejně starých partnerů si uchovalo hodnotu nad hranicí 10% po všechna období. Pro další zhodnocení situace je ovšem potřebná definice homogamního sňatku, neboť věková vzdálenost okolo 4 let ještě nemusí značit striktní příklon k heterogamii.

Obr. 1 – Zastoupení možných kombinací věku novomanželů ve sledovaných obdobích

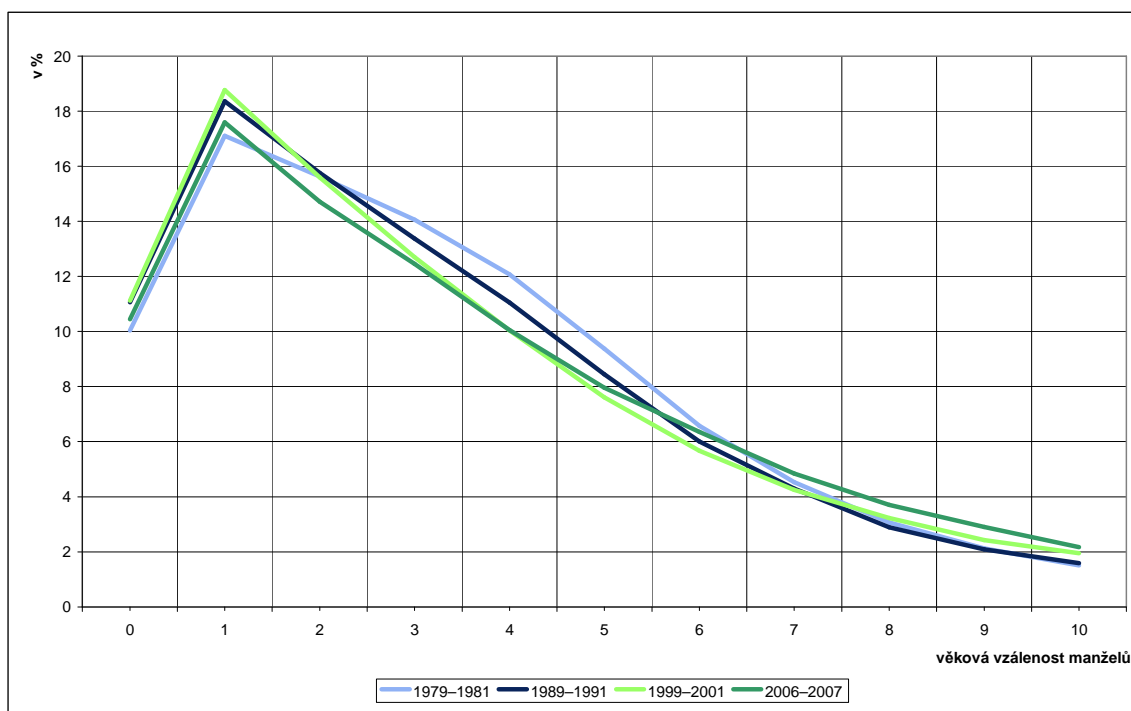

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Sama průměrná věková vzdálenost manželů nevyovídá o nejčetnější věkové vzdálenosti jako takové, je vhodnější analyzovat spíše distribuce věkového rozdílu (procentuální vyjádření četnosti svazků toho kterého příslušného věkového rozestupu mezi manžely v uváděných obdobích, obr.2).

Nejčastější věkovou vzdáleností mezi partnery je 1 rok (ve všech obdobích se pohybuje okolo 17–18% z celkového počtu sňatků). Sňatky jedinců do deseti let věkové vzdálenosti pak tvoří nad 90% všech sňatků. V průběhu všech období je pozorovatelný mírný nárůst zastoupení věkové vzdálenosti větší než 6 let, naopak sňatky s věkovou vzdáleností 3 až 6 let se v průběhu sledovaných let stávají méně častými. Z dat je tedy čitelná větší špičatost distribuce věkových vzdáleností v posledním čtvrtém období oproti období prvnímu (relativně méně osob ve věkovém intervalu od 3 do 6 let), zakončená však mírným nárůstem již zmíněných nejvyšších vzdáleností (relativně více sňatků osob s výraznou věkovou vzdáleností). Na základě těchto faktů bylo pro definici věkové homogamie manželů vybráno rozmezí 0-3 roky věkové vzdálenosti, pro heterogamii pak 4 a více let věkové vzdálenosti¹¹. Toto rozdělení se opírá též o procentuální zastoupení těchto typů sňatků (tab.5).

Obr. 2 – Distribuce věkové vzdálenosti manželů

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Pro zhodnocení adekvátnosti určené definice homogamie byla porovnána i možnost jiných způsobů rozdělení. Homogamie s rozmezím 0 až 5 let byla zamítnuta z důvodu, že při takovémto vymezení je do homogamie zahrnován rozdíl, který odpovídá polovině nejtypičtějšího věkového rozmezí většiny účastníků sňatkového trhu (Fučík, 2006, s.720) a pokrývá téměř tři čtvrtiny všech sňatků. Dalšími možnostmi rozdělení je 0–2 roky pro homogamii a 3 a více pro věkovou heterogamii.(Katrňák, 2008, s.47). V tomto případě však homogamie

¹¹ Pro účely některých výpočtů rozdělena heterogamie dále na dva typy. Heterogamie 4 až 7 let a 8 a více let. Podobné rozdělení uvádí i Katrňák (Katrňák, 2008, s.47). Jeho rozdělení je však přizpůsobeno rozmezí homogamie 0–2 roky. Heterogamie je proto v jeho podání v intervalech 3–5 let a 6 a více.

vyjadřuje pouze okolo 44% sňatků a nezahrnuje věkové rozmezí 3 roky, které je s hodnotou okolo 13 % zastoupení v grafu distribuce častější, než stejný sňatkový věk, který je však do tohoto rozmezí zahrnut automaticky. Tento předpoklad by tak sice hovořil ve prospěch větší homogamie z hlediska stejného věku manželů, vycházíme-li však z nejčastější věkové vzdálenosti 1 rok jako indikátoru prokázané věkové homogamie, je toto rozdělení zavádějící. Z následujících tabulek (tab.5 a 6) je tedy zřejmý rozdíl mezi těmito dvěma způsoby rozdělení.

Tab. 5 – Procentuální zastoupení jednotlivých navrhovaných skupin věkových vzdáleností ve zkoumaných obdobích

Období	Homogamie (0–3 roky)	Heterogamie (4–7 let)	Heterogamie (8 a více let)
1979–1981	56,8	32,6	10,6
1989–1991	58,5	29,8	11,6
1999–2001	58,2	27,6	14,2
2006–2007	55,2	29,2	15,6

Zdroj: : Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Tab. 6 – Procentuální zastoupení jednotlivých již publikovaných skupin věkových vzdáleností ve zkoumaných obdobích

Období	Homogamie (0–2 roky)	Heterogamie (3–5 let)	Heterogamie (6 a více let)
1979–1981	42,8	35,5	21,7
1989–1991	45,2	32,9	22,0
1999–2001	45,5	30,4	24,2
2006–2007	42,7	30,5	26,8

Zdroj: : Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Zatímco homogamie jak ji definoval Katrňák (Katrňák, 2008, s.47) zastoupena v přibližně 44 % všech sňatků, v nově navrhované formě se jedná o přibližně 57 % sňatků (rozdíl mezi těmito tříděními je tedy okolo 13 procentních bodů). Heterogamie s nižší vzdáleností se liší pouze o přibližně 2,5 procentního bodu, heterogamie s větší věkovou vzdáleností o více než 10 procentních bodů. Tento fakt tedy poukazuje na význam zmíněné tříleté věkové vzdálenosti, která je u navrhovaného třídění součástí homogamie, u Katrňáka je ale již zahrnuta do první heterogamie (u které se však počty mezi dvěma typy třídění vyrovnávají vlivem širšího intervalu jím použitého třídění).

Pokud budeme považovat za homogamní páry s věkovým rozdílem 0-3 roky, je zřejmý pokles zastoupení homogamních párů ve čtvrtém období (o 1,6 proc. bodu od prvního, o 3,4 proc. bodu od druhého a o 3 proc. body od třetího období). Mírný pokles je též pozorovatelný mezi 1. a 4. obdobím u heterogamie 4–7 let. Její průběžný vývoj však ukazuje spíše na propad ve třetím období a v posledních letech na tendenci k návratu k původním hodnotám. Heterogamie 8 a více let je oproti tomu na průběžném vzestupu. Jak již bylo řečeno, jedná se tedy o vývoj mírného ústupu heterogamie 4–7 let na úkor krajních intervalů věkové vzdálenosti, tento vývoj však neukazuje přímo na jasný pokles či nárůst homogamie. Nárůst věkové vzdálenosti je dán větší četností sňatků s relativně velkou věkovou vzdáleností (8 a více let) než přímo poklesem homogamie 0–3 roky jako takové. Oba zmíněné způsoby třídění (jak homogamie definována jako 0–3 roky, tak jako 0–2 roky) vykazují velice podobné trendy ve všech skupinách věkových vzdáleností.

5.1.6 Indexy věkové homogamie a heterogamie

Významná změna ve vývoji věkové homogamie tak zatím prokázána nebyla. Indexy homogamie však tuto problematiku osvětlí více, neboť neodkazují přímo na výše definovanou homogamii, ale na šance jednotlivých věkových skupin mužů a žen na uzavření manželství v případě trvání dosavadních preferencí při volbě partnera.

Výpočty podle věkových skupin utvořených z dat byly vybrány z důvodu lepší přehlednosti a interpretovatelnosti výsledků indexu homogamie a heterogamie. Kategorizace dat by neměla mít na statistiku významnější vliv. Podobnou kategorizaci použil již Fučík (Fučík, 2006, s.727), který malý vliv kategorií na výsledky analýzy přisuzuje souběžnému a vesměs souměrnému nadhodnocování a podhodnocování věkového rozestupu partnerů vlivem kategorizace. Vzhledem k desinterpretaci, která vzniká v případě aplikace této kategorizace na procentuální zastoupení homogamních sňatků (nevěsta ve věku 24 let s ženichem ve věku 25 let netvoří homogamní pár, kdežto nevěsta ve věku 21 let s 24letým ženichem ano) bylo v příslušných kapitolách použito třídění po jednotkách věku. Na tento fakt poukazuje již Katrňák (Katrňák, 2008, s.43). Výpočet indexu homogamie však striktně nerozlišuje páry podle jejich věkového rozestupu, ale na tendenci k homogamii usuzuje z šance tohoto páru na manželský svazek. Navíc je díky třídění podle věkových skupin možno do analýzy zahrnout i v předešlých výpočtech po jednotkách věku opomíjené vyšší věkové skupiny (u žen od 40 let výše po pětiletých věkových skupinách, u mužů od 50 let výše po pětiletých věkových skupinách). Použití intervalů je tedy možné.

Použité intervaly jsou tedy pro ženy 16–19, 20–24, 25–29, 30–34, 35–39, 40–44, 45–49, 50–54 a 55–59. Pro muže pak 18–19, 20–24, 25–29, 30–34, 35–39, 40–44, 45–49, 50–54, 55–59 a 60–64. V rozdělení ženichů podle věku byl záměrně u všech období vynechán interval do 18 let z důvodu nestejnorodosti dat pro jednotlivá období, naopak je oproti ženám rozdělení navýšeno o interval 60–64 let. Pro třetí období končí věkové rozmezí dat za sňatky mužů ve starších věkových skupinách intervalem 55+, poslední ve výpočtech použitou věkovou skupinou mužů pro toto období je proto kategorie 50–54 let (příloha 6).

Období 1979-1981

Indexy homogamie v letech 1979–1981 z hlediska věkových skupin mají stejnou distribuci v kontingenční tabulce jak u mužů tak u žen a jsou rozmístěny podle očekávání především po diagonále, ve věkových skupinách od 40 let ženského pohlaví pokrývají i celý prostor pod hlavní diagonálou (což značí tendence žen nad 40 let uzavírat sňatky jak s muži stejného věku, tak s muži z výrazně starších věkových skupin). Od intervalu 35–39 věku ženy se též ve zvyšující se míře směrem k narůstajícímu věku ženy vyskytují homogamie nad hlavní diagonálou. Tento fakt podporuje tezi o zvýšené heterogamii sňatků jedinců vyššího věku (u kterých se též dá předpokládat, že se jedná o sňatky opakované).

Nejvyšší index homogamie mužů se vyskytuje u sňatků s ženami o jednu kategorii mladšími, a to pro celé věkové spektrum. Jenom první dva intervaly (18–19 a 20–24 let) vykazují u mužů nejvyšší hodnotu indexu homogamie u žen stejné věkové skupiny. U žen je situace mírně odlišná. Největší indexy homogamie jsou pro sňatky žen do skupiny 40–44 let s muž stejné věkové kategorie. Od kategorie 40–44 let věku ženy jsou preferováni o jednu kategorii starší muži. Pro intervaly ve věkovém rozmezí 25 až 39 let věku ženy tu tedy vidíme

disproporci v tendencích k homogamii mezi muži a ženami. Která je způsobena zřejmě jak nestejným průměrným věkem vstupu do manželství mužů a žen, tak kategorizací proměnných.

Nejvyšší indexy heterogamie jsou pozorovatelné u kombinací starších mužů (od skupiny 45–49 let) v první kategorii žen (16–19), dále pak u nejmladší kategorie mužů (18–19) s nejstaršími ženami (od skupiny 40–44 let dále).

Období 1989-1991

Oproti předchozímu období můžeme pozorovat několik změn. Hlavní diagonála kontingenční tabulky se stává silněji homogamní. Pro index homogamie mužů je od intervalu 25–29 let do intervalu 44–49 let nejsilněji homogamní kombinace se stejnou věkovou skupinou žen (v prvním období šlo převážně o ženy o kategorii mladší). U žen v intervalech 35–39 let je nejhomogamnější kombinací sňatek s mužem o 1 kategorii mladším, ve věku 45–49 let je však nejdominantnější stávají muži stejné věkové kategorie. Tento vývoj ukazuje na tendenci častějšího uzavírání svazků stejně starých partnerů ve starších věkových skupinách žen. Pro muže nad 50 let jsou již sňatky s ženami 30–39-ti letými heterogamní (v předchozím období byly tyto kombinace homogamní), i tak je pro ně ovšem nejčastější sňatek se ženou o jednu kategorii mladší.

Do heterogamních kombinací se oproti 1. období přiřadily sňatky prvních dvou věkových skupin žen se staršími muži (homogamie je zde pouze s muži stejné, či v případě kategorie 20–24 i mladší věkové skupiny).

Celkově se tedy mezi prvními dvěma obdobími zvýšila šance na svazek starší ženy s mladším mužem. Indexy homogamie pro tyto sňatky jsou podstatně vyšší pro ženy. Naopak u prvních dvou věkových skupin mužů se šance na sňatek s mladší ženou výrazně snížila. V souvislosti s mírným poklesem průměrného věku při sňatku (při prvním sňatku především) a větším zastoupením mladších věkových skupin na sňatkovém trhu (větší procento sňatků uzavřených v nejmladších věkových skupinách) vzrůstá věková homogamie těchto svazků.

Období 1999-2001

Jak již bylo uvedeno, posledním intervalem věku muže pro toto období je interval 50–54 let. Jinak je ve třetím období pozorovatelný opětovný návrat k heterogamii u kombinace starší žena a mladší muž v nejnižších věkových skupinách (v procentuálním zastoupení počtu sňatků podle věkových skupin je ve 3. období výrazný pokles právě u těchto kategorií). Pro většinu kategorií je tak nejvíce homogamní sňatek se stejně starým partnerem (partnerem stejné věkové kategorie). Sňatky žen s mladšími muži jsou opět heterogamní až do věkové kategorie 35–39 let věku ženy, kde má o jednu kategorii mladší muž kladný index homogamie. Obecně tedy opět čím vyšší věk jedince, tím vyšší sklon k indexu homogamie i u vzdálenějších kategorií věku partnera. Domněnka o větší heterogamii vyšších věkových skupin se tak potvrzuje.

Období 2006-2008

Srovnáme-li čtvrté období s prvním, na hlavní diagonále ani v její bezprostřední blízkosti nepozorujeme žádnou významnou změnu (myšleno proměnu z kladných na záporná čísla indexu), ostatně jako po všechna čtyři období (tab. 7 a 8). Hlavní proměnou je tak velká homogamie (s hodnotou 28,3 z hlediska mužů a 18,6 u žen) u kombinace žena 20–24 a muž 18–19 let. V prvním období měla tato kombinace záporný index s hodnotou heterogamie -57,2. Homogamní s hodnotami 14,8 pro muže a 20,3 pro ženy byla však i ve druhém období, tato

změna tedy není kontinuálním procesem. Jedná se tak zřejmě o výkyvy v důsledku menšího množství sňatků mužů v této věkové skupině.

Tendenci ke snižování homogamie (v posledním období již se zápornými heterogamními hodnotami) má po všechna sledovaná období kombinace sňatků žen v nejstarších věkových kategoriích (50–54 a 55–59 let) s muži ve věku 40–44 let. Tato kategorie mužů byla pro zmíněné ženy po celá tři období tou nejmladší, se kterou tvořili ještě homogamní indexy. V posledním období se i tato kategorie mužů stala pro ženy ve věku 50–59 let heterogamní. Vypovídá to o výběru relativně starších mužů ženami těchto věkových skupin v posledních letech. Tato situace je pozorovatelná i u mužů. Nejstarší věkové skupiny 55–59 a 60–64 let v průběhu všech období zvýšili hranici nejmladší kategorie žen, se kterou tvoří homogamní kombinaci z původních 35–39 let v prvním období na 40–44 let v období čtvrtém. Z tohoto hlediska tedy pozorujeme mírný pokles tendence k větším věkovým vzdálenostem nejstarších věkových skupin.

Tab. 7 – Indexy homogamie pro stejné věkové skupiny – muži

Období	16–19	20–24	25–29	30–34	35–39
1979–1981	71,6	14,8	11,3	19,6	19,2
1989–1991	66,9	12,6	10,5	15,3	20,4
1999–2001	43,6	42,3	12,8	10,3	13,5
2006–2007	38,5	48,9	20,6	11,4	14,0

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Tab. 8 – Indexy homogamie pro stejné věkové skupiny – ženy

Období	16–19	20–24	25–29	30–34	35–39
1979–1981	9,3	18,6	25,2	27,6	26,2
1989–1991	11,9	16,1	23,1	24,2	27,0
1999–2001	9,1	19,7	18,1	19,4	23,1
2006–2007	6,7	17,6	16,0	19,0	22,6

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

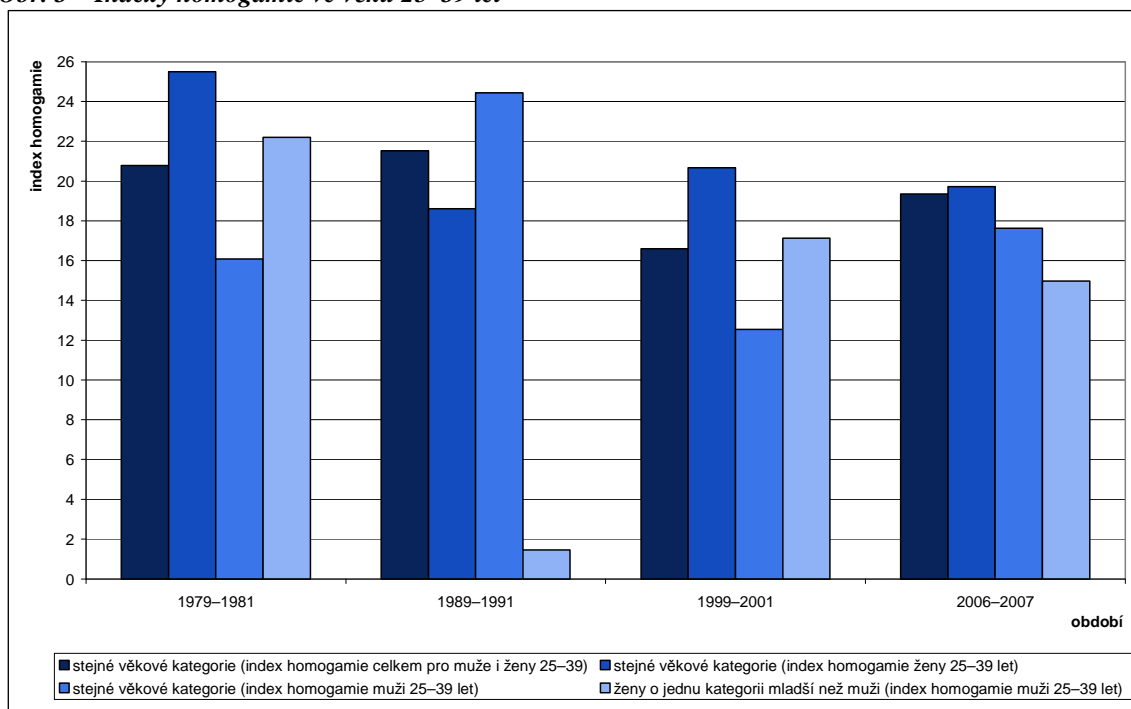
* * *

Z hlediska vyhledávání partnera podle věku pozorujeme u mužů a žen rozdílné tendence. Pro shrnutí, které by tento trend ukázalo komplexněji, použijeme zjednodušení, neboť eliminujeme dílčí odchylky. Zatímco ženy si až na malé proměny vybírají ve věkovém rozmezí 25–39 let stejně staré partnery (do 24 let většinou o kategorii starší, od 40 let též opět o kategorii starší), u mužů se zastoupení nejvyššího indexu homogamie v průběhu zkoumaných období mění. Ve všech obdobích je největší index homogamie do 24 let věku muže u stejné kategorie ženy. Od 25 je v 1. období nejčastější nevěstou o kategorii mladší žena, v 2. období stejně stará, ve 3. a 4. období opět o jednu kategorii mladší.

Vzhledem k tomu, že nejčastější věková vzdálenost partnerů je buď stejná věková kategorie, nebo o jednu rozdílná (sňatky muže s o jednu kategorii mladší ženou), byly spočteny průměry indexu homogamie pro každé období pro věkový interval 25–39 let (z důvodu ustálenosti kombinací pro všechna období v tomto rozmezí) pro data hlavní diagonály (indexy homogamie dohromady, pro muže a pro ženy) a pro kombinace s o kategorii mladší ženou průměry indexu homogamie pro muže (obr.3). nebyl však zjištěn žádný výrazný kontinuální pokles ani vzestup

homogamie v žádné z těchto kombinací¹². Vývoj tedy nepotvrzuje ani nevyvrací ani hypotézu I., ani hypotézu II. Jedinou hypotézou, která se v porovnání s analýzami jeví jako adekvátní je hypotéza III., ale ani ta se však díky vývoji v posledním období výrazněji neuplatňuje.

Obr. 3 – Indexy homogamie ve věku 25–39 let

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

5.1.7 Věková homogamie podle rodinného stavu

Další možností zkoumání věkové homogamie je analýza rozdílů podle rodinného stavu. Data za sňatky podle rodinného stavu jsou tříděna po věkových kategoriích pro muže i ženy tak, jak byla uvedena v předchozí části. První kategorií pro muže i ženy je věkové rozmezí 18–19, dále po 5-ti letých věkových skupinách. Věkové rozmezí dat pro obě skupiny končí kategorií 60–64 let. Z typů rodinných stavů byla pro analýzu použita data pro sňatky svobodných, rozvedených a ovdovělých. Pro všechny kombinace těchto tří kategorií byly vypracovány indexy homogamie podle rodinného stavu. Indexy homogamie prokázaly tendence svobodných a rozvedených ke sňatkům s partnerem se stejným rodinným stavem pro všechna sledovaná období. U ovdovělých se prokázala vyšší homogamie ve vztahu k rozvedeným (u mužů index homogamie ve třech obdobích ze čtyř nad 50, u žen se zvyšující se tendencí od 34 v prvním období do 52 v období posledním), kombinace s též ovdovělým jedincem byla však shledána také homogamní pro všechna období. Indexy homogamie pro kombinace stejných rodinných stavů vykazují u mužů i žen snížení homogamie svobodných a ovdovělých. Homogamie rozvedených zůstává na přibližně stejné úrovni. Z tohoto hlediska je možné usuzovat na trend ve snižování homogamie podle rodinného stavu (tab.9)

¹² V druhém období je pouze velice markantní pokles u kombinaci o kategorii mladší ženy se starším mužem. Jedná se však o důsledek výskytu indexu heterogamie (tedy záporné hodnoty) u věkové skupiny mužů 25–29 let v kombinaci s věkovou skupinou žen o kategorii nižší (tedy 20–24 let).

Tab. 9 – Vývoj indexů homogamie mužů a žen pro kombinace stejných rodinných stavů

Období	Index homogamie mužů			Index homogamie žen		
	svobodní	rozvedení	ovdovělý	svobodné	rozvedené	ovdovělé
1979–1981	53,3	45,3	26,9	52,5	45,6	29,2
1989–1991	54,1	47,4	21,3	52,9	48,1	23,8
1999–2001	50,2	43,9	16,4	48,9	45,4	15,3
2006–2007	49,9	44,0	13,2	48,7	45,6	11,2

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Obecně tedy distribuce indexu homogamie z hlediska kombinací zůstala po všechna období stejná. Zatímco svobodní vykazovali homogamii pouze se svobodnými, rozvedení a ovdovělí ve všech kombinacích navzájem. Pomalé snižování homogamie z hlediska rodinného stavu je však patrné i z tabulky č. 10.

Tab. 10 – Procento homogamních a heterogamních sňatků z celkového počtu

Období	Homogamní	Heterogamní
1979–1981	81,7	18,3
1989–1991	82,4	17,6
1999–2001	79,3	20,7
2006–2007	78,6	21,4

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Pro další analýzu byla vynechána skupina ovdovělých, která je obecně velice málo zastoupena. Ostatní kombinace byly nadále analyzovány z hlediska homogamně uzavřených manželství (svobodní se svobodnými a rozvedení s rozvedenými).

Z hlediska věkového rozdílu a věkové vzdálenosti mezi partnery je zřejmá odlišnost mezi svobodnými a rozvedenými a data potvrzují hypotézu III., která uvažuje souvislost mezi vyšším sňatkovým věkem (a tedy i opakovaným sňatkem) a vyšší věkovou heterogamii (tab. 11). Průměrný věkový rozdíl svobodných je průměrně o 1,39 roku nižší, průměrná věková vzdálenost dokonce o 2,76 roku nižší než u rozvedených. Zatímco rozdíl věkového rozdílu a vzdálenosti je u svobodných v průměru pouze 0,63 roku, u rozvedených to jsou celé 2 roky. Rozvedení tedy nejenže inklinují k větší věkové heterogamii, ale také se u nich častěji vyskytují sňatky starší nevěsty a mladšího ženicha.

Tab. 11 – Srovnání věkových rozdílů a věkových vzdáleností pro svobodné a rozvedené za jednotlivá období

Období	Věkový rozdíl		Věková vzdálenost	
	svobodní	rozvedení	svobodní	rozvedení
1979–1981	2,30	3,52	2,72	5,47
1989–1991	2,29	3,59	2,73	5,55
1999–2001	2,27	3,90	3,01	6,02
2006–2007	2,43	3,83	3,36	5,80

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

I tato situace ovšem není stálá. Rozestup mezi věkovou vzdáleností a rozdílem u svobodných se zvětšuje, neboť i u nich se zvyšuje četnost sňatků starší ženy s mladším mužem (i když velice pozvolna). U svobodných hodnoty ukazují na pomalý vzestup obou hodnot (jak věkové vzdálenosti, tak rozdílu, s markantnějším nárůstem věkové vzdálenosti), u rozvedených zaznamenáváme pokles (u obou hodnot srovnatelný).

Tendence k homogamii podle rodinného stavu tedy panují především mezi svobodnými a rozvedenými, podle věku a rodinného stavu je homogamie vyšší u svobodných, i tato se však snižuje (zřejmě vlivem posunu sňatečnosti do vyššího věku).

5.2 Vzdělanostní homogamie

Zkoumání vzdělanostní homogamie je s hlediska výzkumu sociální mobility a společenských proměn obecně nejděčnější, neboť na rozdíl od národnostní a věkové homogamie není tak složité na interpretaci. Při určování společenských příčin a důsledků změny v homogamní chování, či homogamii jako takové je sice nutné použít jistou imaginaci, faktory však nejsou tak skryty, jako u zbylých dvou typů.

Ve zkoumání vzdělanostní homogamie v okamžiku sňatku (o čemž použítá data vypovídají) je možné najít jistou disproporci ve vztahu ke vzájemnému vzdělání manželských párů obecně. „Úroveň homogamie novomanželů se může lišit od míry homogamie mezi všemi manželskými páry v populaci (bez ohledu na datum svatby), protože podobnost manželů z hlediska vzdělání můžeme vnímat jako dynamický proces – manželské páry se rozpadají, rozvedení mohou vstoupit do dalšího manželství, méně vzdělaný partner si může v průběhu manželství doplnit vzdělání apod.“ (Schwarz, 2010 dle Štípková, 2010). Tento fakt může být vysvětlující především pro jistou benevolenci mužů s vyšším vzděláním ke sňatkům s ženami s nižším vzděláním, neboť věkový rozdíl mezi těmito partnery může být v některých případech příčinou toho, že nevěsta si vzdělání teprve dokončuje. Vzhledem ke sňatkům vzdělanějších mužů se ženami i nižších stupňů vzdělání (kde již není tak pravděpodobné, že jejich momentální vzdělání je není ještě konečné) a především případů, kdy si ženy berou muže s nižším vzděláním, je však tento předpoklad neopodstatněný.

5.2.1 Hypotézy

K vývoji společnosti a jeho dopadu na manželství a rodinu se váží dvě protichůdná stanoviska. Teorie modernizace, původně vycházející z ekonomických teorií, předpokládá snižování společenských bariér a vzrůst sociální mobility, čímž i růst heterogamie manželských svazků (Treiman, 1970 dle Katrňák, 2003, s.100). Naproti tomu teorie manželské směny a teorie kulturní podobnosti manželů předpovídají rostoucí význam vzdělání pro určení budoucího sociálního a ekonomického kapitálu partnera a též i fakt, že z hlediska teorie kulturní podobnosti je pravděpodobnější sňatek mezi partnery s co nejbližšími charakteristikami (Katrňák, 2003, s.101) „Protože ale výběr manželského partnera probíhá zpravidla v té části životního cyklu, kdy se socioekonomická kariéra teprve začíná formovat, je otázka volby partnera komplikovaná nejistotou ohledně budoucích výnosů. Proto musí budoucí partneři ohodnocovat budoucí ekonomický potenciál případného partnera na základě proměnných, které jen přibližně zachycují budoucí socioekonomický status, například vzdělání.“ (Kreidl, 2003) Podle Večerníka (Večerník, 1998 dle Katrňák, 2008, s.74) se po roce 1989 zvýšila ekonomická návratnost vzdělání, které tak čím dál častěji indikuje budoucí sociální postavení. Proto je tedy možné předpokládat růst vzdělanostní homogamie v čase. Další okolností, která naznačuje růst vzdělanostní homogamie, je pokles úrovně sňatečnosti po roce 1989. Do manželského svazku

tak vstupují převážně jedinci stejného kulturního i statusového původu především z důvodů podobných hodnot a názorů, nikoli kvůli samotnému společností očekávanému aktu sňatku. (Katrňák, 2008, s.74)

Další známou skutečností ověřenou jak výpočty Katrňáka (Katrňák, 2008, s.75), tak Katrňákem, Kreidlem a Fonádovou (Katrňák, 2003, s.112) je, že nejvíce tíhnou k homogamním sňatkům příslušníci nejvyšší a nejnižší vzdělanostní skupiny (vysokoškoláci a jedinci se základním vzděláním). Proto není nutné tuto skutečnost dále výpočty ověřovat.

Vzhledem ke změně společenského vývoje po sametové revoluci lze tedy formulovat dvě vzájemně si protičící hypotézy, jejichž platnost lze výpočtem ověřit nebo vyvrátit.

Hypotéza I. : Spolu se změnami společnosti po roce 1989 došlo k poklesu počtu homogamně uzavřených sňatků z hlediska vzdělání v souvislosti s otevřením společnosti a vymizením statusových bariér.

Hypotéza II. : Změny společnosti po roce 1989 způsobily nárůst hodnoty vzdělání jako indikátoru sociálního a ekonomického statusu, došlo tedy k nárůstu vzdělanostní homogamie jako snahy o získání co nejlepšího postavení ve společnosti.

5.2.2 Absolutní vzdělanostní homogamie

Tendence k homogamnímu chování z hlediska vzdělání snoubenců je více než zřejmá (tabulka č. 1). Ve všech sledovaných časových úsecích bylo procento homogamních svazků z hlediska vzdělání novomanželů přes 55% z celkového počtu sňatků pro to které období. Hypogamie z hlediska muže (tedy hypergamie ženy) byla po celé sledované období nižší, než hypergamie muže, pouze v druhém období se velice přiblížily a to na 21,5 % a 21,9 %. Obecně lze tedy pro všechna období říci, že přes polovinu manželství tvoří z hlediska dosaženého vzdělání homogamní páry, o zbylou část (průměrně 43,5%) se dělí téměř rovným dílem oba typy hypogamie (ať ze strany muže, tak ženy) s obecně s průměrným 4% rozdílem. Jaký byl vývoj v jednotlivých obdobích nám ukazuje tabulka č. 12.

Tab. 12 – Homogamie, hypogamie a hypergamie podle vzdělání novomanželů a jednotlivých období

Období	Homogamie	Hypogamie muže a hypergamie ženy	Hypogamie ženy a hypergamie muže	Průměrný roční počet sňatků
1979–1981	55,19	19,92	24,88	80077
1989–1991	56,59	21,48	21,94	81396
1999–2001	56,01	19,74	24,25	53739
2006–2007	58,24	17,61	24,15	53888

Poznámka: Údaje jsou uvedeny v procentech z celkového počtu sňatků za příslušný rok, průměrný roční počet sňatků v absolutních číslech

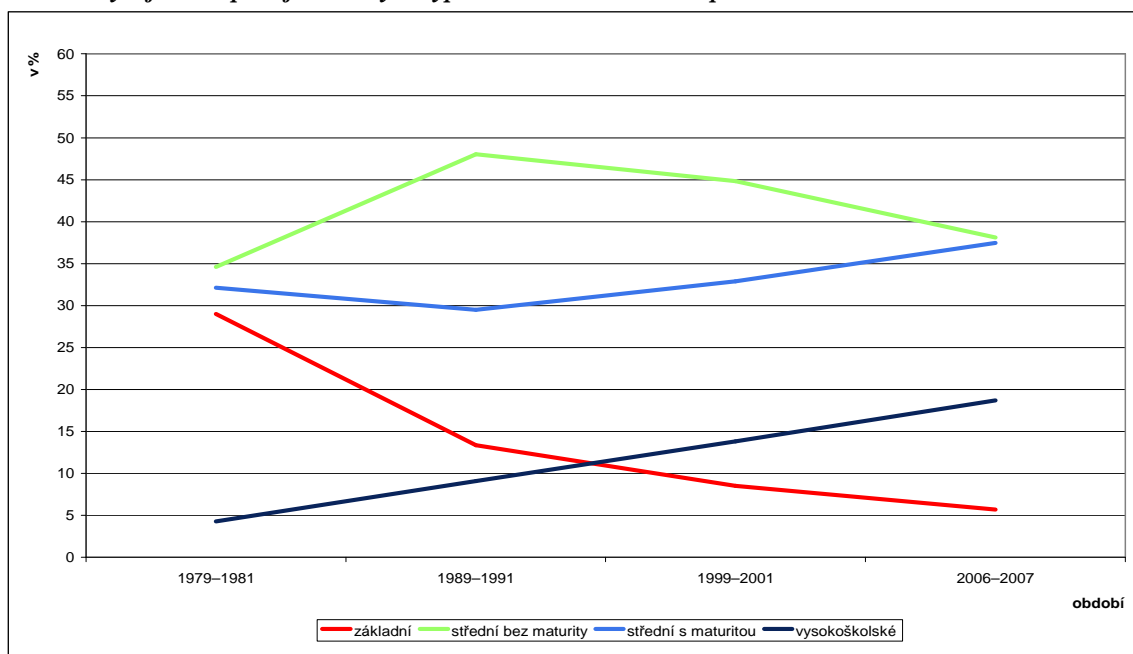
Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Z hlediska jisté sociologické imaginace je větší zastoupení hypogamie ženy než muže (vztah, kdy má žena vyšší vzdělání) nelogické. Tato situace však vzniká díky výpočtům, kde počty jedinců určitého vzdělání nejsou vztaheny k počtu takto vzdělaných v populaci. „Například sňatky uzavřené mezi středoškolsky vzdělanými ženami a vyučenými muži podmiňují absolutní počty mužů a žen v těchto vzdělanostních kategoriích – středoškolaček je

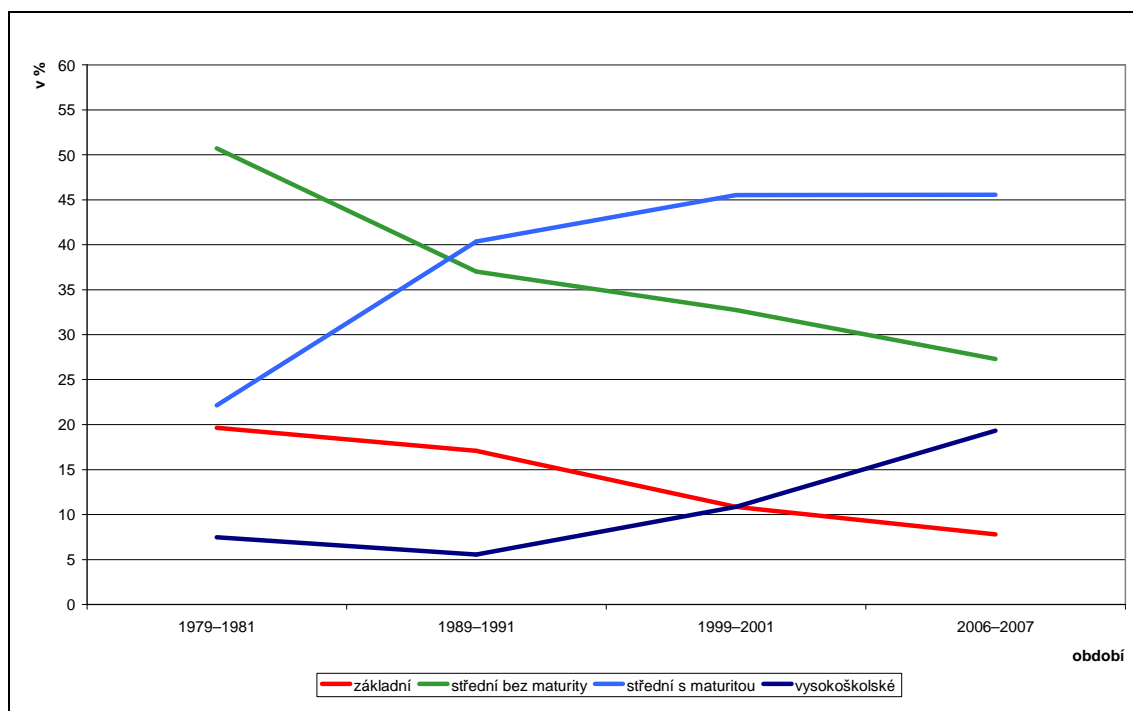
v české populaci více, než středoškoláků a vyučených mužů je zase více, než vyučených žen. Hypogamie žen a hypergamie mužů je pak do jisté míry vynucená“ (Katrňák, 2003, s.106). Doplňujícím vysvětlením může být „ekonomická komplementarita mužů a žen s odlišným stupněm vzdělání (stejná příjmová úroveň muže s nižším stupněm a ženy s vyšším stupněm vzdělání)“ (Katrňák, 2003, s.111) Vývoj zastoupení jednotlivých typů vzdělání pro muže a pro ženy vstupující do manželství zvlášť ke zdokumentování vývoje procentuálního zastoupení typů vzdělání u jednotlivých pohlaví je zachycen na grafech 4 a 5. Pro lepší zřetelnost údajů v grafu byly použity křivky, jejichž průběh však vzhledem k opírání se o údaje v pouhých čtyřech bodech (pro každé období jeden údaj) není takový, jaký reálně byl. Spojnice mezi jednotlivými obdobími mají pouze zjednodušit orientaci ve vývoji jednotlivých typů vzdělání.

Z obou grafů je patrné snižování počtu dvou nižších stupňů vzdělání a zvyšování dvou vyšších, a to jak u mužů, tak u žen. U žen je však pozorovatelná celkově větší vzdělanost. Nejzastoupenějším vzděláním (v posledním období s 45,5 %) se stalo středoškolské vzdělání s maturitou, které je na pomyslné první příčce již od druhého období, kdy vystřídalo vzdělání středoškolské bez maturity, které má v současné chvíli 28% zastoupení a je tak na druhém místě. U mužů je po celé sledované období na první pozici středoškolské vzdělání s maturitou (v posledním období s 38 %), následované středoškolským s maturitou, které se však zřejmě (po vzoru žen) a podle trendu dostane na nejvyšší příčku. Od třetího období je u obou pohlaví pozorovatelný nárůst počtu vysokoškoláků na celkovém počtu uzavřených manželství. Stále jsou však na třetí pozici.

Obr. 4 – Vývoj zastoupení jednotlivých typů vzdělání z celkového počtu sňatků – muži

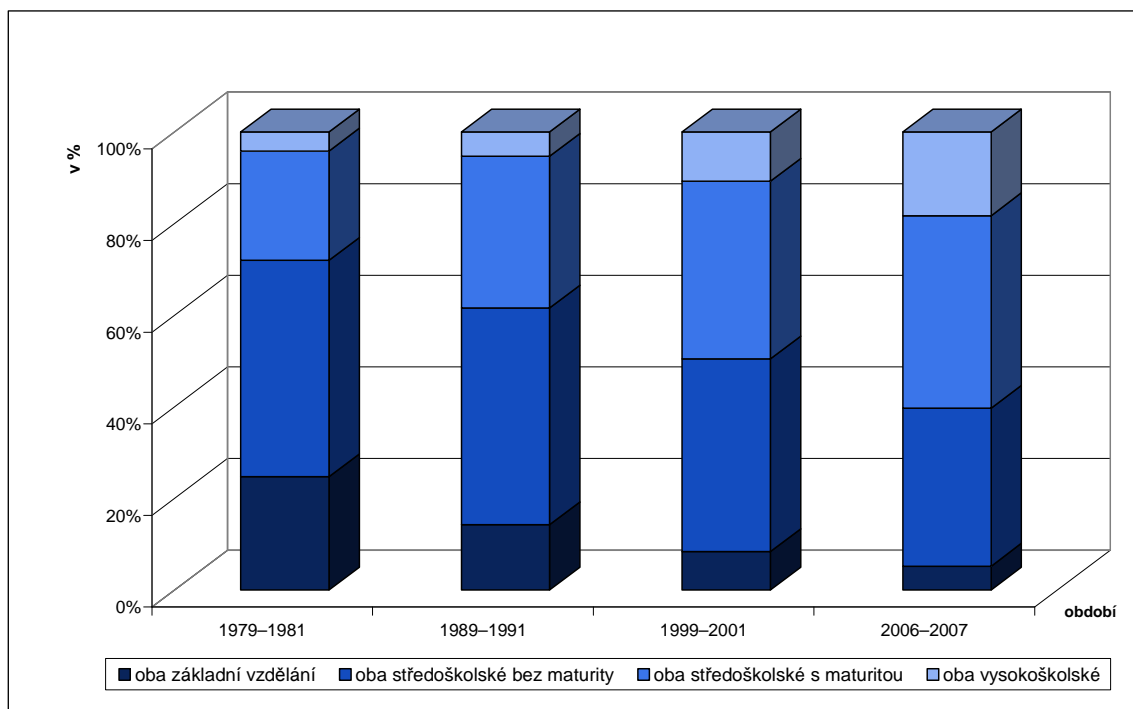

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Obr. 5 – Vývoj zastoupení jednotlivých typů vzdělání z celkového počtu sňatků – ženy

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Vliv jednotlivých typů homogamně uzavřených sňatků (oba novomanželé se základním, středoškolským bez maturity, středoškolským s maturitou a vysokoškolským vzděláním) je dobře patrný v grafu č. 6.

Obr. 6 – Složení homogamně uzavřených sňatků podle typu vzdělání novomanželů v jednotlivých obdobích

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

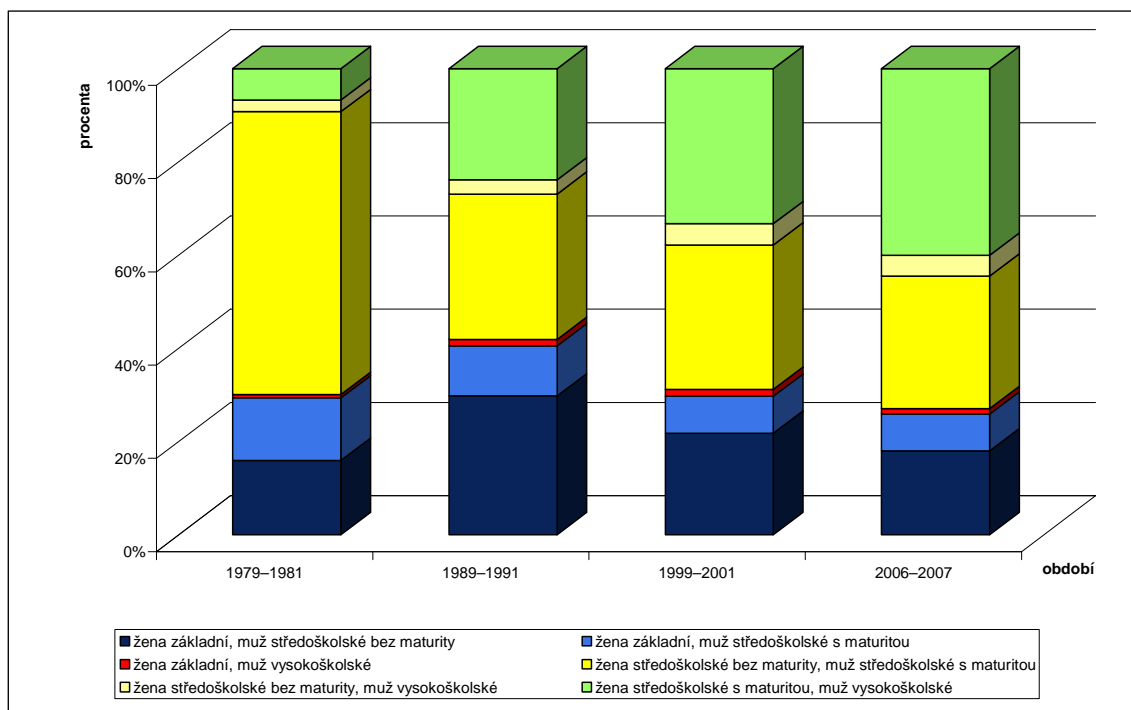
Je zde jasný trend v celkovém poměrovém zvyšování vzdělání snoubenců ve struktuře homogamních sňatků. Zatímco v prvním sledovaném období tvořily dvě nižší vzdělanostní skupiny 72 % z celkového počtu homogamních sňatků, v posledním sledovaném období to bylo přibližně 40 %, což je pokles o třetinu. Nejvyšší podíl na tomto faktu měl pokles sňatků snoubenců s pouze základním vzděláním, a to o téměř 20 procentních bodů, dále pak partnerů se středoškolským vzděláním bez maturity (o 13 procentních bodů). Naopak nárůst zaznamenaly mezi dvěma krajními obdobími dvě vyšší skupiny vzdělání. Procento středoškolsky vzdělaných s maturitou vzrostlo o 18 procentních bodů z celkového počtu homogamních sňatků, procento vysokoškoláků o 14 bodů. Jak je patrné z grafu č. 6, zmíněný proces je mezi sledovanými obdobími kontinuální. Tento fakt by se dal přisuzovat celkovému posunu vzdělanosti obyvatel k vyšším hodnotám od 80. let a nárůst homogamie by tak mohl být výsledkem přikládání vyšší důležitosti vzdělání a vyšší snaze o jeho dosažení i zhodnocení z hlediska partnerské volby.

Dalším významným ukazatelem je proměna typů hypogamie a hypergamie z pohledu mužů a žen v čase. Vzhledem k tomu, že na tuto problematiku se dá nahlížet ze dvou úhlů, budou zde uvedeny dva grafy.

Nejprve budeme uvažovat hypogamii muže a hypergamii ženy (obr.7). K výraznému nárůstu došlo u kombinací sňatků, kde muž má vysokoškolské vzdělání. Největší změnu prodělala kombinace nejvyšší, tj. žena středoškolačka s maturitou a muž vysokoškolák (rozdíl 4. období – 1. období je 33,3 procentních bodů). Na tuto změnu má bezesporu vliv vzdělanostní složení obyvatel, neboť nárůst procenta nejvyšších vzdělanostních skupin v celkovém počtu sňatků zaznamenala jak heterogamie, tak homogamie. Největší pokles oproti tomu můžeme pozorovat ve skupině žena středoškolačka bez maturity, muž středoškolák s maturitou, která poklesla mezi krajními obdobími o 32,3 procentních bodů. Tyto dvě skupiny s největšími rozdíly jsou i zároveň skupinami, které byly nejpočetnější každá v jedné polovině sledovaného období. Nejnižší možná kombinace, žena se základním vzděláním a muž se středoškolským vzděláním bez maturity, se zvýšila pouze o 2 procentní body, avšak blížila se 30 % z úhrnu sňatků a stala se tak pro toto období druhou nejvýznamnější kombinací.

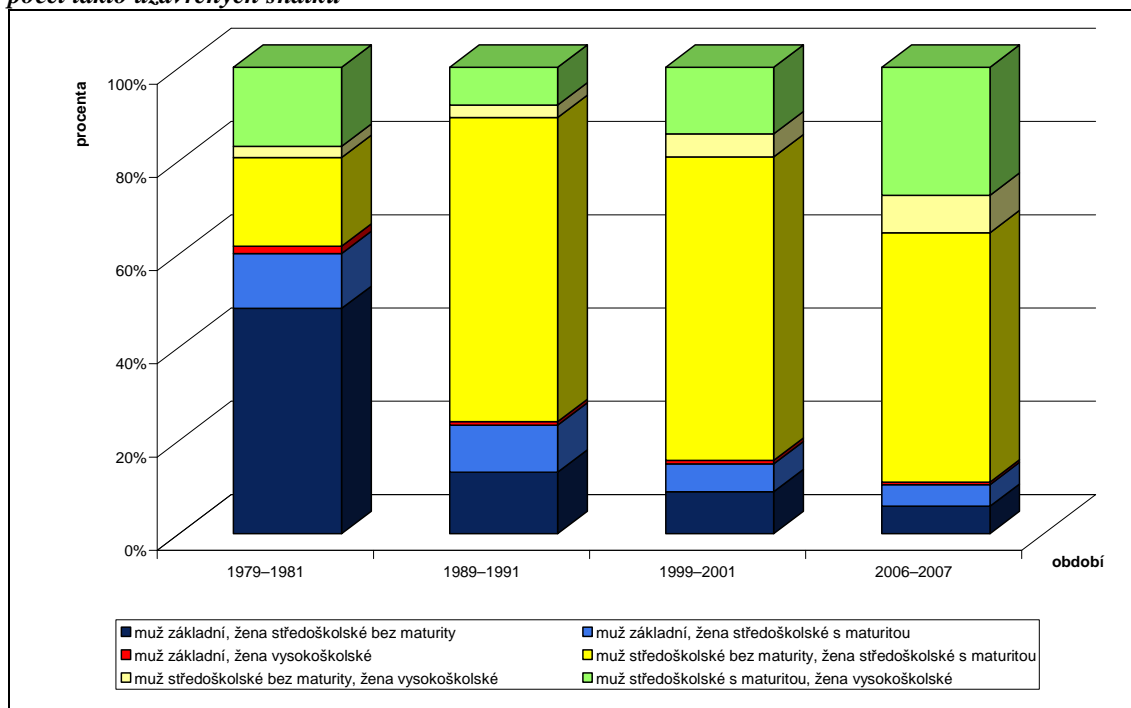
Poněkud jiný pohled poskytne procentuální zastoupení jednotlivých typů podle hypogamie ženy a hypergamie muže (obr.8). Jedná se tedy o kombinace, kdy žena vstupovala do svazku s vyšším dosaženým vzděláním než muž. Nárůst zde zaznamenaly tři nejvyšší skupiny ze šesti možných. Nejvyšší nárůst pak kombinace muže středoškoláka bez maturity a ženy středoškolačky s maturitou, a to o 34 procentní body mezi krajními obdobími. Tato kombinace je současně tou, která v opačném případě dosáhla nejvyššího nárůstu v předchozím grafu. Největší snížení můžeme pozorovat u skupiny s nejnižším vzděláním (muž základní, žena středoškolské bez maturity), a to o 42,5 procentní body mezi krajními obdobími. Její pokles byl kontinuální a hodnoty již nikdy nedosáhly 48 %, které měla tato skupina v prvním období, kde byla současně i skupinou nejzastoupenější. Tento fakt je zřejmě způsoben poklesem výskytu obou těchto typů vzdělání z celkového počtu sňatků.

Obr. 7 – Procentuální zastoupení jednotlivých typů hypogamie muže a hypergamie ženy na celkový počet takto uzavřených sňatků

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Obr. 8 – Procentuální zastoupení jednotlivých typů hypogamie ženy a hypergamie muže na celkový počet takto uzavřených sňatků

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Z tohoto vývoje je jasně patrný fakt, který zmiňují Katrňák, Kreidl a Fonádová (Katrňák, 2003, s.106), že kombinace, které nejsou homogamní, jsou výrazně ovlivněny vzdělanostním složením osob na sňatkovém trhu. Při porovnání vývoje zastoupení vzdělání mužů a žen a rozložení typů hypogamie a hypergamie je zřejmé, že tyto dvě věci souvisí. Například při

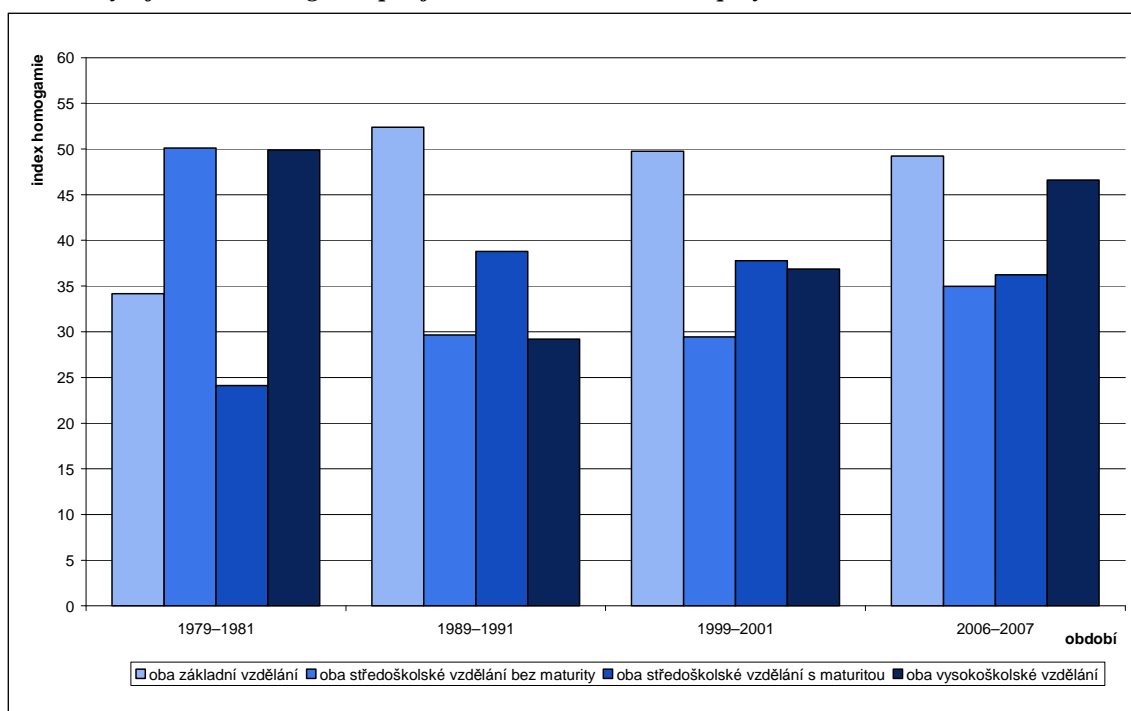
hypogamii muže a hypergamii ženy je nejvíce zastoupenou skupinou (pro poslední tři období) kombinace, kdy muž má středoškolské vzdělání bez maturity a žena středoškolské s maturitou. Současně po celé období je nejčastějším vzděláním ženicha středoškolské bez maturity, pro nevěstu v posledních třech obdobích střední s maturitou. V datech se dále odráží okolností, že se stoupajícím věkem při sňatku stoupá na sňatkovém trhu zastoupení osob s vyšším dokončeným vzděláním.

5.2.3 Indexy vzdělanostní homogamie a heterogamie

Vzhledem k problematičnosti interpretace dat, která vycházejí pouze z procentuálního zastoupení daného jevu a neodkazují tak na celkový stav a početnost charakteristiky, kterou reprezentují, budou pro analýzu homogamie z hlediska vzdělání použity srovnávací indexy homogamie a heterogamie. Z nich je možné lépe určit reálný vliv jednotlivých typů vzdělání na vznik homogamního manželského svazku.

Indexy homogamie jsou, jak již bylo zmíněno, počítány pro muže a ženy separátně. Odkazují tak na inklinaci k homogamnímu chování mužů a žen zvlášť. Následující graf (obr.9) ukazuje proměnu indexu homogamie v čase u mužů.

Obr. 9 – Vývoj indexu homogamie pro jednotlivé vzdělanostní skupiny - muži

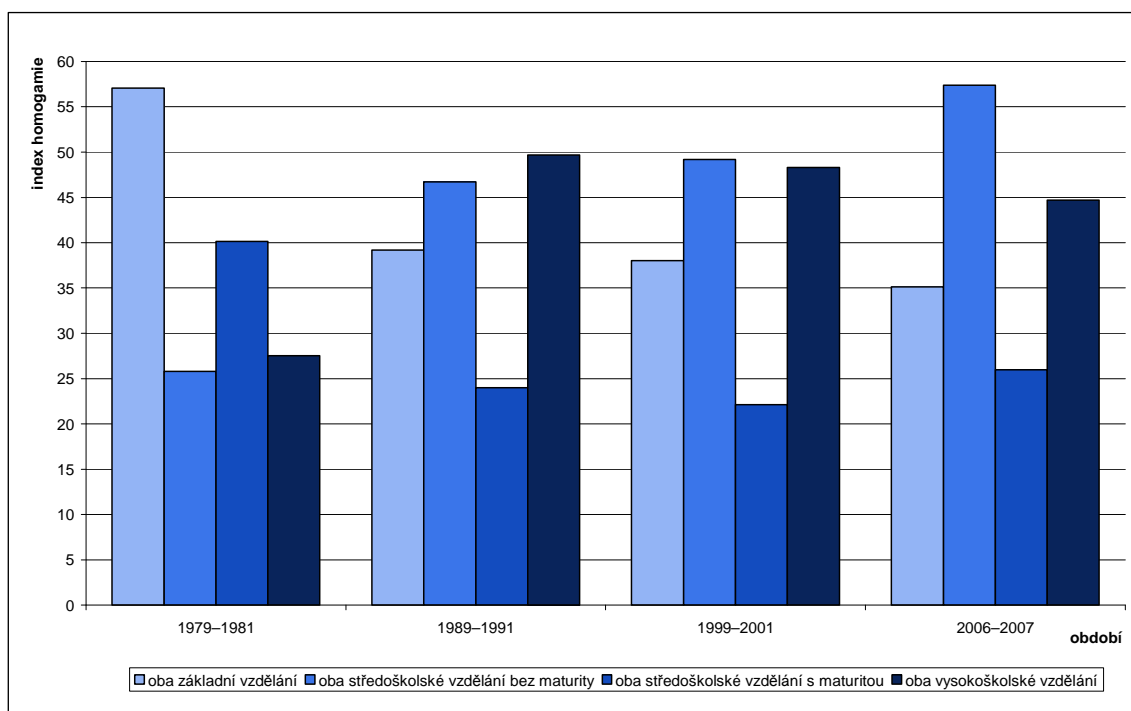
Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Největší tendence k homogamnímu chování vykazují muži se základním vzděláním, u nichž se již od druhého sledovaného období drží hodnota indexu homogamie okolo 50, což je nejvyšší hodnota ze všech typů vzdělání. V posledních dvou obdobích je druhým nejvýznamnějším vzděláním vysokoškolské. Nejvíce tedy v posledním období k homogamii inklinují polaritní vzdělanostní skupiny. Je tu zřejmý naprosto rozdílný trend od toho, který vykreslilo pouhé procentuální zastoupení typů vzdělání v homogamních svazcích v grafu č.6. Zatímco procentní zastoupení odráželo pouze počet jedinců s tou kterou vzdělanostní charakteristikou uzavírajících svazek v daném roce, index homogamie ukazuje relativizované údaje. Vliv celkového počtu

jedinců v jednotlivých vzdělanostních skupinách se tak eliminuje a údaj ukazuje pouze reálnou tendenci k homogamnímu chování bez ohledu na početnost příslušné skupiny. Ta například u středoškolského vzdělání s maturitou podle grafu č. 6 soustavně roste, zatímco podle indexu homogamie již od druhého sledovaného období klesá. Indexy homogamie tak potvrzují předpoklad nejvyšších hodnot pro základní a vysokoškolské vzdělání.

U žen je situace poněkud jiná (obr. 10). Zatímco tendence k homogamii žen se základním vzděláním se v průběhu všech období snižuje, stoupá homogamie svazků u žen se středoškolským vzděláním bez maturity. V posledních letech je stabilně nejnižší středoškolské vzdělání s maturitou, na nejvyšší příčce se v druhém období vystřídalo středoškolské vzdělání bez maturity s vysokoškolským. Nevěsty se středoškolským vzděláním bez maturity tak nejčastěji hledají partnera stejně vzdělaného. Nevěsty se středoškolským vzděláním s maturitou naopak relativně netíhnou k ženichovi stejného vzdělání. U žen se tedy předpoklad o základním vzdělání jako jednom ze dvou s nejvyšší homogamií potvrzuje jen částečně.

Obr. 10 – Vývoj indexu homogamie pro jednotlivé vzdělanostní skupiny - ženy

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Index homogamie však, jak již bylo popsáno v metodice výpočtu, neukazuje jen sílu homogamie mezi novomanželi se stejným vzděláním. Kladný index může vyjít i v případě, že pravděpodobnost, že nastane kombinace, která je zkoumána, je vyšší, než u kombinací ostatních. Jednoduše řečeno, kladný index homogamie značí fakt, že jedinci s takovou kombinací vzdělání k sobě tíhnou. Následující tabulka (tab. 13) zachycuje ty kombinace, které měly mimo hlavní diagonálu (která je tradičně homogamní) též kladný index homogamie. Jelikož je index homogamie počítán pro muže a ženy zvlášť, jsou v tabulce u každé kombinace uvedeny dvě hodnoty. Horní je index homogamie pro muže, spodní je index homogamie pro ženy.

Tab. 13 – Heterogenní kombinace s kladným indexem homogamie

Kombinace vzdělání	1979–1981	1989–1991	1999–2001	2006–2007
Muž SŠ s maturitou, žena VŠ	6,07 35,46	0,48 3,45	heterog.	heterog.
Muž VŠ, žena SŠ s maturitou	11,72 1,84	26,92 3,98	3,91 0,75	heterog.
Muž SŠ bez maturity, žena ZŠ	heterog.	heterog.	heterog.	0,56 4,08

Vysvětlivky: ZŠ – základní vzdělání, SŠ – středoškolské vzdělání (s maturitou/bez maturity), VŠ – vysokoškolské vzdělání, heterog. – index pro dané období a kombinaci je záporný – jedná se o heterogamii

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Ani jedna z kombinací nemá kladný index v celém sledovaném období. Nejdéle k sobě tíhli muži s vysokoškolským vzděláním a ženy středoškolského vzdělání s maturitou. V této kombinaci ale jasně dominují větší čísla na straně mužů, z hlediska ženské volby byla tato kombinace pouze velmi slabě homogamní. Do záporných hodnot se dostává až ve 4. období, kde však index heterogamie klesá až na -17,23. Naopak kombinace ženy s vysokoškolským vzděláním a muže se středoškolským s maturitou se sice stává heterogamní již ve druhém období, index homogamie je však v posledním období poloviční oproti opačné kombinaci. Byť zde tedy jde o stejné typy vzdělání, rozdílně distribuované mezi pohlaví, jsou tu jasně patrné rozdílnosti v indexech na straně žen a mužů. Z indexů homogamie tedy v těchto dvou případech vyplývá, že větší „zásluhu“ na homogamitě těchto vztahů má většinou vzdělanější jedinec z páru.

U poslední dvojice je index homogamie kladný pouze v posledním 4. období. Jedná se tak o výrazný nárůst preference tohoto typu vztahu, neboť indexy heterogamie v průběhu zbývajících tří období byly jasně (i když relativně méně než ostatní kombinace) heterogamní. Více o průběhu této kombinace tak bude uvedeno v části věnované ženské hypergamii a mužské hypogamii.

Kombinacím vzdělání vyskytujících se v tabulce vzájemného vzdělání novomanželů na hlavní diagonále i těm, které k homogamii inklinují ve smyslu zvýšené šance této kombinace na její vznik, již byl věnován prostor. Další významnou problematikou a zdrojem informací jsou údaje, které jsou poskytnuty indexy heterogamie. Na rozdíl od indexů homogamie nejsou indexy heterogamie počítány pro muže a ženy zvlášť, v tabulkách se tak uvádí vždy jen jedno číslo. Pro lepší přehlednost a velké množství údajů byly tabulky rozděleny na dva podtypy heterogamie. Mužská hypergamie a ženská hypogamie jsou tak uvedeny zvlášť (tab. 14 a 15).

Tab. 14 – Indexy heterogamie pro mužskou hypergamii a ženskou hypogamii

Kombinace vzdělání	1979–1981	1989–1991	1999–2001	2006–2007
Muž ZŠ, žena SŠ bez maturity	-53,3	-22,0	-11,6	-9,0
Muž ZŠ, žena SŠ s maturitou	-57,7	-54,2	-56,2	-52,5
Muž ZŠ, žena VŠ	-82,4	-81,1	-80,5	-85,4
Muž SŠ bez maturity, žena SŠ s m.	-25,8	-38,7	-43,2	-51,2
Muž SŠ bez maturity, žena VŠ	-77,1	-80,4	-80,1	-84,5
Muž SŠ s maturitou, žena VŠ	homog.	homog.	homog.	-17,2

Vysvětlivky: ZŠ – základní vzdělání, SŠ – středoškolské vzdělání (bez maturity / s maturitou), VŠ – vysokoškolské vzdělání, homog. – označení kladného indexu homogamie pro konkrétní kombinaci a období

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Tab. 15 – Indexy heterogamie pro ženskou hypergamii a mužskou hypogamii

Kombinace vzdělání	1979–1981	1989–1991	1999–2001	2006–2007
Žena ZŠ, muž SŠ bez maturity	-18,22	-41,34	-22,05	homog.
Žena ZŠ, muž SŠ s maturitou	-54,37	-59,01	-62,50	-57,04
Žena ZŠ, muž VŠ	-38,26	-26,32	-22,70	-25,61
Žena SŠ bez maturity, muž SŠ s m.	-82,25	-77,87	-79,96	-87,60
Žena SŠ bez maturity, muž VŠ	-76,78	-77,44	-75,50	-73,80
Žena SŠ s maturitou, muž VŠ	homog.	homog.	-3,04	-8,57

Vysvětlivky: ZŠ – základní vzdělání, SŠ – středoškolské vzdělání (bez maturity / s maturitou), VŠ – vysokoškolské vzdělání, homog. – označení kladného indexu homogamie pro konkrétní kombinaci a období

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

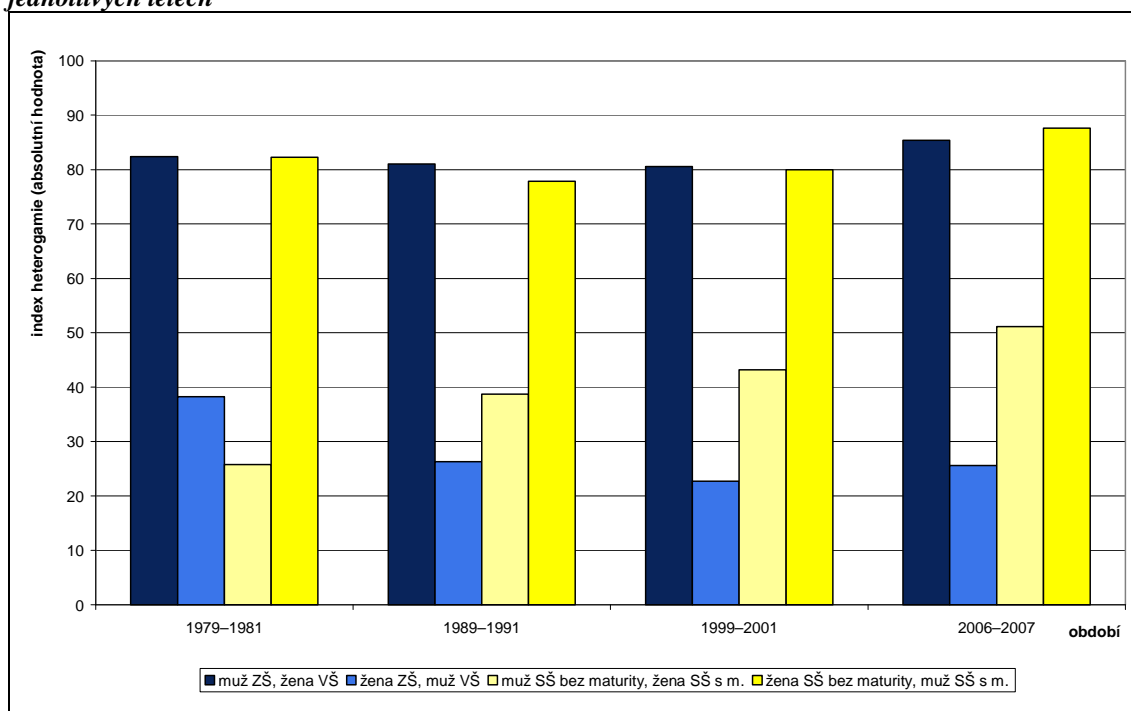
Kombinací vzdělání novomanželů s nejnižším indexem homogamie jsou případy, kdy má jeden z partnerů vysokoškolské a druhý středoškolské vzdělání s maturitou. V případě, že je vysokoškolákem žena, je tato kombinace nejméně heterogamní (počítáme-li kladný index homogamie v tomto kontextu jako nulový index heterogamie) po všechna čtyři období. V případě, že je vysokoškolákem muž, mění se v posledním období pořadí a tato kombinace (muž VŠ, žena SŠ s maturitou) se stává druhou nejméně homogamní hned po kombinaci žena ZŠ a muž SŠ bez maturity. Toto zjištění odpovídá předpokladu o největší homogamii mezi vysokoškoláky, neboť sňatek s druhým nejvyšším stupněm vzdělání v pořadí je do jisté míry kompenzací faktu, že nedošlo ke sňatku také s vysokoškolsky vzdělaným jedincem. Názorová a hodnotová podobnost je zde o něco větší, než jak by tomu pravděpodobně bylo při kombinování vysokoškolského vzdělání s ostatními typy.

Naopak kombinací s nejvyšším indexem homogamie po celá čtyři období je kombinace základního vzdělání a vysokoškolského vzdělání. A to ať pro případ muže se základním a ženy s vysokoškolským vzděláním, tak naopak. Tento fakt je způsoben největším možným rozdílem mezi novomanželky z hlediska vzdělání, což jasně podporuje koncept homogamie a snahu o sňatek s partnerem s co nejpodobnějším typem vzdělání.

Druhá nejvyšší kombinace z hlediska indexu heterogamie je tak sňatek osoby středoškolského vzdělání bez maturity s osobou vysokoškolského vzdělání.

Poslední kombinací vzdělání partnerů, která má stejný průběh jak pro hypergamii muže, tak pro hypergamii ženy je sňatek osoby se základním vzděláním a osoby středoškolsky vzdělané s maturitou. Vzhledem k tomu, že je tato kombinace po celé období umístěna jako třetí nejvyšší z hlediska indexu heterogamie, je o to více podpořena teze o větší homogamii osob s podobným vzděláním. Z tohoto hlediska totiž platí, že čím větší je vzdálenost partnerů z hlediska jejich vzdělání, tím větší je index homogamie této kombinace.

Poslední dvě kombinace se již průběhem pro hypergamii muže a hypergamii ženy při zachování stejných vzdělání liší. Jedná se o případ, kdy je jeden z partnerů středoškolského vzdělání bez maturity a druhý středoškolského s maturitou, dále pak kombinace základního a středoškolského vzdělání bez maturity. Vzhledem k tomu, že mají tyto dva případy nejmenší indexy homogamie (bez zahrnutí již zmíněných a okomentovaných kombinací středoškolské s maturitou a vysokoškolské), je i zde potvrzena domněnka o snaze o výběru partnera s co nejpodobnějším vzděláním. Pro nastínění rozdílného vývoje pro hypergamii muže a hypergamii ženy u těchto dvou kombinací slouží graf č.11.

Obr.11 – Srovnání podobných vzdělanostních kombinací s opačným průběhem indexu homogamie v jednotlivých letech

Vysvětlivky: ZŠ – základní vzdělání, SŠ – středoškolské vzdělání (bez maturity / s maturitou), VŠ – vysokoškolské vzdělání, index heterogamie je uveden v absolutní hodnotě

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Zatímco kombinace muž se základním vzděláním, žena se středoškolským bez maturity sice v letech 1989-1991 mírně stoupla, ale jinak klesá, opačná kombinace z hlediska pohlaví klesá soustavně po celá čtyři období. V posledním období jsou její hodnoty dokonce kladné.

Naprosto zrcadlový trend je pozorovatelný v posledním možném typu heterogamního manželství a to ve spojení středoškolského vzdělání bez maturity a středoškolského vzdělání s maturitou. V případě ženské hypergamie (žena SŠ bez maturity, muž SŠ s maturitou) index heterogamie souvisle stoupá, v opačném případě je viditelný souvislý pokles hodnot.

* * *

V části věnované absolutním počtům a procentům zastoupení jednotlivých kombinací vzdělání partnerů byl zřetelný vliv vzdělanostní struktury jedinců vstupujících do manželství na výslednou volbu. Podíl manželství, kde byli oba novomanželé vysokoškolského nebo středoškolského vzdělání s maturitou, z hlediska homogamie výrazně rostl v průběhu celého sledovaného období. Tento fakt je však způsoben nárůstem podílu nejvyššího a druhého nejvyššího dokončeného vzdělání na celkový počet sňatků. Tento trend, jako významnou determinantu míry homogamie zmiňuje i Katrňák (Katrňák, 2008, s.79).

Podíl všech homogamně uzavřených sňatků zůstával po celé období nad hranicí 55% s mírným navýšením (na 58,24 %) v posledním období. Z tohoto hlediska tak nemůžeme potvrdit, nebo zamítnout ani jednu z hypotéz uvedených v úvodu této kapitoly, neboť i když zůstává podíl vzdělanostně homogamních sňatků z úhrnu stejný, jejich skladba se mění.

V druhé části věnované indexům homogamie a heterogamie, je již interpretace jednodušší, vzhledem k eliminaci vlivu počtů jedinců s jednotlivými typy vzdělání z celkového počtu sňatků. Není proto překvapivé, že se závěry této části liší od výsledků části první. Hodnocení

indexů homogamie potvrzuje nevyslovenou hypotézu o největší tendenci k uzavírání homogamních sňatků u opačných skupin vzdělanostního spektra. Největší indexy homogamie měli vysokoškolsky vzdělaní novomanželé a partneři se základním vzděláním. U žen však nalézáme největší index homogamie u středoškolaček s maturitou, což je zřejmě důsledek nedostatku vysokoškolsky vzdělaných mužů.

Z hlediska heterogamně tvořených párů se vyskytlo několik kladných indexů homogamie. Jednalo se o svazky vysokoškoláků se středoškoláky s maturitou (bez rozdílu distribuce pohlaví) a též žen se základním vzděláním a mužů středoškolsky vzdělaných bez maturity. Inklinace nejvzdálenějších skupin vzdělanostního spektra k uzavírání sňatků s když ne stejně vzdělanými tak alespoň co nejpodobněji vzdělanými partnery je zřejmá.

Jednotlivé typy heterogamie (hypogamie mužů, hypergamie žen a naopak) ukázaly vcelku očekávatelné výsledky. Nejnižší indexy heterogamie měly nejbližší vzdělanostní skupiny. Čím větší byla vzdělanostní vzdálenost mezi partnery, tím vyšší index heterogamie se pro tu kterou kombinaci vyskytoval, nejvyšší index tak vykazovaly kombinace polaritních skupin (vysokoškolsky vzdělaní jedinci s těmi se základním vzděláním).

Tyto fakta sice přímo nepotvrzují druhou hypotézu, nicméně k její pravdivosti navádějí. Vzhledem k naprosto jasné snaze uchovat si nejméně stávající status po vstupu do manželství z hlediska vzdělání (výběr partnera co nejbližší ve vzdělanostním spektru tak, aby nebyl snížen status ani jednoho z páru) je předpokladatelné, že význam vzdělání v dnešní společnosti se prohlubuje a vzdělání je tak důležitým indikátorem společenského statusu. Především vysokoškolsky vzdělaní partneři k „mezigenerační reprodukci sociálního postavení přispívají tedy nejen výchovnými praktikami, důrazem na kulturní kapitál a orientací na úspěch svých potomků ve vzdělávacím systému (Matějů, Straková 2006, Katrňák 2004 dle Katrňák, 2008), ale také vzdělanostně homogamním manželstvím.“ (Katrňák, 2008, s.88)

5.3 Národnostní homogamie

Zkoumání národnostní homogamie je zdrojem cenných údajů nejen o přijímání jiného národa či etnika domácím obyvatelstvem, ale v případě její nízké úrovně také dokladem o „přesvědčení snoubenců, že jim různá národnost nebude v manželství vadit“ (Konečná, 1977, s.1). Vysokou míru homogamie však zároveň není možné okamžitě vnímat jako indikátor bariér vůči jiným etnikům či příslušníkům jiných národů ve společnosti, jak o tom hovoří Katrňák (Katrňák, 2008, s.32), neboť proces výběru partnera je komplexní a mimo zvážení etnicity, či národnosti potenciálního partnera je jistě v množství případů přihlíženo i k jiným charakteristikám. Nemusí se tedy jednat o projevy xenofobie jako takové, pouze o neslučitelnost hodnotových systémů mezi partnery etnicky či národnostně odlišnými.

5.3.1 Hypotézy

V souvislosti se změnami po roce 1989 je zkoumání sňatků z hlediska národnosti či státní příslušnosti zajímavým vzhledem do situace po otevření hranic. Spolu s volnějším pohybem osob jak do zahraničí, tak ze zahraničí do České republiky je možné očekávat nárůst heterogamního chování a větší procento sňatků s cizinci či jedinci jiné národnosti. Možnost seznámení při zahraničních cestách, při dovolených či studijních pobytech, umocněná emocionální stránkou je bezesporu vyšší, než před rokem 1989. Proti této úvaze opět hovoří růst významu hodnotových systémů, postojů a názorů jedinců pro utváření manželského páru, které budou preferovat s osobu z bližšího prostředí, takže i s přihlédnutím k jednodušší možnosti seznámení se s jedincem jiné národnosti či státní příslušnosti a obecně otevřenějšímu klimatu společnosti tendence k homogamii budou růst.

Hypotéza I. : V souvislosti se změnami po roce 1989 je očekávatelný jak nárůst procentuálního zastoupení heterogamních sňatků, tak zároveň též indexu heterogamie z pohledu národnosti či státní příslušnosti snoubenců.

Hypotéza II.: Díky růstu významu hodnotových postojů a názorů pro výběr partnera je očekávatelný nárůst homogamie manželských svazků z hlediska národnosti či státní příslušnosti.

5.3.2 Absolutní národnostní homogamie

Z hlediska procentuálního vyjádření zůstává zastoupení sňatků jiných kombinací než Čech a Češka stále na stejné úrovni okolo 90 % (jak je možné vidět v tabulce č. 16). I přes proměny sňatečnosti, posun sňatečnosti do vyššího věku a otevření hranic po roce 1989 zůstává poměr z hlediska procent až na cca 1% výkyvy stabilní. Z tohoto pohledu není možné hypotézu o růstu heterogamie potvrdit.

Tab. 16 – Procento homogamních sňatků kombinace Čech + Češka za jednotlivá období

Období	Manželství Čech + Češka (v %)	Přůměrný počet sňatků na rok
1979–1981	89,60	80097
1989–1991	91,32	81396
1999–2001	90,90	53739
2006–2007	91,43	54158

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Zastoupení homogamních sňatků osob české národnosti či státního občanství je tedy v poměru ke všem sňatkům deklarovaným Českým statistickým úřadem naprosto většinové. Sňatky, ve kterých nebyl ani jeden ze snoubenců české národnosti či státního občanství, představují v posledním 4. období jen 0,28 % z celkového počtu sňatků. Tato hodnota však nevykazuje takovou stabilitu v čase jako zastoupení sňatků oboustranně českých snoubenců. Zatímco v 1. období bylo procento sňatků snoubenců, z nichž ani jeden není české národnosti či státního občanství, rovno hodnotě 1,69 %, ve druhém období to již bylo 1,25 % a ve třetím zkoumaném období se tato hodnota rovnala 0,13 %. Vidíme zde tedy zřetelný (i při takto malém zastoupení) pokles, který by bylo možné přisuzovat oddělení Slovenska v roce 1993, a tím i zmenšení počtu Slováků žijících na našem území v partnerstvích oboustranně slovenské

národnosti. Zároveň ale došlo ke změně definice, neboť jedinci, kteří by se deklarovali národností slovenskou, mají v novém systému české občanství. Tabulka č. 17 tak uvádí procentuální složení homogamních sňatků, v nichž ani jeden ze snoubenců nebyl české národnosti či státního občanství. Je zde zřetelná homogamie i těchto typů sňatků.

Tab. 17 – Procento homogamních sňatků podle národnosti z celkového počtu sňatků, v nichž ani jeden ze snoubenců nebyl české národnosti

Období	Slovenská	Ukrajinská	Jiná	Homog. kombinace	Heterog. kombinace
1979–1981	66,75	0,49	16,38	83,62	16,38
1989–1991	62,42	1,12	18,71	82,24	17,76
1999–2001	7,80	13,66	58,05	79,51	20,49
2006–2007	10,79	15,20	43,39	69,38	30,62

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Pokles podílu homogamních slovenských sňatků o cca 50 procentních bodů po druhém období by potvrzoval výše zmíněné domněnky. Významný nárůst je viditelný u kombinací ukrajinské a jiné národnosti.

Pokles počtů sňatků, v nichž figuruje slovenská státní příslušnost je viditelný i z jiných pohledů. Jak podle procenta národnostních skupin nevěst ženichů české národnosti, tak podle procenta skupin ženichů nevěst české národnosti je znatelný pokles v kombinaci česká + slovenská národnost (v případě Čechů o cca 2 procentní body mezi prvním a posledním obdobím, u Češek o cca 1 p.b. - tabulky č.18 a 19). Zatímco celkově podíl sňatků Čechů s nevěstou jiné národnosti klesal, podíl sňatků českých nevěst s ženichy jiné národnosti stoupal (především díky sňatkům s jinou národností než s ukrajinskou). Je tedy mírná diferenciacce podle pohlaví, neboť ženy české národnosti častěji uzavírají sňatek s mužem národnosti jiné než české, než čeští muži.

Tab. 18 – Procento nevěst českých ženichů podle národnosti z celkového počtu sňatků mužů české národnosti

Období	Česká	Slovenská	Ukrajinská	Jiná	Celkem nevěsta jiné než české
1979–1981	94,81	3,80	0,09	1,31	5,19
1989–1991	96,29	2,56	0,07	1,08	3,71
1999–2001	96,12	0,91	1,53	1,44	3,88
2006–2007	96,43	1,56	0,77	1,24	3,57

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Tab. 19 – Procento ženichů českých nevěst podle národnosti z celkového počtu sňatků žen české národnosti

Období	Česká	Slovenská	Ukrajinská	Jiná	Celkem ženich jiné než české
1979–1981	95,93	2,30	0,04	1,73	4,07
1989–1991	95,89	2,17	0,06	1,89	4,11
1999–2001	94,48	1,01	0,43	4,08	5,52
2006–2007	94,90	1,33	0,23	3,54	5,10

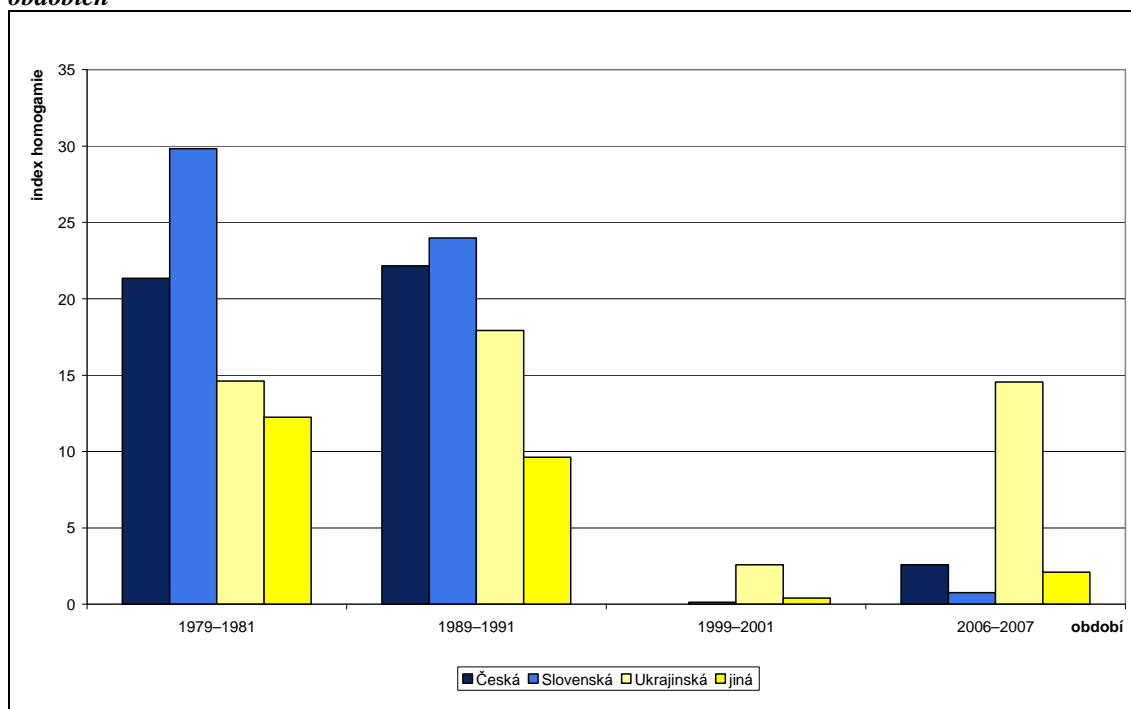
Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Ze všech údajů je tedy evidentní homogamní chování na sňatkovém trhu z hlediska národnosti, která je však stabilní v čase. Hypotéza o vyšší heterogamii po roce 1989 se tedy z hlediska procentního zastoupení snoubenců podle národnosti neprokázala.

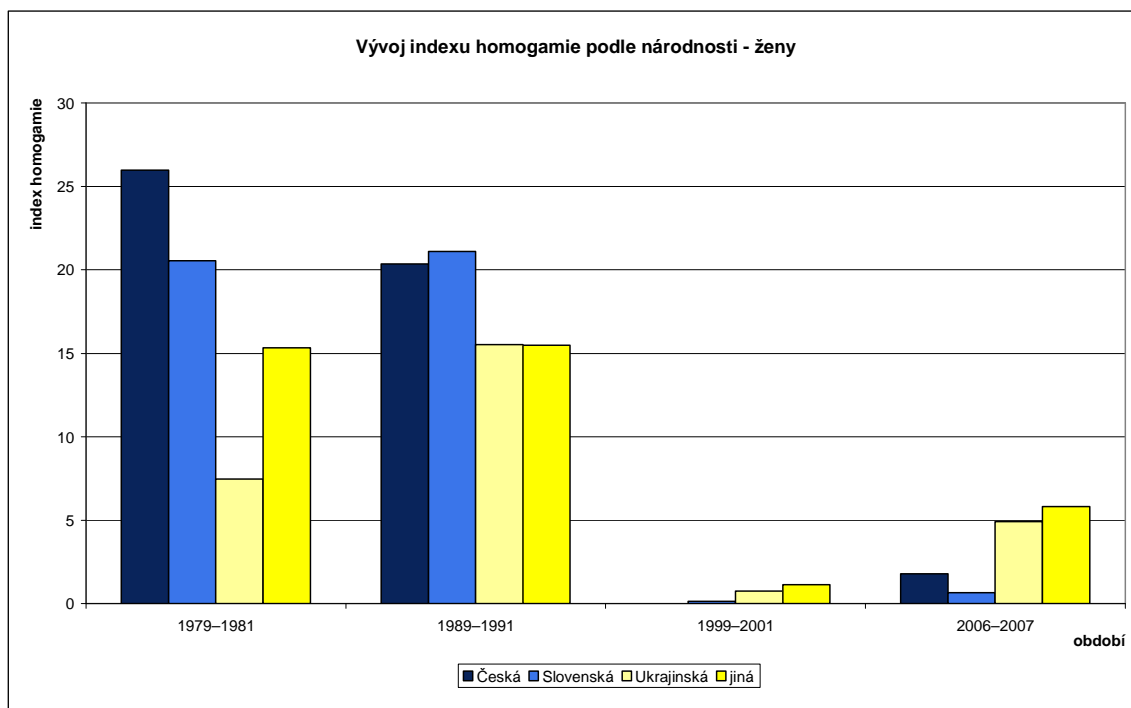
5.3.3 Indexy homogamie a heterogamie

Zatím co vyjádření pomocí procentuálního zastoupení nevykazuje z hlediska homogamie v kombinaci Čech + Češka v průběhu zkoumaných období žádné výrazné změny, u hodnot plynoucích z indexů homogamie je tomu jinak. Zřetelný rozdíl v indexu homogamie vyvstal mezi prvními dvěma a druhými dvěma obdobími, kde poklesl z průměrné hodnoty 21,8 pro muže a 23,2 pro ženy na 1,2 pro muže a 0,9 pro ženy (obr. 12 a 13). U mužů se tak jedná o pokles o téměř 94 %, u žen dokonce o 96 %. Výrazný pokles homogamie mezi obdobími 1989-1991 a 1999-2001 je patrný pro všechny typy kombinací národnosti partnerů. Kombinace Čech + Češka, která by měla v České republice vykazovat standardně nejvyšší míru homogamie, dokonce pro období 1999-2001 vykazuje záporný index, tudíž heterogamii. Vzhledem k výsledku analýzy procentuálního zastoupení homogamních sňatků, která mezi těmito lety prokázala minimální rozdíl, je zřejmé, že tato disproporce je výsledkem změny definice, která proběhla mezi roky 1991 a 1999. Při relativně malé obsazenosti výchozí tabulky z důvodu nízkého počtu sňatků jiných než Čech + Češka způsobila změna definice ve výpočtu indexu homogamie významný propad v této hodnotě. Index homogamie tedy při malém zastoupení některých charakteristik vykazuje přehnané zhodnocení situace a pro zkoumání národnostní homogamie je tak méně vhodný než pro homogamii věkovou či vzdělanostní.

Obr. 12 – Index homogamie (muži) podle národnosti pro homogamní kombinace v jednotlivých obdobích

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Obr. 13 – Index homogamie (ženy) podle národnosti pro homogamní kombinace v jednotlivých obdobích

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Z grafů č.12 a 13 je v období 2006-2008 patrný největší index homogamie pro kombinaci Ukrajinec + Ukrajinka, která je reprezentována hodnotou 14,6 pro muže, u žen je nejvyšší hodnota indexu homogamie u homogamní kombinace partnerů *jiné* národnosti s hodnotou 5,8. Nárůst homogamie těchto kombinací sice koresponduje s nárůstem jejich procentuálního zastoupení v celkovém počtu sňatků, neodpovídá mu však v poměru k ostatním kombinacím.

Z hlediska aplikace vzorce pro výpočet indexu homogamie jsou výsledky pro první dvě období, za která jsou sňatky tříděny podle národnosti novomanželů, snáze interpretovatelné a lépe korespondují s výsledky analýzy procentuálního zastoupení. V obou obdobích je nejsilnější homogamie vykazována po hlavní diagonále tabulky a týká se tak čistě homogamních kombinací. Dále, i když slaběji, jsou homogamní vzájemné kombinace jiných národností než české. Indexy heterogamie tak je možné pozorovat pouze u kombinace české národnosti a jiné než české a to jak pro roky 1979–1981, tak pro 1989–1991. V prvních dvou obdobích indikuje index homogamie pro muže větší homogamii pro kombinaci Slovák + Slovenka (29,8 a 24) než pro kombinaci Čech + Češka (21,4 a 22,1). U žen je situace odlišná. Zatímco v období 1979–1981 je index homogamie pro kombinaci Slovák + Slovenka nižší (20,6) než pro kombinaci Čech+ Češka (26), v období následujícím je již kombinace Slovák + Slovenka homogamnější (s hodnotou 21,1) než kombinace Čech + Češka (20,4). Z těchto hodnot je tedy patrné větší zastoupení žen slovenské národnosti než mužů slovenské národnosti v prvním období, respektive, v České republice si Slovenky volily v menší míře za partnera příslušníka stejného původu než Slováci.

V posledním období 2006–2008 je možné zaznamenat opětovné urovnání rozmístění indexu homogamie a heterogamie (tab. 20). Homogamní z hlediska indexů jsou tak mimo těch čistě homogamních na hlavní diagonále i slovenští občané v kombinaci s českými a dále také

ukrajinští s jinými. Homogamie vymizela (oproti prvním dvěma obdobím) z kombinací slovenské státní příslušnosti s ukrajinskou a jinou. Tento fakt je zřejmě důsledkem snížení populace Slováků na území České republiky. Ti, kteří se vyskytují na území České republiky aniž by měli její občanství, navazují partnerské vztahy též s jedinci stejné státní příslušnosti, nebo s Čechy.

Tab. 20 – Indexy heterogamie pro heterogamní kombinace v jednotlivých obdobích

Kombinace	1979–1981	1989–1991	1999–2001	2006–2007
Muž Čech, žena Slovenka	-21,90	-23,09	homog.	homog.
Muž Čech, žena Ukrajinka	-21,24	-24,54	homog.	-6,41
Muž Čech, žena jiné	-19,70	-19,75	-0,08	-5,85
Muž Slovák, žena Češka	-32,54	-26,21	homog.	homog.
Muž Slovák, žena Ukrajinka	homog.	homog.	-95,71	-32,15
Muž Slovák, žena jiné	homog.	homog.	-86,85	-54,35
Muž Ukrajinec, žena Češka	-27,57	-26,11	-1,13	-17,33
Muž Ukrajinec, žena Slovenka	homog.	homog.	-100,00	-56,45
Muž Ukrajinec, žena jiné	homog.	homog.	-40,28	homog.
Muž jiné, žena Češka	-12,18	-12,18	homog.	-1,33
Muž jiné, žena Slovenka	homog.	homog.	-73,73	-75,20
Muž jiné, žena Ukrajinka	homog.	homog.	-82,17	homog.

Vysvětlivky: homog. – index měl v určeném období kladnou hodnotu, jedná se tak o homogamii

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Z výsledků výpočtů indexu homogamie a heterogamie pro sňatky podle národnosti by bylo možné potvrdit hypotézu I, situace ovšem není takto jasná. V konfrontaci s výsledky analýz absolutních čísel byla nalezena disproporce vznikající nejspíš nedostatky ve vzorcích pro indexy homogamie a heterogamie. Jak podotýká Ptucha, „indexy sňatečnosti – to je v různých směrech míra složitá“ (Ptucha, 1960, s.323). Tato nesrovnalost je natolik zřejmá, že není možné považovat výsledky indexů pro období 1999-2001 a 2006-2008 za absolutně vypovídající. Z výsledků analýzy absolutních hodnot je zřejmá ustálená vysoká homogamie z hlediska národnosti či státní příslušnosti novomanželů, která nevykazuje žádný sestupný či vzestupný trend po roce 1989.

Závěr

Proces výběru partnera pro život je vnímán jako důsledek individuální volby každého jednotlivce. I přes tuto skutečnost vykazují potenciální partneři kolektivní tendence k rozhodování na základě obecně platných determinant. Věk, vzdělání a národnost partnera jsou hlavními omezeními výběru, která se dají analyzovat pomocí dat za sňatečnost podle vzájemných charakteristik. Všechny tři typy vykazují vysokou tendenci k homogamii po celé zkoumané období. Potvrzuje se tak předpoklad obecně platných trendů ve výběru partnera, které, byť nejsou výsledkem přímého společenského tlaku například ze strany rodiny, ve většině případů vedou k homogamii snoubenců podle zmíněných charakteristik.

I přes neoddiskutovatelné změny ve společnosti posledních desetiletí nebyl v homogamním chování jedinců, kteří uzavřeli manželství, pozorován žádný obecný (ať již vzestupný, či sestupný) trend. Všechny změny v procentuálním zastoupení či indexech homogamie a heterogamie se týkaly vnitřní struktury té které charakteristiky, nikoli však proměny homogamie této charakteristiky celkově. Jak zmiňuje i Katrňák (Katrňák, 2008, s.178), v České Republice je tendence k homogamii podle zmíněných znaků stálá, homogamie je dominantním jevem z hlediska zaznamenaných charakteristik při uzavírání sňatku. I přes velké změny v politickém zřízení a dominantní ideologii nebylo možné potvrdit vliv této situace na výběr partnera.

Z pohledu věkové homogamie se v důsledku posunu sňatků do vyššího věku mírně zvýšila hodnota věkového vzdálenosti, zatímco hodnoty věkového rozdílu stagnují. Z tohoto trendu se dá usuzovat na pozvolnou proměnu genderových rolí na přelomu tisíciletí. Na tuto skutečnost poukazuje i Fučík (Fučík, 2006, s.737), podle kterého je v České republice pozorovatelná tendence k oslabování tradiční mužské symbolické dominance z hlediska věkového rozdílu. Zastoupení homogamních sňatků pro vybrané rozmezí 0-3 roky se v průběhu sledovaných období nijak výrazně nemění, mění se však struktura distribuce dominance z hlediska věku podle pohlaví.

Analýza vzdělanostní homogamie potvrdila předpoklad větší homogamie jak z hlediska procent, tak indexů u polaritních vzdělanostních skupin jedinců se základním a vysokoškolským vzděláním. Proces výběru partnera podle vzdělání je evidentně ve velké míře ovlivněn složením sňatkového trhu, jak bylo dokázáno na srovnání počtu jedinců vstupujících do svazku manželského podle vzdělání celkem a následně podle vzájemných kombinací nevěsty a ženicha.

Volba je v tomto ohledu stabilně homogamní, proměny homogamie jsou tak výsledkem proměn struktury potenciálních partnerů.

Zkoumání národnostní homogamie také ukázalo vysokou tendenci ke sňatkům jedinců stejné národnosti (či státní příslušnosti). Změna v definicích v průběhu zkoumaných let a malé zastoupení sňatků osob jiné než České národnosti (jak dokazuje celkové procentuální složení jedinců vstupujících do manželství) významně ovlivnily index homogamie v obdobích 1999–2001 a 2006–2008. Použití tohoto způsobu výpočtu se v tomto případě ukázalo jako nevhodné.

Volba partnera založená na principu homogamie se ukázala jako stabilní v čase a nezávislá na momentálních změnách ve společnosti. Z tohoto důvodu není možné přijmout ani *hypotézu A (uvažující pokles zastoupení homogamních svazků podle vybraných charakteristik jak v absolutních hodnotách, tak ve výsledcích analýzy indexů homogamie)* ani *hypotézu B (uvažující růst homogamie manželských svazků, zvláště v druhé polovině sledovaného období)*, neboť obě pracovaly s předpokladem proměny homogamie v čase na území České republiky. Jak naznačuje Katrňák (Katrňák, 2008, s.177), homogamie manželských svazků je tak obrazem vzdělanostních, ekonomických, sociálních a kulturních rozdílů mezi lidmi a není vázána na obecné společenské proměny, jejichž dosah je sice velký, nicméně nedosahuje do infrastruktury společenských vztahů, hodnotových systémů a norem.

Proces hledání jedince, se kterým se rozhodneme strávit zbytek života, je ovlivněn porozuměním, osobními sympatiemi, podobným systémem hodnot a společným náhledem na svět. Tyto proměnné se ukázaly jako významně determinované jak společností, tak prostředím ve kterém se pohybujeme. Ať již věk, který se pojí s množstvím zkušeností a zážitků, či vzdělání ukazující na schopnost se prosadit a indikující budoucí ekonomické zázemí, nebo národnost jako důležitý prediktor žebříčku hodnot, projevíly v analýzách dat svou významnost. Proces volby partnera je však natolik složitým a nepostihnutelným, že tyto domněnky můžeme považovat za pouhý nástin toho, co se za něčím tak jedinečným, jako je ustanovení pevného vztahu mezi mužem a ženou, odehrává.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BERGER, P.; LUCKMANN, T. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999
- ČECHOVÁ, B.H. 2009. Anatomie lásky: Miluji tebe, nebo jenom svoji představu?. *Psychologie dnes* [online]. 2009, č.5, publikováno 6.5.2009 [cit. 2010-4-15]. Dostupný z www: <<http://www.iupax.cz/scripts/detail.php?id=27632>>
- DISMAN, M. 2007. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Třetí vydání. Praha: Karolinum, 2007.
- FUČÍK, P. 2006. Věková homogamie českých sňatků 1920-2000. *Sociologický časopis* [online]. 2006, roč.42, č.4, s. 719-739 [cit. 2010-4-5]. Dostupný z www: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/b2cb9930f9deeb5612f9ad06e830ab017a3c435e_220_07fucik17.pdf>
- FUČÍK, P. 2008. Rozvod a změny sňatkových reprodukčních strategií. *Data a výzkum – SDA info* [online]. 2008, roč.2, č.2 [cit. 2010-4-15]. Dostupný z: <http://archiv.soc.cas.cz/download/658/DaV08_2_pp91-107.pdf>
- GIDDENS, A. 2005. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005
- JANDOUREK, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, s.r.o., 2001
- KATRŇÁK, T. 2000. Moderní partnerské vztahy a jejich proměny v době pozdní modernity. *Sociologický časopis* [online]. 2000, č.3, str.307-316 [cit. 2010-4-15]. Dostupný z www: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c3c68d753bb3b6cbbc5c1b96e0111bd89a5651b6_378_307KATR.N.pdf>
- KATRŇÁK, T.; KREIDL, M.; FONÁDOVÁ, L. 2003. *Proměna manželské volby v novém sociálním kontextu?: vývoj vzdělanostní homogamie v české společnosti v letech 1988 až 2000*. In: MAREŠ, P.; POTOČNÝ, T. (eds.). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s.97-123
- KATRŇÁK, T. 2008. *Spříznění volbou: homogamie a heterogamie manželských párů v České republice*. Praha: SLON, 2008. Studie, sv.52
- KONEČNÁ, A. 1977. Národnostní homogamie a heterogamie v ČSSR. *Demografie*. 1977, roč. 19, č. 1, s. 1-10
- KRÁLOVÁ, L. 1995. Homogamia – zákon alebo alternativa výberu životného

- partnera? *Sociologický časopis* [online]. 1995, č. 3, s. 335-345 [cit. 2010-4-20]. Dostupný z www : <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/636a2817d1526444250a99424ca35ada8068dde0_330_335KRALO.pdf>
- KREIDL, M. 2003. Manželství a sociální změna: Mění se v současné české společnosti pravidla výběru partnera?. *Socioweb* [online]. 3.12.2003, č. 19-20 [cit. 2010-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/117_SOCIOweb_19-20_2003.pdf>
- MAREŠ, P. 2003. *Sňatkový trh- koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin*. In: MAREŠ, P.; POTOČNÝ, T. (eds.). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 75-95
- MIKLASOVÁ, B. 2007. *Homogamie tělesných znaků u člověka* [online]. Brno, 2003. 69 s. Bakalářská práce (Bc). Masarykova univerzita v Brně. Přírodovědecká fakulta. Ústav antropologie. [cit. 2010-3-30]. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/th/106309/prif_b/bakalarka_celok.pdf>
- MOŽNÝ, I. 2002. *Sociologie rodiny*. Druhé vydání. Praha: SLON, 2002. Základy sociologie, sv.8.
- MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. Studijní texty, sv. 38
- MURSTEIN, B. I. 1970. Stimulus-value-role: A theory of marital Choice. *Journal of marriage and family*. [online]. Srpen 1970, roč. 32, č. 3, s. 465-481 [cit. 2010-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/pss/350113>>
- NOVÁK, T. 2003. Miláčku, co čekáš od života?. *Psychologie dnes* [online]. 2003, č. 7-8, publikováno 27.6.2003 [cit. 2010-4-15]. Dostupný z www: <<http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=milacku-co-cekas-od-zivota>>
- PAVLÍK, Z.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; ŠUBRTOVÁ, A. 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986
- PAVLÍK, Z.; KALIBOVÁ, K. 2005. *Mnohojazyčný demografický slovník: Český svazek*. Druhé vydání. Praha: Česká demografická společnost, 2005. Acta demographica XV, sv.15
- PTUCHA, M. 1960. Indexy homogamie a heterogamie. *Demografie*. 1960, roč. 2, s. 319-331
- RABUŠIC, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001. Studie, sv. 32
- RAJRATHNAM. 2002. *Sociology index* [online]. 2002-3-27 [cit. 2010-3-30]. Dostupné z www: <<http://sociologyindex.com/homogamy.htm>>
- RADEK KUČERA & DAUGHTER. 2005. ABZ slovník cizích slov [online]. 2005-2006. [cit. 2010-03-30]. Dostupný z www: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>>
- SINGLY, F. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, s.r.o. 1999
- SLAMĚNÍK, I. 2008. Afiliace, atraktivita, láska. In: VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. (eds.). *Sociální psychologie*. Druhé vydání. Praha: Grada, 2008. s. 249-265

- STŘELCOVÁ, L. 2006. *Vzdělanostní homogamie a její regionální diferenciace v 90. letech dvacátého století v České republice* [online]. Informační systém Masarykovy univerzity [cit. 2010-3-30]. Brno, 2006. 82 s. Magisterská diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. Katedra sociologie. Dostupný z www: <http://is.muni.cz/th/68395/fss_m/DIPLOMKA1.doc>
- STUDIO ENFACES. 2006. *Slovník cizích slov online* [online]. 2006-2009. Ostrava [cit. 2010-03-30]. Dostupný z www: <<http://www.slovník-cizich-slov.net/>>
- ŠMOLKA, P. 2010. Výběr partnera: Láska nebo rozum?. *internetový denník žena.cz* [online]. publikováno 28.1.2010 [cit. 2010-4-15]. Dostupný z www: <<http://zena.centrum.cz/sex-vztahy/laska-a-vztahy/2009/1/28/clanky/vyber-partnera-laska-nebo-rozum/>>
- ŠTÍPKOVÁ, M. 2007. *Vývoj vzdělanostní homogamie rodičů dětí narozených v ČR mezi lety 1990-2007* [online]. Příspěvek pro Doktoranskou konferenci sociologie a příbuzných společenských věd. 2010-4-2 [cit. 2010-5-5]. Dostupný z www: <<http://iss.fsv.cuni.cz/ISS-171-version1-Stipkova.doc>>
- VEČERNÍK, J.; MATĚJŮ, P. 1998. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha: Academia 1998. [Kap.] 4., Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima, s. 92-110
- VESELÁ, R. 2009. *Změny rodinného práva za protektorátu* [online]. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings. 1.vydání. Brno, Masarykova universita 2009 [cit.2010-4-25] Dostupný z www: <http://www.law.muni.cz/edicni/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Vesela_Renata__1167_.pdf>

Zdroje dat

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD PRAHA. 2003. *Náboženské vyznání obyvatelstva* [online]. 2003-8-6, aktualizováno 2006-10-26 [online]. Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání, pohlaví a věku. Dostupné z www: <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4110-03>>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD PRAHA. 1980, 1981, 1982. *Pohyb obyvatelstva v České socialistické republice v roce 1979, 1980, 1981*. Praha: Český statistický úřad Praha, 1980, 1981, 1982.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD PRAHA. 1990, 1991, 1992. *Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice v roce 1989, 1990, 1991*. Praha: Federální statistický úřad Praha, 1990, 1991, 1992.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2010. *Pohyb obyvatelstva v České republice v roce 1999, 2000, 2001*[online]. Český statistický úřad. Pramenná díla. 2010 [cit. 2010-3-25].Dostupný na www: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/casova_rada_demografie>

ESK STATISTICK ÚŘAD. 2010. *Demografick ročenka esk republiky 2006, 2007, 2008* [online]. esk statistick řad. Pramenn díla. 2010 [cit. 2010-3-25]. Dostupn na www:

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/casova_rada_demografie>

Data za roky 2006, 2007 a 2008 pro sňatky podle státního občanství snoubenců v potřebnm rozsahu byla po osobním kontaktu poskytnuta panem Ondřejem Kořatou z oddlen informačních sluŹeb eskho statistického řadu

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1 Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1979–1981 (tříletý průměr)
- Příloha 2 Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1989–1991 (tříletý průměr)
- Příloha 3 Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1999–2001 (tříletý průměr)
- Příloha 4 Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 2006–2008 (tříletý průměr)
- Příloha 5 Počty sňatků svobodných podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)
- Příloha 6 Indexy homogamie a heterogamie pro věkové skupiny za období 1979–1981 a 1989–1991
- Příloha 7 Indexy homogamie a heterogamie pro věkové skupiny za období 1999–2001 a 2006–2008
- Příloha 8 Počty sňatků podle homogamních kombinací rodinných stavů a věkových skupin v České republice za období 1979–1981 a 1989–1991 (tříleté průměry)
- Příloha 9 Počty sňatků podle homogamních kombinací rodinných stavů a věkových skupin v České republice za období 1999–2001 a 2006–2008 (tříleté průměry)
- Příloha 10 Počty sňatků podle rodinného stavu novomanželů v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)
- Příloha 11 Počty sňatků podle vzájemného vzdělání v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)
- Příloha 12 Počty sňatků podle vzájemné národnosti (státní příslušnosti) v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)

Příloha 1 – Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1979–1981 (třiletý průměr)

Muž/žena	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	Celkem
18	88	264	643	285	107	54	26	20	7	5	5	2	1	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1513
19	89	319	862	683	285	120	55	33	21	15	9	7	3	5	3	2	1	0	2	0	0	0	0	0	2516
20	45	189	830	880	681	286	128	60	40	26	17	11	8	4	3	3	2	0	2	1	0	0	0	0	3218
21	57	240	1251	1554	1475	1091	479	224	117	65	36	29	22	12	7	6	4	4	2	1	1	2	1	1	6681
22	77	382	1722	2019	1926	1453	1078	523	243	147	95	64	41	31	18	9	9	8	5	3	1	3	1	1	9861
23	60	280	1466	1788	1629	1380	1082	899	448	245	130	91	71	48	24	21	16	9	9	5	5	2	5	1	9715
24	39	179	1001	1313	1286	1089	909	774	639	310	188	112	79	71	41	33	20	24	9	12	7	2	4	3	8145
25	24	91	640	820	855	776	710	634	553	439	232	150	108	82	56	43	32	29	16	10	7	5	4	4	6318
26	10	54	361	514	558	522	523	531	467	375	284	170	114	98	60	50	32	27	21	12	11	8	3	2	4809
27	8	31	206	322	357	379	371	381	353	307	252	187	142	98	77	55	47	34	26	18	11	9	8	5	3685
28	6	20	145	199	243	271	261	288	262	258	226	199	156	110	77	66	42	40	28	19	15	13	7	4	2954
29	2	9	91	139	166	184	193	209	204	226	196	171	157	126	87	72	61	37	36	24	18	11	10	5	2434
30	1	5	58	72	92	113	132	132	147	134	141	135	125	114	95	72	65	53	28	29	22	14	10	6	1794
31	1	4	38	52	76	80	86	104	106	116	115	119	109	110	91	90	73	49	50	29	24	18	12	9	1562
32	0	2	24	32	44	55	72	90	82	92	102	100	105	109	108	82	79	65	52	41	26	25	13	10	1410
33	0	1	18	23	37	39	56	59	79	81	87	83	93	93	90	84	77	74	52	37	27	19	14	14	1236
34	0	1	10	19	29	28	35	47	58	55	75	64	73	71	71	74	69	65	61	43	29	26	18	11	1031
35	0	1	9	11	21	27	27	36	40	54	49	55	68	63	56	65	67	61	50	50	31	25	19	16	900
36	0	0	7	10	14	15	23	24	33	35	44	45	45	50	57	57	65	64	53	47	37	30	19	18	790
37	0	0	3	6	12	9	17	22	26	32	28	38	45	41	46	41	56	51	46	50	39	32	24	16	680
38	0	0	2	4	4	9	13	12	23	21	24	28	28	33	36	40	45	46	45	37	33	32	32	15	563
39	0	1	2	2	6	7	10	11	12	21	16	18	26	22	30	30	35	36	38	43	31	26	22	18	462
40	0	0	2	3	5	5	5	12	12	10	15	13	17	18	23	29	26	31	26	33	31	27	26	28	395
41	0	0	1	2	2	4	5	8	6	6	12	15	14	12	17	20	22	26	20	24	25	30	26	24	323
42	0	0	2	2	1	2	4	7	6	10	8	9	12	13	16	15	16	21	21	27	19	23	21	21	277
43	0	0	1	1	3	1	2	4	4	5	10	10	11	12	14	12	12	16	16	17	19	21	19	20	230
44	0	0	0	1	1	2	3	3	3	5	6	8	7	8	9	12	16	17	14	16	14	17	19	16	198
45	0	0	0	0	1	1	2	2	3	6	6	9	9	9	9	11	12	11	18	18	22	18	13	17	195
46	0	0	1	0	1	1	1	1	4	4	4	4	5	7	6	7	12	14	15	13	17	19	18	17	170
47	0	0	0	1	1	1	2	2	3	3	5	5	5	6	7	6	9	11	10	12	16	16	14	19	153
48	0	0	0	1	1	0	3	3	2	3	5	7	5	5	5	7	7	8	9	13	11	13	13	14	135
49	0	0	0	1	0	1	0	1	2	2	3	4	6	6	7	6	6	8	9	9	8	15	14	14	123
Celkem	510	2075	9396	10758	9919	8007	6311	5156	4006	3112	2422	1960	1709	1488	1248	1120	1035	938	790	692	559	501	410	349	74475

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 2 – Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1989–1991 (třiletý průměr)

Muž/žena	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	Celkem
18	105	301	1094	532	210	97	41	24	24	8	8	3	2	4	2	0	1	1	0	0	1	1	1	0	2459
19	72	297	1361	1116	492	204	97	58	30	19	11	5	6	7	2	2	3	2	0	1	1	0	1	0	3788
20	39	203	1459	1493	1186	509	207	108	57	35	22	13	10	7	7	4	3	3	3	3	0	1	1	0	5372
21	49	247	1722	1964	1735	1240	588	257	120	71	46	25	20	17	9	5	5	3	2	3	2	1	0	2	8133
22	45	262	1772	1919	1794	1357	992	466	243	135	78	51	34	22	13	10	9	7	3	4	4	3	2	2	9227
23	32	172	1355	1571	1439	1089	936	732	361	191	119	69	43	38	19	16	13	10	7	9	4	4	3	1	8233
24	22	103	937	1137	1125	916	795	664	518	267	153	92	60	43	37	19	18	14	12	9	9	5	2	4	6962
25	11	55	612	767	812	734	656	597	492	344	192	112	81	60	36	27	22	22	13	13	10	10	6	5	5689
26	5	35	344	527	553	535	487	456	392	320	225	146	90	69	40	34	25	24	19	15	8	8	5	5	4370
27	5	17	216	302	360	350	368	323	298	280	217	174	96	76	45	30	33	20	22	14	10	10	9	6	3283
28	3	13	135	179	238	242	232	247	257	226	177	131	109	76	54	38	32	25	25	16	13	12	11	10	2500
29	1	10	99	131	170	166	192	189	202	184	170	131	107	99	58	44	36	29	25	21	15	14	8	7	2108
30	1	4	51	75	100	110	118	136	133	131	124	101	93	79	61	45	38	41	27	17	19	16	13	11	1545
31	0	3	42	56	72	99	101	95	106	115	101	93	86	72	62	53	44	38	31	24	24	16	16	12	1363
32	0	3	28	37	64	67	79	77	91	111	99	91	85	69	64	55	65	43	37	34	31	21	11	13	1276
33	0	1	25	35	48	59	56	68	75	78	81	82	62	72	66	63	59	61	39	38	29	23	15	13	1150
34	0	0	19	26	41	48	46	64	63	58	73	76	62	70	61	60	62	59	52	43	30	25	22	19	1078
35	0	1	12	23	24	34	43	46	62	54	60	57	54	53	49	52	57	52	52	44	36	27	23	21	935
36	0	0	14	14	24	30	29	34	42	51	48	48	49	42	45	51	54	51	45	51	41	29	32	32	856
37	0	0	7	12	16	21	29	30	37	41	40	50	46	39	44	43	53	42	47	43	42	43	30	27	782
38	0	0	7	11	15	18	24	18	26	31	32	36	33	37	29	35	44	47	44	42	44	38	36	34	681
39	0	0	9	7	12	14	13	21	20	26	32	29	33	24	29	34	31	33	42	37	43	45	33	36	601
40	0	0	3	6	9	12	12	19	20	20	19	30	26	27	19	24	29	28	35	41	34	34	41	35	520
41	0	0	5	4	8	8	10	16	19	17	23	17	24	21	23	27	30	30	33	35	35	37	40	34	496
42	0	0	3	6	5	6	11	12	10	13	13	16	17	21	18	18	26	26	28	32	34	32	35	32	413
43	0	0	2	2	2	4	6	12	12	10	13	14	11	14	17	18	19	25	24	23	28	34	31	27	349
44	0	0	1	2	4	3	7	4	11	12	7	11	10	12	13	8	13	20	17	21	20	26	25	24	269
45	0	0	1	1	0	3	5	5	8	4	9	8	7	6	7	10	11	12	12	18	17	23	24	29	221
46	0	0	2	1	1	3	2	3	4	7	6	7	7	9	6	11	11	11	12	15	12	16	19	21	186
47	0	0	2	1	2	2	1	1	4	4	4	5	5	4	6	6	8	10	8	8	14	13	18	20	146
48	0	0	0	0	1	1	1	4	2	2	2	2	3	5	4	3	6	5	8	8	10	9	14	13	106
49	0	0	0	0	0	0	1	1	3	3	4	3	3	4	2	7	5	6	5	9	11	9	9	14	100
Celkem	391	1730	11339	11957	10561	7982	6184	4789	3740	2870	2208	1728	1376	1198	945	855	865	801	728	689	632	584	535	509	75194

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 3 – Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1999–2001 (třiletý průměr)

Muž/zena	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	Celkem
18	5	6	54	44	31	16	12	10	10	8	4	1	2	2	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	208
19	2	10	91	116	77	66	32	26	21	10	8	5	3	5	6	1	1	0	2	1	0	0	0	0	484
20	2	10	124	207	225	174	97	69	53	33	23	14	10	12	6	5	1	1	2	1	1	1	0	0	1073
21	3	10	140	269	350	361	250	188	103	67	46	26	18	14	8	6	5	5	2	4	2	1	1	0	1877
22	2	8	156	294	423	522	512	320	218	135	79	51	33	22	16	8	7	6	3	3	2	0	2	1	2826
23	3	9	113	250	440	572	667	639	399	250	141	91	50	38	22	13	10	9	6	7	5	4	2	1	3739
24	3	7	84	213	386	563	687	794	771	424	230	129	80	53	35	17	19	11	10	8	5	3	2	2	4537
25	1	4	76	165	325	488	624	758	799	733	389	194	115	70	47	26	20	15	8	11	7	6	4	4	4888
26	1	5	49	122	226	371	515	657	723	705	572	301	148	97	60	35	33	22	16	15	11	8	4	3	4701
27	1	3	33	86	162	268	374	479	545	591	518	413	210	108	74	46	32	25	20	15	9	6	7	5	4030
28	0	2	26	56	99	172	254	338	411	450	403	326	268	144	72	48	39	27	21	17	14	7	6	4	3204
29	0	1	23	47	83	126	186	258	320	333	308	276	214	171	105	56	41	30	18	18	15	11	8	6	2655
30	1	1	13	26	55	93	131	185	231	246	255	221	184	157	117	64	43	30	28	17	14	10	9	7	2139
31	0	1	12	23	40	59	90	128	156	185	191	181	167	123	97	76	45	37	25	22	18	15	11	7	1707
32	0	0	6	19	30	48	69	96	124	144	149	137	115	115	79	65	54	34	34	21	20	16	11	7	1392
33	0	0	7	14	17	28	51	72	87	113	111	102	104	96	66	67	57	40	26	27	18	13	12	11	1142
34	0	1	5	11	16	35	46	53	85	99	97	102	79	80	73	63	55	47	45	28	19	17	14	14	1081
35	0	0	5	7	16	23	31	46	65	73	70	76	83	66	64	51	48	42	43	32	28	23	17	10	919
36	0	0	4	8	9	18	24	33	48	56	63	68	59	51	57	50	41	39	42	37	32	24	16	12	791
37	0	0	3	4	8	12	22	29	33	42	49	56	46	53	40	44	38	39	34	35	33	24	15	19	679
38	0	0	1	5	6	10	13	22	31	35	37	32	36	33	43	30	30	30	32	33	23	25	19	16	544
39	0	0	1	4	5	7	8	17	24	32	29	32	31	34	26	32	25	27	20	28	26	16	24	17	465
40	0	0	1	2	5	5	9	15	19	22	28	24	25	25	24	23	22	21	21	24	17	20	18	22	396
41	0	0	0	3	3	6	10	8	15	16	14	21	22	16	21	21	17	20	20	19	19	20	22	14	327
42	0	0	0	2	3	6	6	7	18	13	14	18	18	14	17	19	20	17	23	22	18	17	18	14	306
43	0	0	1	1	2	4	5	5	11	14	15	13	19	17	16	16	16	18	19	16	22	14	18	18	280
44	0	0	1	1	4	3	6	8	9	9	11	9	15	13	12	12	19	15	14	25	19	19	15	14	255
45	0	0	1	1	3	2	3	4	8	8	9	11	14	9	14	12	15	17	13	11	20	17	16	23	229
46	0	0	0	1	2	3	3	5	8	7	13	7	8	11	15	13	13	13	16	19	15	13	16	15	216
47	0	0	0	0	1	2	3	4	8	5	9	9	6	11	9	10	11	9	11	11	10	16	15	12	174
48	0	0	1	2	1	2	2	4	8	5	6	4	10	5	10	9	11	8	10	10	9	10	12	10	151
49	0	0	0	0	1	1	2	3	2	7	6	5	7	6	7	10	9	8	7	11	11	9	8	14	134
Celkem	26	79	1031	2006	3054	4068	4742	5284	5362	4872	3896	2955	2199	1672	1258	948	796	665	591	548	462	384	345	304	47546

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 4 – Počty sňatků podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 2006–2008 (třiletý průměr)

Muž/žena	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	Celkem
18	1	1	12	5	7	4	2	4	3	2	2	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	49
19	0	2	20	27	24	8	10	7	6	6	3	3	3	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	125
20	2	2	31	50	48	41	25	14	12	6	10	9	7	3	4	2	2	1	1	0	0	0	0	0	271
21	1	1	37	52	73	80	60	42	33	22	21	13	10	9	5	6	3	3	3	1	1	1	1	1	479
22	1	2	35	62	101	124	129	90	59	48	35	21	20	16	9	10	6	4	6	4	2	2	1	1	787
23	2	1	34	56	108	153	197	202	126	91	62	50	36	29	15	15	13	10	7	4	3	1	2	1	1217
24	0	1	31	61	101	145	214	265	309	197	119	94	67	53	33	24	22	15	7	6	3	3	3	2	1774
25	0	1	22	49	98	155	214	315	391	436	261	166	122	85	63	43	29	22	13	10	8	7	6	3	2520
26	1	1	19	37	82	134	217	327	405	509	536	328	197	140	105	59	45	31	27	20	9	10	7	6	3253
27	1	1	23	37	75	133	194	294	421	534	572	563	351	253	161	89	58	45	31	26	16	10	5	6	3899
28	1	1	21	33	58	117	166	262	365	469	580	628	588	368	215	119	88	62	43	36	19	14	12	7	4270
29	0	0	12	23	53	91	146	209	311	424	519	572	585	521	298	167	106	79	60	45	27	13	14	14	4288
30	0	1	8	23	41	70	113	163	264	351	423	475	507	496	410	223	143	85	64	42	31	23	15	12	3983
31	1	0	11	18	38	52	95	130	199	281	303	380	423	416	360	274	171	123	78	48	35	27	21	15	3499
32	0	0	8	18	27	43	74	98	145	193	241	294	339	367	299	263	203	133	74	60	39	27	23	18	2987
33	0	0	4	10	25	33	44	74	111	144	187	225	249	259	264	218	187	150	96	54	41	25	27	17	2442
34	0	0	7	10	14	26	40	58	83	102	128	149	167	198	203	186	149	135	106	63	45	41	25	19	1956
35	0	0	1	7	11	20	27	38	53	69	87	115	129	139	143	142	121	100	107	89	51	34	34	21	1536
36	0	0	4	4	11	15	16	30	38	47	69	80	90	103	119	112	96	91	81	71	59	41	30	26	1234
37	0	0	4	4	4	9	14	23	27	40	56	52	69	83	84	91	80	76	73	66	47	44	37	28	1011
38	0	0	0	4	7	9	11	13	23	30	45	42	54	68	66	73	75	63	59	53	53	38	36	30	852
39	0	0	2	4	4	5	7	11	18	19	31	38	50	51	59	60	62	56	47	50	48	45	33	35	735
40	0	0	1	2	2	4	8	13	10	15	23	35	38	41	53	56	44	49	43	48	40	41	33	33	633
41	0	0	1	0	3	3	7	10	10	14	16	24	31	29	38	43	42	47	37	39	33	35	33	36	532
42	0	0	2	1	3	3	3	5	11	12	18	21	29	32	34	34	32	36	38	32	37	32	26	34	473
43	0	0	1	1	1	2	4	5	7	8	18	18	24	22	24	26	24	35	29	34	31	30	28	31	401
44	0	0	1	2	2	2	4	4	10	9	10	15	22	19	23	21	23	28	26	27	23	25	26	24	347
45	0	0	0	1	2	1	1	3	5	6	8	9	17	17	13	18	16	21	17	21	25	21	21	18	262
46	0	0	0	0	1	1	2	4	3	3	7	9	11	14	15	12	14	18	14	16	12	20	17	19	210
47	0	0	0	0	0	0	2	3	2	3	5	6	8	9	10	12	14	16	13	15	12	12	14	15	171
48	0	0	0	1	0	0	2	2	2	5	4	6	5	6	10	10	11	11	10	10	12	17	12	16	154
49	0	0	0	1	1	1	1	2	3	2	3	4	7	8	7	10	14	13	11	11	13	15	15	13	155
Celkem	11	16	354	604	1023	1485	2049	2718	3464	4099	4401	4447	4253	3855	3146	2419	1895	1557	1223	1002	774	654	555	500	46504

Zdroj: Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 5 – Počty sňatků svobodných podle jednotek věku novomanželů v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)

1979 – 1981															
Ženich/nevěsta	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	Celkem
18	88	264	642	283	105	51	25	16	6	3	3	1	0	1	1488
19	89	318	862	680	280	114	51	25	14	8	5	3	1	2	2453
20	45	189	828	871	671	275	116	49	29	16	9	5	3	1	3107
21	55	238	1239	1530	1445	1058	445	195	95	42	21	13	10	3	6390
22	77	378	1689	1967	1870	1378	998	449	197	96	56	31	15	11	9212
23	58	273	1421	1733	1560	1288	993	801	364	170	80	41	33	17	8832
24	37	170	952	1240	1210	1004	800	665	543	229	113	57	34	23	7077
25	23	85	589	749	779	688	603	519	436	334	152	75	49	27	5107
26	9	50	309	449	477	443	427	413	346	262	178	90	50	41	3546
27	8	27	169	267	293	295	283	277	242	193	147	102	62	33	2396
28	5	18	111	149	179	186	186	190	163	152	118	98	70	37	1662
29	2	6	65	91	111	117	119	129	115	123	91	74	66	49	1158
Celkem	496	2015	8876	10009	8980	6897	5046	3730	2551	1628	972	590	394	244	52428
1989 – 1991															
Ženich/nevěsta	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	Celkem
18	105	301	1093	528	203	90	33	19	15	5	4	1	1	2	2400
19	72	297	1360	1108	481	192	87	45	23	11	5	3	4	4	3691
20	39	202	1451	1484	1167	488	191	89	42	23	13	6	4	3	5202
21	49	245	1699	1934	1694	1191	541	222	90	46	25	11	7	6	7759
22	43	257	1732	1863	1716	1279	911	404	183	92	42	24	12	8	8566
23	31	169	1302	1500	1357	1004	832	634	290	126	66	33	18	13	7376
24	21	99	878	1058	1033	811	687	552	418	194	86	47	28	14	5927
25	10	50	560	695	715	633	557	496	366	252	120	54	35	19	4562
26	4	31	297	451	456	434	392	355	288	224	130	77	39	19	3198
27	5	16	181	249	289	269	268	239	208	182	122	84	41	24	2177
28	2	10	104	130	175	173	161	167	158	134	98	69	52	23	1456
29	1	6	68	89	121	110	119	114	122	104	86	65	45	38	1089
celkem	383	1683	10724	11089	9409	6674	4778	3337	2204	1392	797	475	288	173	53404
1999 – 2001															
Ženich/nevěsta	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	Celkem
18	5	6	54	44	31	15	10	10	8	7	2	0	1	1	194
19	2	10	91	116	76	64	30	22	17	9	5	3	1	2	448
20	2	10	124	207	225	170	95	65	46	28	16	8	6	7	1007
21	3	10	138	268	348	355	241	178	92	57	33	18	9	6	1756
22	2	8	155	291	417	514	495	303	197	112	58	31	19	9	2611
23	3	9	111	246	432	557	654	612	370	215	108	59	33	21	3431
24	3	7	80	207	377	544	661	764	728	381	194	98	54	26	4124
25	1	3	73	154	309	464	594	719	752	672	332	147	75	41	4333
26	1	5	45	110	210	346	477	611	652	627	503	237	102	52	3977
27	1	3	27	77	142	238	335	425	479	513	439	337	151	68	3236
28	0	2	21	47	84	146	215	287	334	380	329	255	186	88	2375
29	0	1	19	37	68	100	149	211	255	265	231	200	151	109	1795
Celkem	24	73	937	1804	2720	3514	3955	4206	3929	3266	2250	1394	787	430	29288
2006 – 2008															
Ženich/nevěsta	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	Celkem
18	1	1	12	5	7	4	2	3	1	1	1	1	1	1	42
19	0	2	20	26	24	8	8	6	5	4	2	3	2	1	113
20	2	2	31	49	48	41	25	13	11	5	8	8	5	3	250
21	1	1	37	52	72	79	58	41	31	21	18	11	9	6	437
22	1	2	34	62	101	122	126	86	56	46	32	19	17	11	715
23	2	1	33	56	107	152	195	198	124	86	59	42	29	21	1104
24	0	1	31	61	98	143	209	260	302	188	110	86	59	40	1589
25	0	1	22	47	95	153	210	308	384	428	248	151	107	68	2224
26	1	1	18	36	77	130	210	317	393	495	517	305	178	123	2801
27	1	1	22	35	70	126	185	282	406	513	542	531	318	215	3248
28	1	1	19	31	54	109	156	248	345	444	548	590	546	323	3415
29	0	0	10	21	46	87	134	195	289	394	484	519	529	458	3166
Celkem	9	14	289	481	800	1155	1519	1958	2348	2628	2570	2266	1800	1270	19105

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 6 – Indexy homogie a heterogie pro věkové skupiny za období 1979–1981 a 1989–1991

1979–1981

	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59
18-19	71,95 9,62	-57,22	-90,39	-5,15	-5,29	-100,00	-100,00	-100,00	-100,00
20-24	16,99 38,20	18,58 23,04	-56,13	-80,26	-86,44	-98,75	-99,74	-99,92	-99,70
25-29	-36,59	14,44 6,79	12,03 26,28	-5,08	-22,66	-88,45	-97,45	-99,54	-99,44
30-34	-82,48	-38,25	24,43 15,52	19,17 26,81	3,96 11,00	-20,35	-68,81	-93,14	-92,15
35-39	-94,59	-71,31	13,00 4,08	27,70 19,16	17,05 23,38	4,58 11,21	0,36 1,08	-57,80	-81,81
40-44	-97,53	-86,94	-0,46 -0,08	17,59 6,43	25,34 18,38	16,70 21,59	6,43 10,20	1,43 3,55	0,19 0,87
45-49	-99,36	-94,39	-6,46 -0,86	7,96 2,34	20,13 11,75	22,38 23,26	18,40 23,49	5,66 11,29	1,54 5,67
50-54	-99,46	-96,25	-71,96		10,14 4,64	18,03 14,69	28,09 28,11	17,55 27,43	5,80 16,68
55-59	-99,54	-97,96	-85,62	-31,46	2,61 0,93	9,68 6,15	23,57 18,39	30,05 36,64	18,94 42,51
60-64	-99,29	-97,82	-84,21	-61,68	0,21 0,02	5,81 1,19	15,41 3,86	29,56 11,58	35,35 25,49

1989–1991

	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59
18-19	22,19 60,13	14,84 20,33	-65,41	-90,83	-97,72	-100,00	-100,00	-100,00	-100,00
20-24	-29,62	18,13 7,66	10,28 22,32	-8,52	-21,57	-98,75	-99,74	-99,92	-99,70
25-29	-77,12	-27,44	23,64 15,46	14,71 22,11	3,75 7,31	-88,45	-97,45	-99,54	-99,44
30-34	-89,46	-60,76	14,91 5,88	22,55 20,46	18,53 21,81	1,02 1,75	-68,81	-93,14	-92,15
35-39	-95,12	-78,39	3,93 0,97	16,90 9,58	27,07 19,91	13,01 13,90	2,31 3,91	-57,80	-81,81
40-44	-97,97	-92,50	-47,89	4,74 1,91	16,10 8,42	39,55 30,05	12,98 15,62	1,65 4,47	0,02 0,14
45-49	-98,04	-92,76	-49,65	4,37 1,82	15,39 8,34	28,22 22,21	22,15 27,61	4,51 12,68	0,55 3,85
50-54	-98,69	-96,32	-77,01	-9,07	6,08 1,72	21,92 9,00	32,85 21,36	15,95 23,40	3,54 13,00
55-59	-99,49	-98,37	-88,61	-49,82	1,39 0,27	10,85 3,12	29,85 13,59	29,62 30,42	13,14 33,81
60-64	-99,17	-97,69	-28,16	-74,45	-18,24	8,18 1,44	16,56 4,61	28,70 18,03	25,29 39,81

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 7 – Indexy homogie a heterogie pro věkové skupiny za období 1999–2001 a 2006–2008

1999–2001

	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59
18-19	43,90 9,20	-0,46	-77,09	-1,03	-1,26	-100,00	-100,00	-100,00	-100,00
20-24	7,96 45,97	46,01 22,25	-19,17	-29,99	-33,77	-98,75	-99,74	-99,92	-99,70
25-29	-40,91	9,43 7,43	15,64 21,89	-26,38	-44,60	-88,45	-97,45	-99,54	-99,44
30-34	-69,81	-39,34	23,15 9,25	10,28 19,35	0,71 2,76	-20,35	-68,81	-93,14	-92,15
35-39	-81,10	-65,85	3,66 0,66	18,79 16,04	11,72 20,75	3,37 8,15	0,23 0,67	-57,80	-81,81
40-44	-89,79	-80,76	-39,11	12,75 6,46	16,57 17,41	15,82 22,71	7,49 12,72	1,88 6,64	0,46 7,83
45-49	-94,95	-90,44	-68,28	5,52 2,49	12,50 11,68	20,16 25,73	21,34 32,23	7,18 22,56	1,42 21,46
50-54	-96,65	-94,31	-83,83	-20,77	5,82 4,29	14,89 14,97	27,92 33,20	22,35 55,32	4,86 57,68

2006–2008

	16-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59
18-19	38,40 6,69	28,29 18,59	-68,53	-81,64	-86,66	-95,71	-87,44	-100,00	-100,00
20-24	8,47 41,67	50,55 21,62	-42,12	-74,93	-86,51	-94,37	-99,03	-98,50	-99,47
25-29	-16,80	10,45 21,50	27,21 21,50	-42,82	-73,33	-90,56	-97,24	-99,11	-99,60
30-34	-57,27	-32,76	13,78 8,26	13,28 21,53	-26,82	-66,95	-88,74	-96,49	-98,40
35-39	-69,21	-62,80	-29,40	20,71 10,49	12,41 20,08	1,91 5,10	-39,94	-76,35	-88,45
40-44	-80,10	-79,82	-59,23	8,51 2,32	18,52 16,11	14,73 21,20	3,94 8,42	-0,59	-50,51
45-49	-88,94	-89,51	-78,54	-20,50	12,35 6,63	20,79 18,46	17,20 22,68	6,28 10,32	0,95 2,80
50-54	-91,06	-93,97	-89,44	-55,32	4,40 2,01	15,42 11,65	21,69 24,35	21,85 30,58	6,13 15,43
55-59	-90,09	-96,10	-94,99	-73,40	-14,75	7,99 4,20	18,19 14,19	28,38 27,60	21,78 38,08
60-64	-100,00	-98,39	-64,50	-83,43	-32,05	3,50 1,03	10,99 4,79	22,88 12,44	30,23 29,55

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 8 – Počty sňatků podle homogamních kombinací rodinných stavů a věkových skupin v České republice za období 1979–1981 a 1989–1991 (třileté průměry)

1979 – 1981											
Svobodná + svobodný											
	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Celkem
18-19	2467	687	27	2	0	0	0	0	0	0	3183
20-24	13469	18500	1129	60	6	0	0	0	0	0	33166
25-29	2949	8017	2671	249	21	2	0	0	0	0	13909
30-34	185	799	825	336	42	4	2	1	0	0	2195
35-39	14	90	153	159	59	9	1	2	0	0	487
40-44	4	16	28	41	36	10	3	3	0	0	139
45-49	1	3	8	11	11	11	5	2	0	1	54
50-54	0	2	4	3	4	4	5	4	1	0	28
55-59	0	0	1	1	0	2	3	4	6	1	19
60-64	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	7
Celkem	19089	28115	4847	863	180	44	19	17	11	3	53188
Rozvedená + rozvedený											
18-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	4	120	101	27	8	1	0	0	0	0	262
25-29	8	383	690	322	70	15	2	0	0	0	1491
30-34	2	239	742	787	273	63	17	2	1	0	2126
35-39	2	78	346	648	455	147	43	6	1	0	1727
40-44	0	19	115	260	365	237	98	23	7	1	1126
45-49	0	5	51	137	244	236	186	59	15	1	934
50-54	0	3	12	47	105	135	192	119	34	4	652
55-59	0	1	4	19	35	62	117	135	85	10	468
60-64	0	0	2	3	4	12	21	37	39	14	132
Celkem	17	849	2064	2249	1559	909	677	382	182	30	8918
1989 – 1991											
Svobodná + svobodný											
	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Celkem
18-19	4089	1189	39	3	0	0	0	0	0	0	5320
20-24	14900	17827	948	66	7	2	6	1	0	0	33756
25-29	2824	7386	2137	162	22	5	2	1	0	0	12539
30-34	213	930	753	271	42	5	2	0	1	0	2216
35-39	31	145	185	142	63	16	2	0	0	0	584
40-44	5	24	36	35	29	14	4	1	0	0	149
45-49	2	5	6	8	9	8	4	1	0	0	44
50-54	1	2	2	3	2	3	3	3	0	0	19
55-59	0	2	2	0	0	1	3	2	1	1	11
60-64	1	1	0	0	0	1	1	1	2	2	9
Celkem	22066	27510	4109	690	174	57	26	10	4	3	54648
Rozvedená + rozvedený											
18-19	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
20-24	5	139	82	23	9	1	0	0	0	0	260
25-29	8	349	523	207	74	16	2	1	0	0	1181
30-34	2	211	605	559	261	78	14	3	0	0	1734
35-39	1	114	427	629	568	269	68	10	1	0	2087
40-44	1	45	189	359	562	565	193	28	3	1	1945
45-49	0	7	48	120	257	422	308	64	10	2	1237
50-54	0	2	11	29	70	168	212	102	22	8	625
55-59	0	0	2	8	27	58	122	111	48	14	390
60-64	0	0	2	3	7	21	36	60	47	27	202
Celkem	17	868	1888	1937	1836	1598	954	379	130	52	9660

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 9 – Počty sňatků podle homogamních kombinací rodinných stavů a věkových skupin v České republice za období 1999–2001 a 2006–2008 (tříleté průměry)

1999 – 2001											
Svobodná + svobodný											
	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Celkem
18-19	304	284	32	5	0	0	0	0	0	0	625
20-24	1827	9439	1606	76	8	1	1	1	0	0	12959
25-29	610	8602	6489	334	24	5	1	1	0	0	16066
30-34	86	1296	2068	465	44	8	2	0	0	0	3969
35-39	16	206	416	213	70	6	3	1	0	0	931
40-44	3	44	74	52	35	12	3	1	0	0	225
45-49	2	10	17	13	15	8	5	1	1	1	73
50-54	0	5	5	4	3	2	5	7	1	0	32
55-59	0	1	2	1	1	1	4	3	4	0	16
60-64	0	0	1	0	0	1	1	2	4	1	10
Celkem	2847	19887	10710	1163	199	44	25	17	10	2	34904
Rozvedená + rozvedený											
18-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	0	14	24	6	1	0	0	0	0	0	46
25-29	0	70	246	124	43	15	5	1	0	0	504
30-34	0	65	403	377	154	61	22	5	1	0	1089
35-39	0	29	248	403	319	148	59	10	2	0	1220
40-44	0	13	105	230	297	294	154	43	9	1	1147
45-49	0	6	67	152	222	343	339	118	19	5	1270
50-54	0	4	19	57	106	212	354	279	53	8	1091
55-59	0	1	6	21	33	64	152	186	114	17	593
60-64	0	0	1	6	6	21	40	74	69	31	249
Celkem	1	202	1120	1374	1182	1158	1126	717	266	62	7208
2006 – 2008											
Svobodná + svobodný											
	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	Celkem
18-19	64	70	17	4	0	0	0	0	0	0	156
20-24	447	2698	939	123	10	1	0	0	0	0	4217
25-29	260	5011	9578	1417	87	6	1	1	0	0	16360
30-34	89	1655	5934	2976	194	17	2	0	1	0	10868
35-39	16	217	805	869	213	22	2	0	0	0	2145
40-44	5	32	130	157	88	28	5	2	1	0	447
45-49	1	8	22	33	25	14	7	2	1	1	113
50-54	1	2	6	8	9	6	5	4	1	1	43
55-59	0	1	3	2	1	3	3	3	2	1	20
60-64	0	0	0	2	2	0	1	1	2	2	9
Celkem	883	9694	17434	5591	629	96	26	13	8	4	34377
Rozvedená + rozvedený											
18-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20-24	0	2	4	2	0	0	0	0	0	0	8
25-29	0	10	64	60	25	7	2	0	0	0	168
30-34	0	21	191	408	189	61	10	3	1	0	884
35-39	0	9	136	485	483	197	53	13	3	0	1380
40-44	0	5	70	310	470	419	146	44	10	3	1478
45-49	0	3	28	134	248	369	306	129	31	5	1252
50-54	0	1	8	60	129	265	325	300	90	20	1198
55-59	0	0	4	21	47	114	181	272	207	51	896
60-64	0	0	2	8	18	39	69	121	156	84	497
Celkem	0	50	508	1488	1610	1471	1091	883	497	164	7761

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 10 – Počty sňatků podle rodinného stavu novomanželů v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)

	Svobodní	Rozvedení	Ovdovělí	Celkem
1979 – 1981				
Svobodní	55876	6050	351	62277
Rozvedení	6301	9067	743	16111
Ovdovělí	305	919	485	1710
Celkem	305	919	485	80097
1989 – 1991				
Svobodní	56951	6107	233	63291
Rozvedení	6480	9828	585	16893
Ovdovělí	184	757	271	1212
Celkem	184	757	271	81395
1999 – 2001				
Svobodní	35024	4803	179	40007
Rozvedení	5135	7442	451	13028
Ovdovělí	128	452	124	704
Celkem	40287	12698	754	53739
2006 – 2008				
Svobodní	34418	5065	163	39646
Rozvedení	5396	8075	448	13919
Ovdovělí	92	416	85	593
Celkem	39906	13556	696	54158

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 11 – Počty sňatků podle vzájemného vzdělání v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (třileté průměry)

	Základní	Střední bez mat.	Střední s mat.	Vysokoškolské	Celkem
1979–1981					
Základní	71768	2876	66	990	75699
Střední bez maturity	1717	906	12	91	2726
Střední s maturitou	31	7	7	1	45
Vysokoškolské	1293	108	4	222	1627
Celkem	74809	3896	89	1304	80097
1989–1991					
Základní	74329	1975	52	836	77192
Střední bez maturity	1680	634	7	69	2391
Střední s maturitou	44	4	11	3	63
Vysokoškolské	1464	94	2	190	1750
Celkem	77518	2708	73	1098	81396
1999–2001					
Základní	48848	463	775	732	50819
Střední bez maturity	521	5	0	1	528
Střední s maturitou	221	0	9	2	232
Vysokoškolské	2110	5	6	40	2161
Celkem	51701	473	791	775	53739
2006–2008					
Základní	49515	801	394	638	51347
Střední bez maturity	695	16	4	4	720
Střední s maturitou	120	1	23	7	151
Vysokoškolské	1845	7	23	66	1941
Celkem	52175	825	444	714	54158

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, vlastní výpočty

Příloha 12 – Počty sňatků podle vzájemné národnosti (státní příslušnosti) v České republice za období 1979–1981, 1989–1991, 1999–2001, 2006–2008 (tříleté průměry)

	Česká republika	Slovensko	Ukrajina	Jiné	Celkem
1979–1981					
Česká republika	71768	2876	66	990	75699
Slovensko	1717	906	12	91	2726
Ukrajina	31	7	7	1	45
Jiné	1293	108	4	222	1627
Celkem	74809	3896	89	1304	80097
1989–1991					
Česká republika	74329	1975	52	836	77192
Slovensko	1680	634	7	69	2391
Ukrajina	44	4	11	3	63
Jiné	1464	94	2	190	1750
Celkem	77518	2708	73	1098	81396
1999–2001					
Česká republika	48848	463	775	732	50819
Slovensko	521	5	0	1	528
Ukrajina	221	0	9	2	232
Jiné	2110	5	6	40	2161
Celkem	51701	473	791	775	53739
2006–2008					
Česká republika	49515	801	394	638	51347
Slovensko	695	16	4	4	720
Ukrajina	120	1	23	7	151
Jiné	1845	7	23	66	1941
Celkem	52175	825	444	714	54158

Zdroj: Pohyby obyvatelstva za příslušné roky, Demografické ročenky za příslušné roky, data poskytnutá p. Košatou, vlastní výpočty